ÇOCUK EDEBİYATINDA GÖÇ VE GÖÇMENLİK OLGUSU

Murat Temur

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI

SINIF EĞİTİMİ BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

OCAK, 2018

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİSİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 36 ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Murat

Soyadı : Temur

Bölümü : Temel Eğitim

İmza :

Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı: Çocuk Edebiyatında Göç ve Göçmenlik Olgusu

İngilizce Adı: The Phenomenon of Emigration and Immigration in Children's Literature

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Murat Temur

İmza……

JURİ ONAY SAYFASI

Murat Temur tarafından hazırlanan "Çocuk Edebiyatında Göç ve Göçmenlik Olgusu" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Gazi Üniversitesi Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. İhsan Seyit Ertem

Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi ……...

Başkan: Doç. Dr. Mustafa ULUSOY

Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Üye: Yrd. Doç. Dr. Hatice Değirmenci GÜNDOĞMUŞ

Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı, Aksaray Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 26/01/2018

Bu tezin Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olması şartlarını yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Selma Yel

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü ……...

ÇOCUK EDEBİYATINDA GÖÇ VE GÖÇMENLİK OLGUSU

(Yüksek Lisans Tezi)

Murat Temur

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Ocak 2018

ÖZ

İnsanlık tarihi boyunca göç hareketleri bireyleri ve onların ailelerini birçok yönden etkilemiştir. Özellikle çocuklar ruhsal, fiziki veya sosyal gelişimlerini yeterince tamamlayamadıkları için bu göç hareketlerinden en fazla etkilenen grubu oluşturmaktadırlar. Bu nedenle de, çocuklara yönelik yazılan eserlerin, içerik ve biçimsel yönden nitelikli olması, çocukların gelişim özellikleri, ilgi ve ihtiyaçları dikkate alınarak hazırlanmış olması gerekmektedir. Bu araştırma ile göç ve göçmenlik konulu çocuk kitaplarında; yazarın ve diğer karakterlerin göçmenlere bakış açısı, resim ve biçimsel özellikler, göçmenlere yönelik kullanılan dil, zaman, mekân ve planlamaya ilişkin özellikler incelenmiştir. Daha sonra elde edilen bulgular doğrultusunda çocuk kitabı yazarlarına, öğretmenlere, yöneticilere ve diğer bireylere önerilerde bulunulmuştur. Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden döküman incelemesi ile toplanan veriler betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir. Seçilen çocuk kitapları, uzman görüşleri doğrultusunda geliştirilen analiz formu ile ayrıntılı olarak incelenmiştir. Araştırma sonucunda, kitapların % 48'inde göçmenlere karşı kullanılan dilin birtakım olumsuz (hakaret edici, aşağılayıcı) ifadeler barındırdığı görülmüştür. Kitapların 2 tanesinde yer alan resimlerin boyutları birbirine uygun değildir. 9 kitapta ise göçmen karakterlerin vücut parçaları orantısız çizilmiştir. Ayrıca incelenen kitapların % 87'sinde göçmenlerin, ya evsiz oldukları ya da yıkık dökük, pis, loş, karanlık veya nemli yapılarda kısa ya da uzun süre yaşamak zorunda kaldıkları görülmüştür. İncelenen çocuk kitaplarının % 35'i, Almanya'ya göç veya Suriye'den göç konularını ele almaktadır. Bu durum çocuk kitaplarının çevresel ve sosyal koşullara kayıtsız kalmadığının en önemli göstergesi olarak görülebilir. Ayrıca göçmen karakterler olağanüstü özellikler taşımadığı gibi konuşma ve düşünceleri de genel olarak tutarlı ve inandırıcıdır. Kitapların % 65'inde göçmen çocuklar ile göç ettikleri ülkelerde yaşayan çocukların kısa ya da uzun süreli anlaşmazlıklar yaşadığı, göçmen çocukların dışlandığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Kitapları, Göç, Göçmenlik, Betimsel Analiz.

Sayfa Adedi: 113

Danışman: Doç. Dr. İhsan Seyit Ertem

THE PHENOMENON OF EMIGRATION AND IMMIGRATION IN CHILDREN'S LITERATURE

(M.S. Thesis)

Murat Temur

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

January 2018

ABSTRACT

Migrations have influenced the individual and their families in different ways throughout history. Especially, children constitute the most affected group by those migrations because they are not able to complete their mental, physical development and social progress adequately. That is why, the works intended for children need to have quality in terms of content and style, and be developed by taking into account of the child's development characteristics, interest and needs. In this study, the perspectives of the author and other characters to migrants, illustrations and morphological properties, the language, the time, the place, and the characteristics regarding planning which are chosen to talk about migrants in children's books about migration have been studied. Then, according to obtained findings, suggestions have been made to children's books writers, teachers, administrators and other people. In the study, the findings which have been collected with documents analysis, one of qualitative research methods, have been analysed with descriptive analysis technique. Chosen children's books have been scrutinised with analysis form developed in accordance with expert opinion. According to the results of the study, it has been seen that the language used about migrants in 48 percent of the books contains some negative remarks (insulting or derogatory toward the migrants. Dimensions of pictures in two of the books do not fit each other. In nine of the books, the body parts of the migrant characters were disproportionately drawn. Besides, in 87 percent of the books which have been examined, migrants have been shown to be either homeless or obliged to live in dirty, ruined and dark houses, or even in moist buildings temporarily or permanently. 35 percent of the books are about emigration from Syria or immigration to Germany. This could be the proof that children's books are not completely split off from the environment and social conditions. Furthermore, migrant characters never have supernatural attributes, and are realistic and consistent when they talk. It has been concluded that in 65 percent of the books, migrant children experienced either a prolonged or short conflict with the local children, and that have been excluded.

Key words : Children's Books, Migration, Migrant(s), Descriptive Study.

Number of pages : 113

Supervisor: Doç. Dr. İhsan Seyit Ertem

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİSİ İZİN FORMU ---------- i

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI ---------- ii

JURİ ONAY SAYFASI ---------- iii

ÖZ ---------- iv

ABSTRACT ---------- v

İÇİNDEKİLER ---------- vi

TABLOLAR LİSTESİ ---------- ix

ŞEKİLLER LİSTESİ ---------- x

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ ---------- xi

BÖLÜM I ---------- 1

GİRİŞ ---------- 1

1.1. Problem Durumu ---------- 1

1.2. Araştırmanın Amacı ---------- 5

1.3. Araştırma Soruları ---------- 6

1.4. Araştırmanın Önemi ---------- 6

1.5. Sınırlılıklar ---------- 8

1.6. Tanımlar ---------- 8

1.7. İlgili Araştırmalar ---------- 9

BÖLÜM II ---------- 12

KAVRAMSAL ÇERÇEVE ---------- 12

2.1.Göç ve Göçmenlik ---------- 12

2.2.Göç Çeşitleri ---------- 13

2.3.Göçün Yarattığı Sorunlar ---------- 15

2.4.Göçün Çocuklar Üzerindeki Etkileri ---------- 17

2.5.Edebiyat ve Göç ---------- 20

BÖLÜM III ---------- 23

YÖNTEM ---------- 23

3.1. Araştırma Modeli ---------- 23

3.2. Çalışma Materyalleri ---------- 24

3.3. Verilerin Analizi ---------- 25

BÖLÜM IV ---------- 27

BULGULAR VE YORUM ---------- 27

4.1.Araştırmanın Birinci Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar ---------- 27

4.2.Araştırmanın İkinci Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar ---------- 32

4.3.Araştırmanın Üçüncü Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar ---------- 40

4.4.Araştırmanın Dördüncü Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar ---------- 46

4.5.Araştırmanın Beşinci Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar ---------- 55

4.6.Araştırmanın Altıncı Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar ---------- 60

4.7.Araştırmanın Yedinci Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar ---------- 60

4.8.Araştırmanın Sekizinci Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar ---------- 67

BÖLÜM V ---------- 69

TARTIŞMA VE SONUÇ ---------- 69

5.1.Araştırmanın Birinci Sorusuna İlişkin Sonuçlar ---------- 69

5.2.Araştırmanın İkinci Sorusuna İlişkin Sonuçlar ---------- 71

5.3.Araştırmanın Üçüncü Sorusuna İlişkin Sonuçlar ---------- 72

5.4.Araştırmanın Dördüncü Sorusuna İlişkin Sonuçlar ---------- 74

5.5.Araştırmanın Beşinci Sorusuna İlişkin Sonuçlar ---------- 75

5.6.Araştırmanın Altıncı Sorusuna İlişkin Sonuçlar ---------- 77

5.7.Araştırmanın Yedinci Sorusuna İlişkin Sonuçlar ---------- 77

5.8.Araştırmanın Sekizinci Sorusuna İlişkin Sonuçlar ---------- 78

5.9. Öneriler ---------- 79

KAYNAKLAR ---------- 81

EKLER ---------- 90

Ek1. İncelenen Kitaplara Ait Bilgiler ---------- 91

Ek2. Analiz Formu ---------- 96

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. *Küçültücü, İğneleyici vs. Kelimeler Kullanılıp Kullanılmadığına İlişkin Bulgular* 28

Tablo 2. *Irk, Din veya Cinsiyet Ayrımıyla İlgili Kelimelerin Kullanılıp Kullanılmadığına İlişkin Bulgular* 32

Tablo 3. *Göçmen Çocukların Fiziksel Özelliklerine İlişkin Bulgular* 33

Tablo 4. *Göçmen Çocukların Kıyafetlerine İlişkin Bulgular* 38

Tablo 5. *Göçmen Çocukların Renk Tonları, Saç Stilleri vb. Çeşitlilikleri Resimlere Yansıtılıp Yansıtılmadığına İlişkin Veriler* 39

Tablo 6. *Göçmen Çocuklar Resimlerde Ön Planda mı Yoksa Arka Planda mı Bulunduğuna İlişkin Veriler* 40

Tablo 7. *Göçmen Çocuklar ve Ailelerinin Yaşadıkları Yerlere İlişkin Veriler* 41

Tablo 8. *Olayların Nerede ve Ne Zaman Geçtiğine İlişkin Bulgular* 45

Tablo 9. *Göçmen Çocukların Diğer Çocuklarla İlişkisine İlişkin Veriler* 48

Tablo 10. *Olay Örgüsünün Göçmen Okuyucuların Kendi Öz İmaj ve Kendilerine Olan Saygılarına Olumlu Katkı Sağlayıp Sağlamayacağına İlişkin Veriler* 55

Tablo 11. *Olayın Mutlu Bir Şekilde mi Mutsuz Bir Şekilde mi Sonlandırıldığına İlişkin Bulgular* 58

Tablo 12. *Kitapların Biçimsel Özelliklerine İlişkin Veriler* 62

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Kayıktaki Çocuk 34

Şekil 2. Kömür Karası Çocuk 1 35

Şekil 3. Kömür Karası Çocuk 2 36

Şekil 4. Kuşların Başka Şarkılar Söylediği Ülke 37

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

EUROSTAT	Avrupa Birliği İstatistik Ofisi
TNSA	Türkiye Nüfus Araştırması
UNCHR	Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNICEF	Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Yardım Fonu

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, sınırlılıkları, varsayımları ve tanımları yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

İnsanların yaşadıkları yerlerden kültürel, siyasal, sosyal, ekonomik ve benzeri nedenlerle başka bir yere doğru hareket etmelerine göç denir (Koçak & Terzi, 2012). Geçmiş yıllardan günümüze kadar tarihin farklı safhasında insanların savaş, açlık, hastalık, iklim gibi siyasi, sosyal ve ekonomik nedenlerle gerek bireysel gerekse de toplu olarak bir alandan başka bir alana göç ettikleri görülmüştür. Farklı dil, inanış ve yaşam biçimine sahip insanlar nüfus problemleri, ekonomik nedenler, çevre şartlarında meydana gelen bozulmalar, eğitim şartlarındaki yetersizlikler, savaşlar ve siyasi nedenlerle kendileri ile ailelerinin hayatlarını kurtarmak ya da daha iyi bir yaşam standardı sağlamak için o günlerin koşulları dâhilinde, dünyanın farklı bölgeleri arasında sürekli yer değiştirmişlerdir (Kaştan, 2015). Bu yer değiştirmeler sonucunda da birçok farklı özelliğe sahip insan kitleleri aynı ortamlarda yaşamaya başlamış ve dil, inanış gibi noktalarda birbirlerini etkilemişlerdir.

> Çoğunluğun içerisinde kaybolmamak için, sahip olduğu ve o güne kadar yücelttiği dilini, dinini, kültürünü, kimliğini yitirmemek için göçmen, kendisi gibi yaşayan ve düşünenlerle birlik olup topluluklar ya da cemaatler kurmakta bu da onu içinde yaşadığı toplumdan koparmaktadır. Kimi gruplarda çoğunluğa duyulan tepki, çete kurma şeklinde ya da kanun dışı faaliyetlerle kendini göstermektedir. Dışlanmış, horlanmış göçmenler, var olduklarını kanıtlamak, seslerini duyurmak için zaman zaman şiddete başvurmak zorunda kalırlar (Cengiz, 2010, s.188).

Bu nedenle, farklı ortamlarda ve farklı şekillerde yaşayan insanlar göç nedeniyle ortak bir bölge üzerinde yaşamaya başladıklarında, bazı noktalarda birbirlerini olumlu ve olumsuz yönde etkilemişlerdir.

İnsanlık tarihi boyunca devam eden göç dalgaları, toplumları farklı yönlerden şekillendiren bir olgu olmuştur. Küreselleşmeyle oluşan yeni düzen içerisinde de göç dalgaları daha yoğun bir şekilde yaşanmaya başlamıştır. Zaman zaman şekil değiştiren göç dalgaları insanların yaşamını derinden etkilemiştir. Sanayileşme sonucunda ortaya çıkan şehirleşme nedeniyle insanlar köyden kente göç etmişlerdir. Yine I. ve II. Dünya Savaşları nedeniyle bölgede oluşan çatışmalar ve savaş ortamları insanların bu bölgelerden kitlesel halde göçlerine neden olmuştur. Bu göçler de yerel işsizlikte artışa, istihdam biçiminde farklılaşmaya ve toplumsal yapıda değişime neden olmaktadır. Bunların yanında yeni bir ortama ve yeni ilişkiler ağı içerisine giren bireyler, kültürel çatışma ile karşı karşıya kalabilmekte bu durum ise bir süre sonra toplumsal çatışmaya neden olmaktadır (Harunoğulları, 2016). Böylece göç ederek mülteci durumuna düşen bireylerin yaşamı evrensel ve çeşitli nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan göç hareketleri ile sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel bakımdan çok yönlü ve karmaşık bir biçimde etkilenmiştir (Doğan, 1990, s.1). Bu etkileşim sonucunda da insanlar ve özellikle de çocuklar birçok sorunla karşılaşmışlardır. İnsanlar göç sonrasında, maddi imkânların kısıtlı olmasından dolayı çocuklarının sağlık, beslenme, eğitim gibi ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmaktadır. Hatta bazı durumlarda çocuklar ihtiyaçları karşılanamadığı gibi iş gücü piyasasına da girebilmektedir. Dolayısıyla her ne sebeple meydana gelirse gelsin, oluşan bir göç dalgası insanların, özellikle de çocukların psikolojik ve sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Kuşkusuz ki göç dalgaları dünya üzerindeki tüm toplumları doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemiştir. Dolayısıyla Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasında bir geçiş noktası konumunda olan Türkiye Cumhuriyeti de transit geçiş yollarının merkezi konumunda olması nedeniyle hem ticari yönden artı bir özellik kazanmıştır hem de mülteci göçlerinin odak noktası haline gelmiştir (Harunoğulları, 2016). Anadolu, Doğu ile Batı arasındaki ekonomik ve siyasi ilişkilerin odak noktasıdır. Dünya tarihinin şekillenmesinde jeopolitik, jeoekonomik ve jeostratejik olarak en değerli alanı oluşturur. Doğu ve Batı'yı kara ve deniz yollarıyla birleştiren Anadolu coğrafyası bununla beraber Doğu ve Batı medeniyetlerini ticari ve kültürel olarak da birleştiren bir bölgedir (Koca, 2016). Gerek jeopolitik konumu gerekse de bulunduğu coğrafya nedeniyle büyük bir öneme sahip olan Anadolu geçmişten günümüze farklı medeniyetlere beşiklik etmiş ve yukarıda da bahsedildiği gibi birçok göç yolunun ana güzergâhı olmuştur. Bununla birlikte Türkler, uzunca yıllar göçebe yaşam tarzını benimsedikleri için, üretilen edebi eserlerin bazılarında göç ve göçmenlik konularına değinilmiştir.

> ‘Göç’ ve ‘Göçmenlik’ Türk kültürünün en önemli belirleyenlerinden birini oluşturur. Kültürümüzdeki kavramlara baktığımızda göçebeliğe ilişkin bir dolu yaşanmışlık ve kazanımın göç eksenine dayandığını görürüz. Hatta ölümü bile biz “Hakk’a yürüdü”, “göçe etti” olarak nitelendiririz. Kültür hayatında göçün bu denli belirleyici olduğu bir halkın yaratmış olduğu edebiyat eserlerinde de bunun izlerini görmek kaçınılmazdır. Türk edebiyatında “göç” ve “göçmenlik” kavramları destan döneminden başlayarak tarihsel bir olgu olarak da vardır. Destanlar döneminden, günümüze uzanan çizgide göçün kültür ve edebiyat dünyamızda geniş bir yer kapladığı açıktır (Turan, 2012, s.9).

Çünkü her ne sebeple olursa olsun bir yerden başka bir yere göç eden insanlar, bir şekilde kendini ifade edebilmenin yolunu bulmuşlar ve kendi edebiyatını oluşturmuşlardır. Başlarda göçmenler tarafından oluşturulan bu edebiyat toplum tarafından kabul edilmese de daha sonra bazı büyük yayınevleri karma kültürler ve toplumlar arasında yetişen bu filizi daha fazla göz ardı edememiş, onu kazanarak geliştirme yoluna gitmişlerdir. 1960’lı yıllarda Almanya’ya göç eden Türk göçmenlerin oluşturduğu edebiyat bu duruma bir örnek olarak verilebilir. Bu edebiyat Türklerin sorunlarıyla birebir ilişkilidir. Kültür çatışması, yabancılaşma, kimlik sorunları, yabancı düşmanlığı, uyum problemleri gibi göçmenlerin karşılaştığı birçok problemi ele almış ve göçmenlerin isteklerine kulaklarını tıkayan yönetime seslerini duyurmak istemişlerdir. Önceleri “göçmen edebiyatı”, “konuk işçi edebiyatı”, “yabancı edebiyatı” gibi adlarla dışlanan, ötekileştirmelere maruz kalan bu edebiyat bugün Almanya’da en çok satanlar listesinin en başlarda yer alan romancılarıyla, çoğunluğun başucunda yaşamaya devam etmektedir (Cengiz, 2010).

Göçmenleri konu alarak oluşturulan edebi eserler zaman zaman onların sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel yönden yaşamış oldukları problemleri konu edinmiştir. Göçmenlerin sevinçlerini, umutlarını, üzüntülerini konu almış ve bu duyguları onların bakış açısı altında değerlendirmişlerdir.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin (UNHCR) verilerine göre 2015 yılında Dünya’da yer alan mültecilerin yarısından fazlası çocuklardan oluşmaktadır (UNHCR, 2016, s.2). Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (EUROSTAT) verilerine göre ise 2015 yılında Avrupa Birliği üyesi ülkelere ebeveynleri olmadan düzensiz bir şekilde gelip burada kayıt altına alınan 45.300 çocuğun %51’i Afganistan, %16’sı Suriye kökenlidir. Ayrıca Almanya, Macaristan ve İsveç devletlerine sığınma talebinde bulunan Suriyelilerin %70’inin bu kategoride olduğu anlaşılmıştır (Eurostat’tan aktaran Özservet & Sirkeci, 2016). Buradan da görüleceği üzere çocukların, son dönemlerde yaşanan göç dalgaları içinde hem sayısal üstünlükleri hem de korunmaya muhtaç olmaları nedeniyle özel bir konumda tutulması gerekmektedir. Çünkü düzensiz bir göç hareketi içerisinde kalan çocuk barınma, eğitim, sağlık, oyun ve benzeri birçok sosyal ve kültürel ihtiyacını gideremeyeceği için ilerleyen

süreçte suça eğilim gösterecek, sokak yaşamına alışıp suça karışacaktır (Özservet & Sirkeci, 2016). Bir bireyin çevresi ile iyi iletişim kurabilmesi, ailesine, insanlara ve topluma fayda sağlayabilmesi öncelikle onun ruhsal ve fiziksel olarak sağlıklı yetişmesine bağlıdır. Doğduğu günden yetişkin bir birey olduğu ana kadar geçen sürede, temel bakım ihtiyaçları gerekli ölçüde sağlanan ve gelişim dönemine göre eğitim, sağlık ve edebi ihtiyaçları karşılanan kişiler içinde bulundukları toplum için daha faydalı davranışlar sergileme eğiliminde olabilirler. Bu nedenle de göç sırasında sosyal, psikolojik ve fiziksel soruna maruz kalan çocukları korumak ve bunların eğitim, sağlık, oyun gibi ihtiyaçlarını karşılamak devletlerin ve insanların ana görevi olmalıdır.

Yukarıda da bahsedildiği gibi göç insanları hatta çok daha hassas bir konumda olan çocukları, sosyal, kültürel, ekonomik, psikolojik ve benzeri birçok olumsuz yönden etkileyebilmektedir.

> Çocuklar için, düzensiz göç süreci içinde yer almak, barınma, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi temel birçok olanaktan yararlanamamak anlamındadır. Zaten zayıf ve savunmasız olan çocuklar, göçmen olmakla birlikte daha fazla hak ihlallerine açık kalabilmektedirler. Göçmen çocuk, bazen bütün bir ailenin geçim derdini omuzlarına yüklenmekte, çoğu zaman eğitim olanaklarından mahrum olmakta, en temel çocuk haklarından olan serbestçe oyun oynama hakkından uzak bir yaşam sürebilmektedir. Göçmen çocuk, çalışsa da, hiç bir zaman hak ettiği ücreti alamayan ve kaldırabileceğinden oldukça fazla iş yükü yüklenmekte ve yaşam standardı yüksek bir ortamda bile göçle birlikte kaybettiği sosyal bağlarından dolayı sağlıklı bir çocukluk yaşayamamaktadır (Özservet & Sirkeci, 2016, s.1).

Bu sorunların yanında göçmen çocukların;

- Eğitim, beslenme ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması bir yana çok düşük ücretlere 12-16 saat çalıştırıldığı,
- Yerel halk ve bu halkın çocukları tarafından hor görüldüğü, ikinci sınıf insan muamelesine maruz kaldığı,
- Fiziksel şiddete uğradığı, yerel halk tarafından kira, ikinci el eşya vb. fiyatların iki katına çekilmesi nedeniyle aileleri ile birlikte ekonomik olarak zorlandığı görülmektedir.

Yukarıda yer alan sorunları iki üç katına çıkarmak elbette mümkündür. Bu nedenle çalışmada, çocuklar için yazılmış olan göç ve göçmenlik temalı çocuk kitaplarında kullanılan dil, karakterlerin ve görsellerin özellikleri, olay örgüsü, zaman-mekân, biçimsel özellikler, plan ve yazarın bakış açısı incelenerek göçmenlerin sorunları, onların yaşamış ya da yaşamakta oldukları yerlerin ve zamanın özellikleri, diğer karakterlerin veya yazarın göçmenlere bakış açısı, resimlerde göçmenlerin nasıl çizildiği, kitaplarda olayın işleniş biçimi ya da planlamanın nasıl yapıldığıyla ilgili sorulara cevap aranmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Göç olgusu, toplumların ve devletlerin neredeyse hemen hemen hepsini doğrudan ya da dolaylı olarak bir şekilde etkilemektedir. Geçtiğimiz yüzyılda dünya üzerinde siyasi, dini, ekonomik, eğitim, doğal afetler, terör ve sağlık nedenleriyle bir bölgenin kendi içerisinde ya da farklı bölgeler arasında bazen de ülkeden ülkeye çeşitli göç hareketleri meydana gelmiştir (Kaştan, 2015). Bu göç hareketlerinden zorunlu olanlara birçok eski Türk destanını örnek verebiliriz. Türklerin düşmanlarla yaşadığı ilişkiler onların zorunlu olarak yer değiştirmelerine neden olmuştur (Arvas, 2012). Belirli umutlar çerçevesinde gerçekleşen göç hareketlerine ise, özellikle 1960'li yılların başından itibaren vatandaşların ekonomik nedenlerle köy veya kent ayrımı olmaksızın başta Almanya olmak üzere diğer Avrupa ülkelerine daha çok para kazanmak, daha iyi iş bulmak, eğitim ve sağlık koşullarını iyileştirmek amacıyla yapılan göçler örnek verilebilir (Zengin, 2000).

Göçmenler neredeyse tüm dönemlerde yerel halkın negatif bakış açısına ve karmaşık duygularına maruz kalmışlardır. Bu negatif bakış açıları genelde halkın yanlış, ön yargılı tavırlarından ve olumsuz tutumlarından kaynaklanmaktadır. Ancak göçmenler tüm bu sorunlara göğüs germiş, çevre koşullarına karşı mücadele etmiş ve engelleri aşarak başarılı bir şekilde göç ettiği ülkeye uyum sağlamıştır (Yitzhaki & Richter, 1996, s.64). Sebebi her ne olursa olsun göç hareketi, bazı durumlarda insanların özellikle de korunmaya ve bakıma muhtaç olan çocukların daha zor koşullarda yaşamak zorunda kalmasına ve psikolojik, ruhsal gelişimi için gerekli ihtiyaçlarının karşılanmamasına neden olmuştur. Üstelik bu ihtiyaçlarının karşılanması bir yana, çeşitli ekonomik veya sosyal problemler nedeniyle birçok göçmen çocuk, eğitimini yarıda keserek düşük ücretle çalışmaya itildiğinden ileride şiddete ve suça eğilim gösterebileceklerdir.

Bu konuda yapılmış bir araştırmada ortaya çıkan en önemli sonuç, çocukların suça yönelmesinde ve saldırgan davranışlar sergilemesinde temel nedenin kırsal kesimden kent alanlarına yapılan göç hareketi olduğudur (Erkan & Erdoğdu, 2006). Daha iyi ve rahat bir işte çalışmak veya çocuklarının sağlık, eğitim gibi yardımlardan daha fazla yararlanmasını sağlamak amacıyla meydana gelen bu göç hareketleri sonucunda, bireyler hayal ettikleri yaşam şekline sahip olamadıklarında psikolojik ve sosyal anlamda olumsuz etkilenmektedirler. Bu durumda aynı aile içerisinde yaşayan çocukları, doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir.

Bu araştırmada, çocuklara hitaben yazılmış, ana teması göç veya göçmenlik olan çocuk kitaplarında ele alınan göç olgusu, betimsel analiz yöntemi kullanılarak çocuk edebiyatı

çerçevesinde değerlendirilmiştir. Söz konusu kitaplar; dil, kitap içeriğindeki diğer karakterler ve yazarın göçmenlere bakış açısı, göçmen karakterler ile onların yaşadıkları zaman ve mekânın özellikleri, kitapta yer alan olay örgüsünün göçmenlerin öz imaj ve kendilerine olan saygılarına zarar verip vermeyeceği, plan ve biçimsel özellikler açısından incelenmiştir. Daha sonra ise, ulaşılan bulgular doğrultusunda göçmen çocukların sorunlarının yansıtmak, göçmen çocukların sorunlarına bizzat onlar için yazılmış çocuk edebiyatı eserleri aracılığıyla yaklaşılarak bu eserlerin içerik, resimleme ve biçimsel özelliklerinin nasıl olması gerektiği ile ilgili eğitimci, yazar veya ebeveynlere bir takım çözüm önerileri sunmak amacıyla bu çalışma yapılacaktır.

1.3. Araştırma Soruları

Araştırmanın genel amacına bağlı kalınarak aşağıda yer alan sorulara cevap aranmıştır.

1) Çocuk kitaplarında dilin kullanımı nasıldır?

2) Çocuk kitaplarında yer alan resimlerin özellikleri nelerdir?

3) Çocuk kitaplarında yer alan karakterlerin özellikleri nelerdir?

4) Çocuk kitaplarında yer alan olay örgüsünün özellikleri nelerdir?

5) Çocuk kitaplarında yazarın bakış açısı nasıl ele alınmıştır?

6) Çocuk kitaplarında zaman ve mekân nasıl ele alınmıştır?

7) Çocuk kitaplarında plan nasıl oluşturulmuştur?

8) Çocuk kitaplarının biçimsel özellikleri nelerdir**?**

1.4. Araştırmanın Önemi

Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Yardım Fonu'na (UNICEF) göre dünyada köklerinden koparılmış yaklaşık 50 milyon çocuk vardır (UNICEF, 2016). Ayrıca çocuk ölümlerinin oranları kırsal alanda ve kentsel alanda yaşayanlar arasında ne kadar fark ediyorsa, göçmen olanlar ve olmayanlar arasında da o kadar fark etmektedir. Köyden kente göç eden insanlar kötü koşullarda, gecekondulaşmanın yoğun olduğu yerlerde yaşadığı için bu insanların çocukları da bu ortamlardan etkilenmektedir. Bu ortamlarda yaşayan aileler sağlık hizmetlerine ulaşamadığı ve bunlardan yeterince faydalanamadığı için aşılanma ve beslenme oranları düşüktür (Tezcan & Eryurt, 2006). Göç eden ailelere ait çocukların

sayılarının çokluğu ve bu çocukların maruz kaldığı olumsuz durumlar karşılaştırıldığında, durumun ciddiyeti daha açık bir şekilde görülecektir.

Bazı bölgelerde göçten en fazla eğitim sistemi etkilenmektedir. Bu bölgelerde velilerin eğitime olumsuz bakış açısı nedeniyle göç süreci, eğitimi olumsuz etkilemektedir. Okul, birçok öğrencinin gözünde sadece diploma alınacak bir kurum olarak görülmektedir. Öğrenim gören çocuklar, yurtdışında yaşayan akrabalarına veya tanıdıklarına hayran oldukları için tek hedefleri okulu bitirdikten sonra yurtdışına çıkmak ve orada yaşamaktır. Bu nedenle de, eğitimin sürekliliği ya da hedefleri pekte umurlarında değildir. Onların tercihi eğitimlerini tamamlamak için ders çalışmaktansa kolay yoldan yurtdışına kaçmaktır (Kaysılı, 2013, s.116-117). Başka bir çalışmada ise, Almanya'ya göç eden ailelerin bu ülkedeki okul sistemi hakkında yeterince bilgi sahibi olmadığı, çocukları ile yeterince ilişki kuramadığı ve Almanca dilinin yeterince kavrayamadığı için Türk çocukların başarı düzeyi diğer çocuklardan daha aşağı bir düzeyde seyrettiği ifade edilmiştir (Perşembe, 2010). Bu çalışmalar sonucunda, çocukların yurtdışına gitmeden önce, gideceği yerleri bir kurtuluş olarak gördükleri, beklentilerini yüksek tuttukları bu nedenle de okula sadece diploma almak için gittikleri, göç ettikten sonra ise dil, maddiyat, uyum ve benzeri sorunlar nedeniyle eğitimlerini devam ettiremedikleri anlaşılmıştır. Bu durumda göç hareketlerinin, çocukların eğitimleri üzerinde hem göç etmeden önce hem de göç ettikten sonra bazı olumsuzluklara neden olabileceğinin göstergesidir.

Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA, 2013) verileri incelendiğinde, son beş yılda Türkiye'de canlı doğan her 66 çocuktan birinin beş yaşına gelmeden öldüğü görülür (s.132). Bu ölümlerde göçle gelen nüfusun, özellikle çocukların yukarıda bahsettiğimiz sorunlarla karşı karşıya kalmasının da etkisi olabilir. Ancak ülkemiz göç alsın ya da versin, buna ilişkin gerekli önlemler alınmadığı takdirde göçmenler ve yerel halk büyük risk altındadır. Ayrıca bazı büyükşehirler çevre illerden yoğun göç almaktadır. Bu yoğun göçler nedeniyle de bazı bireyler iş piyasası dışında kaldıklarından çocuklarını çalışmaları için teşvik etmişler ve bu durumda çocukların aile ilişkilerini sağlıksız olarak algılamaya başlamasına neden olmuştur. Bu nedenle de göç ve göçe bağlı olarak ortaya çıkan sokakta çalışan çocuklar ile sokak çocuğu sorunları Türkiye'nin asıl gündemini oluşturan gasp, kap-kaç, hırsızlık gibi suçlarda büyük artışın kökenini oluşturmaktadır. Yine kırsal kesimden kente göçün, çocukların gerek saldırgan davranışlar göstermesinde gerekse de suça yönelmesinde en temel neden olduğu anlaşılmıştır (Erkan & Erdoğdu, 2006). Kuşkusuz ki bu örnek, göçün neden olduğu onlarca sorundan sadece biridir. Yani bu örnek dışında göç ile taşınan hastalıklar, uyumsuzluk,

eğitim ve sağlık problemleri, göç edilen kentlerde konut yetersizliği, çarpık kentleşme gibi birçok sorun daha sıralanabilir.

Göç ve göçmenlik üzerinde yazılmış birçok çalışma bulunmaktadır. Ancak bu çalışmaların büyük çoğunluğu "insan" kavramı altında toplanmaktadır. Yani konuya genel bir yaklaşım söz konusudur. Bu çalışmada ise çocukların düzeyine uygun ve onlar için yazılmış eserler aracılığıyla, onların gözünden göç olgusunu incelemek, olumlu ve olumsuz yönlerini görmek hedeflenmektedir. Böylece var olan sorunlar daha iyi ifade edilebilecek ve bu sorunların çözümüne yönelik farklı öneriler sunulabilecektir.

Bu araştırma, göç ve göçmenlik konularında yazılacak edebi ürünlerin hangi özellikleri taşıması gerektiği ile ilgili yorumlara ulaşılması, kitapların araştırma soruları kapsamında değerlendirilmesi, yazarlara, öğretmenlere, ailelere bir takım önerilerde bulunulması ve alana katkı sağlaması bakımından önemlidir.

1.5. Sınırlılıklar

1- Bu araştırma, 1970-2017 yılları arasında ilkokul düzeyinde yayınlanmış olan, Ek-1'de isimleri belirtilen göç ve göçmenlik konulu çocuk kitapları ile sınırlıdır.

2- Araştırma; incelenen kitapların dil, resim, karakter, olay örgüsü, yazarın bakış açısı, zaman-mekân, plan ve biçimsel özellikler adlı sekiz kategori altında incelenmesi ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Göç: Kişilerin daha iyi yaşam şartlarına sahip olmak amacıyla bulundukları mahallini terk edip başka bir iskân birimine giderek meydana getirdikleri yer değiştirme hareketidir. (İpek'ten aktaran Ay, 2011, s.12).

Göçmen: Kendi ülkelerindeki ekonomik yetersizliklerden dolayı daha kaliteli yaşam standartlarına ulaşmak ve maddi bakımdan içinde bulundukları güçlükleri yenmek, ekonomik ve sosyal zorluklarla mücadele etmemek için başka ülkelere iltica eden kişilerdir (Kalaycı, 2014, s.4).

Çocuk Edebiyatı: Henüz yetişkin olmayan kişilerin duygu, düşünce ve hayal dünyalarına yönelik oluşturulan sözlü ve yazılı ürünlerin tümüdür (Oğuzkan, 2010, s.3).

Sığınmacı: Vatandaşı oldukları ve yaşamakta oldukları ülkeleri terk etmek mecburiyetinde olan insanlara gittikleri ülkeler tarafından verilen addır (Kalaycı, 2014, s.1).

1.7. İlgili Araştırmalar

Yurtdışında ve ülkemizde son yıllarda göç ve göçmenlik konulu birçok çalışma yapılmıştır. Gölbaşı (2010) tarafından yapılan Türk Edebiyatında Dış Göç ve Gülten Dayıoğlu adlı çalışmada, roman ve hikâyeleri incelenen Gülten Dayıoğlu'nun sorumlu bir aydın ve eğitimci kimliğine sahip olduğu, konuya eğilerek göçmenlerin sıkıntılarını dile getirdiği ve sorunların çözüm yollarını arayarak yetkililerin konuyu daha yakından takip etmelerine ön ayak olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca 1960'lı yıllardan 1990'lı yıllara kadar uzanan dış göçün sebep olduğu sorunları detaylı ve etkili bir şekilde ele aldığı ve dönemine tanıklık eden eserler ürettiği görülmüştür.

Ay (2011) tarafından yapılan bir çalışmada, göç olgusu Yaşar Kemal'in Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, Karıncanın Su İçtiği, Tanyeri Horozları romanları esas alınarak araştırılmıştır. Ayrıca romanlarda yer alan göç olgusu ve göçle ilgili olaylar incelenirken, tarihi belgeler ve arşiv bilgileri de dikkate alınmıştır (s.İX). Yaşar Kemal incelenen üç eserinde "... tarihi bilgilerini ailesinin ve kendisinin yaşamışlığını göç olgusu ve tespitlerimiz içerisinde işlemiştir. Dolayısıyla yazılı edebiyatı sözlü edebiyata çevirip, 'Yazılı edebiyatı sözel, masal ve destansı anlatıma' dönüştürmeyi başarmıştır." (s.194).

Arvas'ın (2012), Türk Destanlarına Yansıyan "Göç Olgusu"na Genel Bir Bakış adlı çalışmasında, eski Türk destanları ile 1990'lı yıllarda Türkçeye çevrilen destanlar incelenmiş ve göç olgusu ele alınmıştır. Çalışmada, Türk destanları her ne kadar benzer sebeplerle ortaya çıkmış olsa da, Orta Asya kökenli destanlarda göç olgusu gerçeğe uygun olarak işlenirken, Kuzey Asya kökenli destanlarda ise olağanüstü durumlara yer verildiği görülmüştür.

Kaysılı (2013) tarafından, Konya ili Kulu ilçesinde meydana gelen göç olaylarının toplum ve eğitim-öğretim üzerindeki olası etkilerini tespit ederek konuya ilişkin çözüm önerileri sunmak amacıyla bir çalışma yapılmıştır. Tarama modelinin kullanıldığı çalışmada, veriler anket ve görüşme yoluyla toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, ilçede ülke dışına gitmek isteyen öğrencilerin sayısının fazlalığı ve göç olaylarının yaygınlığı eğitimin kalitesinin düşmesine neden olmaktadır. Görüşme yoluyla elde edilen verilere göre ise, ailelerin

çocuklarını yurt dışı göçe teşvik etmeleri nedeniyle öğretmenler öğrencileri derslere yeteri kadar motive etmekte zorlanmaktadır (s.IV-V).

Edebiyatta Yankılanan Bir Seda: Göç adlı çalışmada ise Latife Tekin'in *Berci Kristin Çöp Masalları* ve Emine Sevgi Özdamar'ın *Hayat Bir Kervansaray* adlı eserlerinde göç olgusu incelenmiştir. Eserlerde anlatılan olaylarda bir yandan gıda ihtiyaçlarını karşılamanın zorluğu, yoksulluk, işsizlikten bahsedilirken diğer yandan tutkudan, hırstan ve umuttan bahsedilmektedir. Çalışmada iki kültürün arasında sıkışan insanların, aynı bölgede şehirli ve köylü olduğu, terk edip geldikleri yerlere uzak yerleştikleri yerlere ise yabancı oldukları ifade edilmiştir (Karak, 2014).

Yakar (2016), Türk Çocuk Edebiyatında Göç Olgusu adlı çalışmasında göç olgusunun çocuk edebiyatına nasıl yansıdığını araştırmak amacıyla Çiğdem Sezer'in Juju ile Gülsevin Kral'ın Umut Sokağı Çocukları adlı eserlerini incelemiştir. Doküman analizi deseni kullanılan çalışmada toplanan veriler öncelikle betimsel analize tabi tutulmuş daha sonra ise derinlemesine bilgi elde edebilmek için içerik analizi yapılmıştır. Çalışma sonucunda, "Çalışma sonucunda, göç olgusunun ve göçmen durumuna düşmüş/düşmek zorunda kalmış insanların gerek geride bıraktıkları hayatlarının, gerek karşılaştıkları yeni topluma ait kültürel kodlara uyum sağlamaya çalışırken yaşadıkları zorlukların, gerekse geleceğe ait hayallerinin çalışmaya konu olan eserlere yansıdığı tespit edilmiştir" (s.339).

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki okullarda göçmen çocukların okullara alınması ile ilgili 18 okul idarecisinin tutum, inanç ve düşüncelerinin incelendiği nitel bir çalışmada yarı yapılandırılmış görüşmeler kullanılarak veri toplanmış ve elde edilen veriler tematik analiz yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. Araştırmada, okul yöneticilerinin göçmen çocukların okullarında eğitim almalarına yönelik olumsuz tutumlar beslediği ve bu çocukların ayrıştırılmış ortamlarda eğitim almasını destekledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca göçmenlerin toplum tarafından kabul edilme düzeylerinin düşük olması ve yapısal yetersizliklerin onların eğitimine yönelik olumsuz tutumları önemli oranda etkilediği ve bütünleşik okul kültürünün meydana gelmesi için paydaşların hem yapısal hem de psiko-sosyal olarak desteklenmesinin önemli olduğu ulaşılan bulgular arasındadır (Sakız, 2016).

Yitzhaki ve Richter (1996) tarafından yapılan göç ve göçmenlik ile ilgili araştırmada 1970-1990 yılları arasında yayınlanmış 30 çocuk kitabı incelenmiştir. Bu araştırmanın amacı İsrail çocuk kitaplarında göç ve göçmenlerin imgelerini belirlemeye yöneliktir ve göçmenlerin problemleri temel konu olarak analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda sadece 3 kitapta göçmenlere yönelik olumlu tutum belirlenmiş geriye kalan 27 çocuk kitabında göçmenlere

yönelik ön yargıdan kaynaklı yanlış ve olumsuz tutum belirlenmiştir. Ayrıca göçmenlere yönelik olumsuz tutum sadece belli bir zaman dilimine yönelik olmayıp tüm dönemleri kapsamaktadır (s.64-71).

Berry tarafından 1999 yılında yapılan bir diğer araştırmada ise resimli çocuk kitaplarında Afrikalı Amerikalılara nasıl yer verildiği belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda 1980-90 yılları arasında yayınlanmış 30 resimli çocuk kitabı dil, resimleme, yazar, karakter ve hikayenin bakış açısı ölçütlerine dayalı olarak incelenmiştir. Araştırma sonunda sadece 2 resimli çocuk kitabında Afrikalı Amerikalı karakterler olumsuz olarak ele alındığı bulunmuştur. Araştırmanın bir diğer bulgusu ise son yıllarda Afrikalı Amerikalılara yönelik algının olumlu yönde ilerlediği; yazar ve çizerlerin konu hakkında daha çok bilgi ve deneyime sahip olmaya başladıkları yönündedir. Araştırmada incelenen resimli çocuk kitaplarında yansıtılan Afrikalı Amerikalıların kullandıkları dil, kültürel özellikleri, karakterleri olumlu biçimde resmedilmiştir (s.1-39).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1.Göç ve Göçmenlik

Genel bir tanımla, bireylerin ve ailelerin yaşamakta oldukları yerlerden, herhangi bir nedenle ayrılması başka bir yerleşim birimine giderek yaşamlarını orada sürdürmeleri olgusuna göç denir. Göçmenler ise tamamen ekonomik nedenlerle ya da hayatlarını maddi yönden iyileştirme amacıyla kendi ülkelerini terk eden kişilerdir (Urk, 2010).

Göç olgusu Türk Dil Kurumunun resmi sitesinde, ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret olarak tanımlanmıştır (www.tdk.gov.tr). Göçmen ise, kendi ülkesinden ayrılarak yerleşmek için başka ülkeye giden (kimse, aile veya topluluk) muhacir olarak tanımlanmıştır (www.tdk.gov.tr).

Yine Kalaycı'ya (2014) göre "Ülkelerindeki ekonomik yetersizliklerden veya ekonomik yoksunluklardan dolayı daha iyi yaşam standartları elde etmek ve maddi açıdan içinde bulundukları güçlükleri yenmek, ekonomik ve sosyal zorluklara katlanmamak için başka ülkelere iltica eden kişilere göçmen denir." (s.4).

Tuzcu ve Ilgaz'a (2015) göre, "Dünyada farklı nedenlerle insanlar bulundukları yaşam yerlerinden ayrılarak farklı bölgelere ve ülkelere doğru yer değiştirmekte, bu durum göç olarak tanımlanmaktadır." (s.56).

Son olarak Yılmaz'a (2008) göre göç, bireylerin ekonomik, doğal, siyasi veya sosyal zorunluluklar sonucunda ya da memnun olmadıkları yaşam şartlarını değiştirmek için bulundukları yeri değiştirmesi olarak tanımlanmıştır (s.2). Göçmenlik ise Suarez-Orozco'ya (2001) göre, çağımızın çok önemli sosyal gelişmelerinden biri olarak aileleri ve onların çocuklarını etkileyen dönüşümsel bir süreç olarak tanımlanmıştır (s.1).

Göç ve göçmenlik kavramı insanlık tarihiyle paralel bir gelişime sahiptir. Semavi dinlerde cennetten atılan Adem ve Havva'nın dünyaya getirilmesi de göç olarak yorumlanabilir. Ayrıca Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye göçüde İslam takvimine başlangıç eden olaydır. Göç dalgalarının bu kadar uzun bir tarihe sahip olmasına rağmen, sosyolojik bakımdan derinlemesine incelenmesi çokta eskilere dayanmamaktadır. Göç olayları ile ilgili ilk bilimsel çalışma Ravenstein tarafından 1885 yılında yapılan Göç Kanunları'dır (Kaysılı, 2013, s.23).

Ancak son 50 yılda meydana gelen göç hareketleri önüne geçilemez ve öngörülemez bir biçimde nicel ve nitel özellikleri açısından büyük bir değişim ve dönüşüm içerisindedir (Kalkınma Bakanlığı Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018, 2014, s. 3). Birçok farklı sebep nedeniyle insanların bulundukları yerleri terk ederek göç etmeleri daha iyi ekonomik, sosyal, kültürel yerlerde yaşamlarını sürdürmek istemelerinin doğal bir sonucudur. Yaşamakta oldukları yerlerden daha iyi şartlara sahip ve daha güvenli olan bir hayata sahip olmak için bugün milyonlarca insan doğduğu yerden uzaklarda yaşamaktadır. Bu nedenle de küreselleşme ile doğru orantılı olarak artan insan hareketleri sığınma ve mültecilik konularının önemini daha da arttırmaktadır. Ancak uluslararası sözleşmelerde göç her ne kadar bir hak olarak belirtilse de bir yanıyla taşınma, hayata tutunma, hareket, güç kazanma ve hırs diğer yanıyla ise kopuş, ayrılık, yabancılık, yalnızlık, kaçış hatta acıdır (Urk, 2010).

İnsanlar var oldukları ilk günden beri, farklı sebeplere bağlı olarak yaşadıkları yerleri zaman zaman değiştirmişlerdir. Bu sebepleri ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel uyumsuzluklar vb. çoğaltmak mümkündür. Göç kavramı ile ilgili olarak yukarıda yapılan tanımları incelediğimizde ise genel olarak bu sebeplerden herhangi bir nedeniyle insanların yaşadıkları yerleri değiştirmeleri bir başka yere taşınmaları ve bu yeni çevrede yaşamaya başlamaları olarak tanımlanmaktadır. Göçmen kavramı ise bu göç hareketi içerisinde yer alan anne, baba, çocuk ve benzeri tüm bireyleri kapsamaktadır.

2.2.Göç Çeşitleri

Küreselleşme, bilginin ve malların uluslararasında serbestçe dolaşmasına engel olan şeylerin ortadan kaldırılması; insanların, toplumların, ülkelerin birbirlerine olan bağımlılıklarının ve sınırların akışkanlıklarının artması göç hareketlerinin daha da artmasını öngörmektedir (Kalkınma Bakanlığı Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018, 2014, s. 3). Bu göç hareketlerinin birçok sebebi vardır. Bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için sosyal ve ekonomik

anlamda belirli olanaklara sahip olmaları gerekmektedir. İnsanlar kendilerinin ve ailelerinin yaşamlarını sürdürmeleri için öncelikle fiziksel ihtiyaçlarını karşılamak zorunda olduklarından bir miktar gelire ihtiyaç duymaktadırlar. Bu nedenle de bireyler, bir işte çalışarak kendilerinin ve bakmak zorunda oldukları diğer bireylerin geçimini sağlamaktadırlar. Bu insanlar bulundukları çevrelerde herhangi bir işte çalışmıyor ve geçimlerini sağlayamıyorlarsa iş bulabilecekleri bir yere göçmek ve bulundukları çevrelerden ayrılmak zorundadır (Yılmaz, 2008, s.3). Elbette bu durum göç hareketlerine neden olabilecek birçok etmenden sadece bir tanesidir.

> Tarihin kimi dönemlerinde dünyadaki dengeler üzerinde de etkisi görülen sığınmacı olgusu, Hitit ve Aztek yazıtlarında bile sözleşmelere konu olmuş önemli bir madde olarak karşımıza çıkmaktadır. Savaşlar, iç çatışmalar, diktatörlerin otoriter yönetimleri ve diğer devlet baskılarının yanı sıra dinsel ve siyasal baskılar sürekli olarak mültecilerin sayısını arttırmaktadır (Urk, 2010).

Tarihsel gelişim sürecinde bu nüfus hareketleri yazarlar tarafından çok farklı şekillerde sınıflandırmışlardır. Bu yazarlardan bazıları göçün ilkel güçler aracılığıyla ya da zorlama ile yapılabildiği gibi serbest ve kitlesel şekilde de meydana gelebileceğini vurgulamış bazıları ise göçü gönüllü ya da zorunlu olarak yapanlar şeklinde ayırmış ve bunu yeterli görmüşlerdir (Bayraklı, 2007, s.16).

Göç hareketleri, aradaki mesafeye, olayın gerçekleştiği mekâna ve olayın sürekliliğine göre ele alınabileceği gibi, bu duruma yol açan nedenlere göre de farklı temellerde sınıflandırmak mümkündür. Yine, göçler arasında yapılabilecek önemli bir sınıflandırma da göçlerin isteğe bağlı veya zoraki olup olmadığıyla ilgilidir. Bu duruma Afrikalıların köle olarak Amerika'ya götürülmesi bir örnektir. Diğer yandan göçleri, insanların başka yerlere taşınma ya da yer değiştirme hareketlerinden ayırt etmek için devamlı veya geçici olarak yapılan şeklinde bir ayrıma da rastlanılmaktadır (Yılmaz, 2008, s.2).

Bununla birlikte göç olgusunu Değirmenci (2011), yasadışı göç, yasal göç, isteğe bağlı göç ve zorunlu göç diye dört gruba (s.9-10); Kaysılı (2013) iç göç, dış göç ve beyin göçü olarak üç gruba (s.29); Urk (2010) ise, yasal göç ve yasa dışı göç olmak üzere iki gruba ayırmıştır. Son olarak Petersen ilkel göç, zorlama ile yapılan göçler, serbest göç ve kitlesel göçler olmak üzere göç hareketlerini dört temel sınıflandırmaya tabi tutmuştur (Petersen'den aktaran Yalçın, 2004, s. 14-16).

Yukarıda yer alan sınıflamalardan en genel olanları iç ve dış göçtür. İç göç "bir ülke veya bölge içinde yaşayan kişi veya kişilerin belirli bir zaman dilimi içinde, çalışmak ve/veya yerleşmek amacıyla yaptıkları kalıcı yer değişiklikleridir" (Öztürk & Altuntepe, 2008). Dış

göç ise, ekonomik nedenler, tabi afetler, savaşlar, etnik nedenler veya uluslararası antlaşmalarla bir ülkeden diğer bir ülkeye yapılan göçlerdir (Yılmaz, 2008, s.7-8).

2.3.Göçün Yarattığı Sorunlar

Asya ve Avrupa kıtaları arasında köprü vazifesi gören Türkiye; Ortadoğu, yakın Asya ve Kuzey Afrika ülkelerinden Avrupa Birliği ülkelerine kaçak yollardan ulaşmak isteyenler için önemli ve vazgeçilmez bir durak olduğu gibi göç eden bu insanların zaman zaman yerleştiği ve hayatını devam ettirdiği bir ülkedir. Başka bir ifadeyle düzensiz göçmenlerin bir bölümü Türkiye Cumhuriyeti'ni geçiş yolları üzerinde olması nedeniyle transit ülke olarak görüyorken bir bölümü de kaçak işçi olarak iş bulup, çalışarak hedef ülke olarak görmektedir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak da 1950'li yıllardan bu yana kendi insanları yurtdışına göç eden bir ülke olan Türkiye Cumhuriyeti artık başka ülke vatandaşlarının göç ettiği ve çalıştığı bir ülke konumunu kazanmaya başlamıştır. Bu insan hareketliliği de ister istemez Türkiye'nin siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel yapısında birtakım etkilere neden olmaktadır (Deniz, 2014). Söz konusu bu etkilerden; iş sahibi olma, eğitim ve sağlık koşullarının iyileştirilmesi, yaşam standartlarının artması gibi birtakım olumluları olmasına rağmen göç eden bireyler bunların yanında birçok sorunla da mücadele etmek zorunda kalabilmektedir.

Ekonomik sebeplerle insanların yaşadıkları coğrafyaları geçici veya sürekli olarak terk etmesi ve başka bir alana geçmesi yer değiştirmedir. Yer değiştirme aslında sadece fiziksel çevrenin değişmesinden ibaret değildir. Aynı zamanda fiziksel çevreden çok daha önemli olan sosyal ve kültürel çevrede değişir. Bu durumda da insanlar ya da toplumlar hem kendi kültürlerinden ve değerlerinden vazgeçmemekte hem de yeni tanışmış olduğu insanlar ya da toplumlara uyum sağlama zorunluluğunun baskısı altına girmektedir (Tufan, 1987, s.6-7). Ülkemizden, farklı ülkelere çalışmak amacıyla giden işçilerin zaman zaman çocuklarını da yanlarında götürdükleri bilinir. Dolayısıyla da yurt dışına götürülen çocuklar Türk kültüründen kopmuşlardır. Ayrıca göç eden ailelerin kesin dönüşle tekrardan Türkiye'ye dönmeleri sonucunda, bu çocukların ve ailelerinin Türkiye'ye uyumları sorun durumuna gelmiştir (Tezcan, 2000, s.4).

Özellikle uyumla ilgili olarak barınma, sağlık, istihdam, eğitim gibi şartları terk ettikleri ülkeler kendilerine sunamadığında ve gittikleri ülkelerde de böyle şartlar sağlanmadığında, bireylerin içlerine kapandıkları ve bu psikoloji altında da sorunlarını ifade ederken, sahip

oldukları ve kendilerinden koparılamayacağını düşündükleri değerlere daha fazla bağlanma taraftarı oldukları gözlemlenmiştir. Söz konusu değerler, bireylerin sahip oldukları etnik kimlikler, dini değerler, kültür, gelenek ve görenekler olabilir. Bulundukları yerin sosyal ve kültürel özelliklerini yok sayarak kendi kültürlerine bağlı olarak yaşamlarını sürdürdükleri takdirde de göçmenler yaşadıkları yerlere uyum sağlamakta zorlanacaktır (Bulut, 2015, s.96).

Göç hareketlerinin sadece kişileri değil aynı zamanda terk edilen ya da gidilen yerleri de etkileyen birtakım olumsuz sonuçları vardır. Bunlardan birisi tahmin edilemeyen hızlı nüfus artışı nedeniyle kentlerde yatırımın aniden artmasıdır. Bununla birlikte nüfusun artmasıyla doğru orantılı olarak artan çarpık yapılar yetersiz donanım ve altyapı gibi önemli sorunları ortaya çıkartmaktadır. Bunun yanı sıra gecekondu alanlarındaki çarpık kentleşmelerin artması nedeniyle artan yol ağları kent kaynaklarının verimsiz kullanılmasına neden olmaktadır (Yılmaz, 2008, s.8-9).

Yine Han (2010), Göç Hareketlerinin Yol Açtığı Mekânsal Sorunları;

1)Ülke genelinde nüfusun dağılışında dengesizlik görülür.

2)Kırsal kesim yatırımlarında verimsizlik meydana gelir.

3)Göç alarak büyüyen merkezlerde ekonomik faaliyetler gelişir ve çeşitlenir.

4)Düzensiz kentleşme meydana gelir. (çarpık kentleşme, plansız kentleşme)

5)Önceleri kent dışında bulunan sanayi tesisleri zamanla kent içinde kalır.

6)Kentlerde konut sıkıntısı çekilir. Bu da gecekondulaşmaya neden olur.

7)Kent nüfusunda aşırı artış meydana gelir.

8)Alt yapı hizmetlerinde (yol, su, elektrik, kanalizasyon) yetersizlik görülür.

9)Alt yapının yetersiz kalması sel, heyelan, sağlık sorunlarına yol açar.

10)Kentlerde insan sayısının fazla olmasından dolayı işsiz insanların oranı artar,

11)Erkek ve kadın nüfusunda dengenin bozulması.

12)Kentlerde güvenlik bozulur,

13)Kent nüfusu hızla artarken kır nüfusu azalır denge bozulur.

14)Kentlerde hızla nüfus arştı trafik sorunları oluşmaktadır.

15)Sağlık, eğitim gibi alanlarda sorunlar oluşur ve bu hizmetler yetersiz kalır.

16)Göçler sonucu farklı yerlerden gelen insanların bir arada bulunması kültürel çeşitliliğe neden olur.

17)Göç alan ülkede nüfus artar, göç veren ülkede ise azalır.

Sosyal Sorunlar ise,

1-Yer değiştirmeler aileler, özellikle küçük çocuklar ve yaşlı kimseler için çoklukla baskı nedeni olmakta, çoğu zaman yeni bir çevreye uymakta ve yeni dostlar edinmekte zorluk çekmektedirler. Bu süreç içinde artan gecekondulaşma, kentsel hizmetlerin aksaması, işsizlik, göç edenlerin topluma uyumsuzluğu, şehir kültürüne yabancılık ve kültürler arası çatışma gibi sorunlar yaşanmaktadır.

2-Göç edenlerin bazıları şehirle bütünleşirken bazıları şehirde ayrı gruplar meydana getirmektedirler. Göç edenlerin şehirleşmesi yani şehre bütünleşmesi için çok uzun zaman gerekmektedir. Göç nedeniyle kültürel farklılıklar düşmanlık ve gerginlik meydana gelmektedir.

3- Kente gelmiş aile çocukları eğitim ve yetenek eksikliği gibi nedenlerle arzuladığı iş ve geleceği elde edemeyeceği düşüncesine kapılan çocukların, suça daha kolay yönelme olasılığı büyüktür. Göçlerin ve gecekondulaşmanın yoğun olduğu şehir bölgelerinde suç oranlarının şehrin diğer bölgelerine göre yüksek olduğu görülmektedir.

4-Ekonomik güçlükler nedeniyle çocukların okula gönderilmeleri yerine ekonomik yönden aileye katkıda bulunma zorunluluğu erken yaşta çalışmak zorunda kalan çocuğun hem eğitimini aksatmakta, hem de iş çevresinde zararlı alışkanlıklar kazanabilmesine yol açmaktadır (Han, 2010, s. 20-21-22).

Gerek daha iyi bir hayat kurmak için maddi nedenlerden dolayı gerekse de daha iyi şartlara sahip bir çevrede yaşamak amacıyla da yapılsa, göç hareketleri aslında tek bir ortak amaç içindir; o da göç eden bir bireyin kendini ne terk ettiği yere ne de her şeyi geride bırakıp gittiği yere ait hissedeceği gerçeğidir. Göç eden birey hem yeni bir hayata başlamanın sevincini ve heyecanını içinde yaşayarak hem de geride bıraktığı insanlar ve çevre için pişmanlık duyarak sürekli bir ikilem arasında kalacaktır. Zaman geçtikçe gittiği yere her ne kadar uyum sağlasa da derinlerde bir yerde bireyin sahip olduğu o kırsal ruh her zaman yaşayacaktır (Karak, 2014).

Kısacası göç eden bireyler, meydana getirdikleri bu göç dalgaları nedeniyle kendi aile bireylerini, terk ettikleri toplumları ve yeni üyesi olacakları toplumları olumsuz yönden etkileyebilmektedir. Bu sorunların bazılarına, göçmenlerin terk ettikleri yerlerde tarım ve hayvancılık alanında çalışan nüfusun ve doğal olarak da üretimin azalması, nüfus dağılımın ülke düzeyinde dengesizleşmesi, terkedilen yerlerde yatırımların azalması örnek olarak verilebilir. Göç alan yerlerde ise, sosyal uyum sorunları, nüfusun aniden artması nedeniyle eğitim, sağlık, barınma gibi temel ihtiyaçların karşılanmasında birtakım sorunların oluşması, çarpık kentleşme gibi sorunlar görülebilir. Dolayısıyla da göç eden insanlar ve çocukları zaman zaman dil, eğitim, kültür ve dini olarak birçok yönden uyumsuzlukla karşılaşmakta ve bu sorunlar nedeniyle de psikolojik olarak yıpranmakta ve baskı altında bir yaşam sürdürmektedirler.

2.4.Göçün Çocuklar Üzerindeki Etkileri

1950'li yıllardan sonra teknolojik gelişmeler uluslararası ilişkilerde köklü değişikliklere neden olmuştur. Göç olgusu da bu değişimlerin büyük bir yönünü oluşturur. Göç hareketleri, uluslararası düzeyde hızlanarak yaygın bir özellik kazanmıştır (Tezcan, 2000, s.1). Yaygınlık kazanan bu göç hareketleri, bireyler ve aileler için önemli psikolojik ve sosyal sonuçlara sahip olan bir karardır. Göç etmenin eşiğinde olan göçmenler kazanma ve

kaybetme olasılıkları olan belirsiz bir gelecekle karşılaşırlar. Bu yüzden bu girişim genellikle dikkatlice planlamalı ve asla hafife alınmamalıdır (Suarez-Orozco, 2001, s.20).

Son yarım yüzyılda meydana gelen göç hareketleri nitel ve nicel bir şekilde büyük bir değişim içindedir (Ünal, 2014). Uluslararası göç dalgaları içinde yer alan bireylerin demografik yapılarının farklılık göstermesi bu değişime bir örnek olarak verilebilir. Bireylerin demografik yapıları incelendiğinde ise, asıl büyük sorunun göç hareketi içerisinde yer alan kadın sayısının artması olduğu görülür. Uluslararası göç dalgaları içerisinde kadın sayısının bu denli artışı başta çocuklar olmak üzere kırılgan nüfus içerisinde yer alan diğer bireylerinde göç hareketi içerisinde yer almalarına neden olmuştur (Kalkınma Bakanlığı Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018, 2014, s. 3).

Tüm sosyolojik kuramların özünde, toplumların ilerlemesi için öncelikle değişmesi gerektiği, aksi takdirde de toplumların ilerlemeyeceğini savunmaları gerçeği yatmaktadır. Bu bakımdan göç olgusuna, altında yatan nedenleri, sonuçları ile sorunları açısından sosyo-kültürel bir değişme ve gelişme aracı olarak bakabiliriz. Bu değişme ya da gelişmenin, göç sürecini anlatan kuramlarda da görüldüğü gibi, olumlu ve olumsuz olan etkileri, sorunları bulunmaktadır (Çakır, 2011). Bu sorunlar göç alan şehirlerde aniden nüfusun artarak sağlıksız yerleşmelerin oluşması, göç alan şehirlerde işsizlik ve dolayısıyla da yoksulluğun artması yine kalabalık nüfus nedeniyle hizmetlerin yetersiz kalması ve tüm bu sorunların doğal bir sonucu olarak topluma uyumsuzluk, suça yönelme, zararlı alışkanlıklar edinme, eğitimsizlik gibi birçok sorun ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte göç ettikleri yerlerde daha iyi bir yaşama sahip olmayı ya da daha iyi bir iş edinme hayali kuran bireyler bu hayallerinin gerçekleşmemesi sonucunda mutsuzluk ve uyum bozuklukları hatta depresyona bile neden olan sorunlar yaşayabilmektedir. Ailelerde meydana gelen bu olumsuz durumlar, çocuklarında kişiliklerinde geniş yaralara sebep olmakta, çocuklarında ruh sağlıklarını derinden etkileyerek güvensizlik hissine kapılmalarına ve kendilerini ifade etme becerilerini kazanamamalarına neden olmaktadır. Yine bazı göçmen çocuklara ekonomik nedenlerden dolayı ağır işler yaptırılarak istismar edilmektedir. Dolayısıyla da ağır şartlar altında çalışmak zorunda kalan çocuklar ya okula hiç gidememekte ya da gitse bile sorumluluklarını yerine getirememektedir. Bu durumda da okuldan soğumakta, okul başarıları ve motivasyonları azalmaktadır (Han, 2010, s. 141-142).

Ayrıca Tufan'a (1987, s.15) göre, dışgöç ailelerin parçalanması ve çocukların bakımı gibi sayısız sorunu beraberinde getirmiştir. Tek ebeveynle büyüyen çocuklar aynı zamanda

yurtdışındaki diğer aile üyeleri tarafından terk edildikleri duygusuna kapılmaktadırlar. Hatta bazı durumlarda ebeveynler yurtdışına giderek çocuklarını daha büyük ebeveynlere bıraktıkları gözlemlenmiştir. Bu durumda da çocuklar anne babalarının gidişinden kendilerini sorumlu tutmakta ve kendilerini daha çok yalnız hissederek gereksiz bir suçluluk duygusuna kapılmaktadırlar.

Göç sürecinde aile içerisinde en çok sorunla yüz yüze kalmakta olan kesim çocuklardır. Çünkü hem doğal gelişim dönemlerine ilişkin sorunlarını çözme çabaları içindelerken hem de yalnızlığın ya da ebeveynlerinin herhangi birinin olmaması nedeniyle birçok sorunla baş etmek zorunda kalmışlardır. Ayrıca göç ettikleri yeni toplumlara uyum sağlayamama ya da toplum tarafından kabul edilmemenin gerginlikleri ile kendilerini bu toplum içerisinde daha alt seviyelerde görmekte ve birçok başarısızlıkla karşılaşarak çok yönlü streslerle mücadele etme çabası vermektedirler (Tufan, 1987, s.15-16).

> Göç olgusunun çocuklar ve gençler üzerindeki etkisi incelendiğinde gelişimlerinde ciddi sorunlar yarattığı görülmektedir. Çocuğun ergenlik sorunlarına, yeni yerleşilen yere uyum sağlama çabası eklenmiştir. Köydeki sosyal destek ağlarından yoksun, hayatta kalma mücadelesinin verildiği, değişik ortam ve yeni kültüre uyum sağlama sorunlarının yaşandığı durumlarda genç, ön yargı ve dışlanma ile karşılaşmaktadır. Evdeki değerler sistemi ile sokaktaki hayat çatışmaktadır. Bunun sonucunda davranış bozuklukları, şiddet eğilimi, depresyon, okul başarısızlığı gibi bozukluklar kendini gösterebilmektedir.
>
> Göç olgusu, dünyaya karşı güvensiz, sürekli tehdit duygusu ile yaşayan, çevresine yabancılaşan ve sonucunda düşmanca duygular beslemeye başlayan çocuk ve gençlerin yetişmesine yol açıyor. Yoksulluğun da etkilediği bu itilmiş ve sindirilmiş gençlik, önümüzdeki yıllarda kentlerde önemli problemler oluşturabilirler. Mesela günümüzde bir ara medyada çok tartışılan gasp, kapkaç gibi olaylar, göçün sonucu oluşan uyum ve ekonomik yetersizliklerden kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Özellikle bazı aile reisleri kırsal kesimdeki alışkanlıklarını şehirde de sürdürerek, aile geçimini çocuklarını sokaklarda satıcılık yaptırarak sağlamaktadırlar. Satıcılık yapan bu çocukların çoğu zorunlu eğitim çağındadır. Sokaktaki çocuklar, eğitimden uzaklaşarak her türlü tacize, kaçırılma, öldürülme, yaralanma, suça zorlanma, fiziksel ve psikolojik gelişim bozukluklarına, madde bağımlılığına ve şiddete açık hale geliyor. Öyle anlaşılıyor ki çocukların eğitim problemlerinin çözümü büyük ölçüde ailelerin sosyal, uyum ve ekonomik problemlerinin çözümüne bağlıdır. Çünkü kırsal aile düzeninde çocuğun rolü ve çocuktan beklentiler, şehirde yaşayan aile yapısına göre farklılık göstermektedir. Kırsalda, ekonomik değeri olan işlerde çalışmaya alışmış olan çocuklar, göç ettikleri yeni çevrede de aynı amaçlı, fakat değişik işlerde çalışmak durumunda kalmışlardır. Kırsal kesimde genellikle okul ve eğitim ikinci plandadır. Göç ettikleri yerlerde eğitimle ilgili bir gelenek oluşmamışsa, çocuklar bunun önemini kavramakta güçlük çekmektedirler. Ayrıca uyumsuzluk, yoksulluk, yoksunluk ve başarısızlıklarda çocukları eğitimden uzaklaştırmaktadır (Yıldırım, 2011, s. 973-974).

Göç hareketleri, bu dalganın içinde yer alan bireyleri olumlu ve olumsuz birçok farklı biçimde etkileyebilmektedir. Ancak aile içerisinde en savunmasız ve en zayıf kişiler olan çocuklar ne yazık ki bu süreç nedeniyle en büyük yaraları almaktadır. Göçmen çocuk hem gittiği kültüre uyum sağlamakta zorlanmakta hem de terk edip geldiği çevreye, aile ya da arkadaşlarına özlem duymaktadır. Bunun yanında eğitim, sağlık ve beslenme ihtiyaçları tam

olarak karşılanamadığı için fiziksel ve ruhsal bakımdan ileride telafisi zor yaralar alabilmektedir.

"Bugün sığınmacı ve göçmenlerin neredeyse yüzde 70'i kadın ve çocuklardan oluşmaktadır. Bu nedenle göç konusu ve kamu yönetimi üzerinden uyum konusu irdelenirken çocuklar özel olarak ele alınmak durumundadır" (Bulut, 2015, s.96). Ayrıca göçmen çocukların okul nüfusunun büyüyen bir kesimi olduğunu bilmek de önemlidir. Bu yüzden politik girişimlerin ve finansman kararlarının, göçmen çocukların özel ihtiyaçlarına göre ayarlanması gerekmektedir. Çünkü bugün göçmen çocuklara daha iyi hizmet edilirse onlar ülkemizin gelecekteki refahına önemli katkılar sağlayacaklardır (Suarez-Orozco, 2001, s.155-156).

2.5.Edebiyat ve Göç

İnsanoğlu varoluşundan bu yana farklı sebeplerden dolayı yaşamakta olduğu yerlerden bazen isteğine bağlı ya da zorunlu bazen de kısa süreli ya da uzun süreli olarak ayrılmış, başka bir alana gitmiş başka bir deyişle göç etmiştir. İnsanın barınma, yeme ve içme gibi temel ihtiyaçlarını karşılaması ve belli bir doyum düzeyine ulaşmasıyla birlikte, yaşanan bir süreç olan göç olgusu aynı zamanda anlatılmaya da başlanmıştır. İlk olarak dini metinlerde karşılaştığımız göç unsuru daha sonra edebi ve bilimsel metinlerde de yer almıştır. Böylece birçok bilim dalı bu göç hareketleri tanıkları da dahil tüm yönleri ile inceleyerek göç literatürüne katkı sağlamıştır. Günümüzde göç sosyal bilimlerde farklı farklı alanlara konu olmanın yanında istatistik gibi sayısal alanlara hatta edebiyatında bir alt türü olarak çalışmalara konu olmuştur (Yücel, 2010, s.8). Göçmenler yaşadığı ülkede kendini anlatmanın bir yolunu bulmuş ve kendi yerel değerlerinin, dilinin, dininin bir ifadesi olan edebiyatını oluşturmuştur (Cengiz, 2010). Böylece göç ve göçmenlik kavramı edebi eserlerde, hem göçmenlerin bizzat kendi çabası ile hem de bu alana ilgi duyan yazarların desteği kendisine yer edinmeye başlamıştır.

Göç ve göçmenlik kavramları Türk kültüründe de önemli bir yere sahiptir. Hatta bu kültürün geçmişine indiğimiz zaman birçok göç olayı ile süslenmiş olduğunu görürüz. Ölümü bile bir nevi göç etti Hakka yürüdü olarak nitelendiren bir toplumun kültür hayatında bile yer alan göç unsurunu edebi eserlerinde işlememesi imkânsızdır. Bu nedenle Türk kültüründe destan döneminden günümüze kadar ulaşan tarih çizgisinde göç kültür ve edebiyat dünyasında genişçe yer bulmuştur (Turan, 2012, s.9). Bazen destanların oluşumunda çekirdek olay olarak ortaya çıkan, bazen ise bir Balkan türküsünün yakılmasına neden olan göçler,

özellikle yakın dönem romanlarının ana konusunu süslemesinin yanında birçok edebi türde işlenmektedir. Göç gibi hem duygusal bağlamda etkili olan hem de hareket zenginliği olan bir malzeme, ister istemez son dönem romanlarının ana temasında hak ettiği yeri almıştır (Akgün, 2015).

Göç edebiyatı çok geniş bir alanı kaplamakla beraber, henüz araştırılması gereken sayısız konu bulunmaktadır. Göç temasına sahip bol miktarda kitap, anı, şiir, makale, öykü ve gazete yazılmıştır. Bunlardan olaylara doğrudan tanık olan canlı tecrübelerden kaynaklanan eserler olabileceği gibi tarihi olayları inceleyen eserlerde olabilir. Bunun yanında, Türkiye'de göçmenlerin yaşadığı her yerde faaliyet gösteren kültür ve yardımlaşma derneklerinin yayınlarında da göç temasına sıkça rastlarız. Sadece Türkiye'de değil, farklı ülkelerde de göç edebiyatı ile ilgili yazılan eserler bu bölgelerde yaşayan aydınlarımız tarafından yaşatılmaktadır (Kahraman & Güneş, 2016). Kısacası, dünyada ve Türkiye'de sıkça karşılaştığımız bu göç hareketleri göç alan veya veren ülkelerdeki yazarlar tarafından hikâye, roman, şiir ve makale gibi birçok türün konusu olmuştur. Bu eserler göç hareketinin kimi zaman olumlu kimi zamansa olumsuz yönlerini, nedenlerini, sonuçlarını veya etkilerini zaman zaman konu edinmiş ve okuyucuya sunmuştur.

Göçmen insanlar farklı bir ülkeye gittiklerinde kendilerine destek sağlayacak aile arkadaş gibi sosyal çevrelerden yoksun kalmaktadırlar. Bu nedenle de yeni bir hayata ve topluluğa uyum sağlama sürecinde karşılaştıkları farklı problemlerle baş ederken yalnız olduklarından çok zorlanmaktadırlar. Özellikle kültürel, sosyal farklılıklar ve uyum sorunları sığınmacıların ruh sağlıklarını olumsuz yönden etkilemektedir (Kalaycı, 2014, s.12). Yetişkin insanları bile psikolojik, sosyal ve kültürel yönden bu kadar derin yönden etkileyen göç dalgaları nedeniyle, göç edilen mekânlarda ve göç veren mekânlarda en kalıcı zararlar hiç şüphesiz çocuklarda meydana gelmiş ve meydana gelmeye de devam etmektedir (Bilgili, 1996, s.5-6).

Çocuklar göçmen olmakla birlikte yetişkinlere oranla çok daha fazla hak ihlallerine maruz kalmakta ve karşılaştığı sorunlarda daha derin yaralar almaktadırlar. Bazen bütün bir ailenin geçimini sağlamak zorunda kalan, eğitim ve sağlık gibi temel haklardan bazen hiç yararlanamayan bazen ise kısmen yararlanan, gelişiminde önemli bir yer tutan oyun oynama hakkından bile yararlanamayan göçmen çocuk, ilerleyen yıllarda hem diğer insanlara hem de yaşadığı ülkeye büyük zarar verebilecek şekilde yetişebilmektedir. Ayrıca bu kadar sorunla baş etmesine ve ailesinin geçim derdini üstlenmesine rağmen hak ettiği ücreti alamamakta ve çok daha ağır şartlarda çalışmaya zorlanarak yaşam şartlarının gayet iyi

olduğu bir ülkede bile göçle birlikte kaybettiği sosyal bağlarından dolayı sağlıklı bir çocukluk dönemi geçirememektedir (Özservet & Sirkeci, 2016). Göç hareketi nedeniyle yaşanan olumlu ya da olumsuz durumlar, ister istemez geçmişte olduğu gibi şimdi de hikâye, roman, şiir gibi birçok eserin konusu olmaktadır. Zaman zaman göçe maruz kalan yazarlar tarafından doğrudan bazen ise tanık olanların kaleminden bu tür eserler yazın dünyamıza girmektedir. Bu nedenle de göç ve göçmenlik kavramı ile ilgili edebiyat ve çocuk edebiyatı alanında bazı eserler verilmiştir.

Daha önce de bahsettiğimiz gibi, oluşan göç dalgalarında en büyük zararı gören çocukların konu edildiği hikâye, roman ve şiir türünde Türkiye ve dünya literatüründe bazı eserlere rastlamak mümkündür. Bu eserler kaleme alınmış olduğu dönemlerde göçmen çocukların bu harekete katılma sebebini, göç ettikleri yerlerde ne gibi durumlarla karşılaştıklarını, uyum süreçlerini ve mücadelelerini yansıtmışlardır.

Bu eserleri ilerleyen süreçlerde okuyan göçmen çocuklarda, göç nedeniyle maruz kaldıkları sorunlarla sadece kendilerinin mücadele etmediğini görebilir ve bunun evrensel bir olay olduğunu anlayarak yalnızlık hissinden az da olsa kurtulabilirler. Ayrıca eserleri okuyan göçmen çocuklar bu eserlerde yer alan çözüm önerilerini kendi hayatlarına uygulayabilirler. Yine bu kitaplarla ilgilenen eğitimci, yazar veya yetkililer göçmen çocukların sorunlarını doğrudan görebilir ve bu sorunlara ilişkin gerçekçi çözümler üretebilirler.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, çalışma materyalleri ve verilerin analizi bölümleri açıklanmıştır.

3.1. Araştırma Modeli

Nitel araştırma sosyal olguları bağlı bulundukları ortam içerisinde kuram oluşturmayı temel alan bir anlayış içerisinde araştırmayı ve anlamayı dikkate alan bir yaklaşımdır. İnsanların yaşayış tarzları, yaşadıkları deneyimler, duygu ve davranışları, hisleri ile birlikte toplumsal işleyiş, sosyal hareketler, kültürel olaylar ve uluslararasındaki ilişkiler nitel araştırmaların konusu alanına girmektedir (Yıldırım, 2010).

Bir nitel araştırma türü olan döküman incelemesi ise, eğitimle ilgili araştırmalarda kullanıldığı zaman, öğrenci veya öğretmen kitapları, ders ve ünite planları, ders kitapları, program yönergeleri, eğitimle ilgili resmi belgeler veri elde etmek için kullanılabilir (Bogdan and Biklen'den aktaran Bardakçıoğlu, 2016, s.23). Betimsel analiz başlıca dört ana basamaktan oluşur. Bu basamaklar sırasıyla analiz için gereken bir çerçevenin oluşturulması, daha önce kurulmuş bu çerçeveye göre verilerin işlenmesi, elde edilen bulguların tanımlanması ve son olarak da bu bulguların yorumlanmasıdır (Kerpiç, 2011, s.25).

Çocuk edebiyatı alanında yapılmış olan bu çalışmada veriler, nitel araştırma yöntemlerinden döküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Daha sonra ise elde edilen veriler betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir.

3.2. Çalışma Materyalleri

Bu çalışmanın yapılması için gerekli olan veriler, araştırmanın içeriğine uygun olarak belirlenen Ek 1'de yer alan göç ve göçmenlik temalı çocuk kitaplarından elde edilmiştir.

Ek 1'de yer alan kitapların elde edilmesi için öncelikle 6 aylık bir süre ayrılmıştır. Bu süre içerisinde öğretmenler, akademisyenler ve alanında uzman kişilerle iletişime geçilmiş ve daha önce oluşturulan kriterler (kitapların 1970-2017 yılları arasında yazılmış olması, göç ve göçmenlik konularında yazılmış olması, çocuklara yönelik olması) hakkında bilgi verilerek bu kriterlere uygun kitapların araştırmacıya bildirilmesi istenmiştir.

Alanında uzman kişiler ve öğretmenlerden cevap gelmesi için beklenen kısmı da dahil 6 aylık sürenin tamamında araştırmacı tarafından internet üzerinden Türkiye de ulaşılabilen sahaflar ve kitapçıların tamamı incelenmiş (gerektiğinde telefonla da görüşülerek), kriterlere uygun kitaplara rastlanılması durumunda sipariş verilerek kitaplar temin edilmiştir. Bununla birlikte Ankara ili içerisinde ulaşılabilecek kütüphaneler, kitapçılar ve sahaflar ile yüz yüze görüşme sağlanmıştır.

Çocuk kitaplarının incelendiği çalışmalar, özetlerinin yer aldığı siteler incelenmiş ve bu verilerden elde edilen kitaplar kayıt altına alınmıştır. Google üzerinden "göç" and "çocuk edebiyat", "göç" and "çocuk", "göçmen" and "çocuk edebiyat", "göçmen" and "çocuk", çocuk edebiyatı ve göç, çocuk edebiyatı ve göçmenlik, çocuk edebiyatında göç ve mültecilik, çocuk edebiyatında göçmenlik gibi kelimelerle tarama yapılarak ulaşılan kitap isimleri kayıt altına alınmıştır.

İnternet üzerinden kitap satışı yapan sitelerin arama kriterleri incelenmiş ve göç, göçmenlik mülteci ve benzeri konular varsa bu konular üzerinden arama yapılarak ulaşılan kitaplar satın alınmıştır. Göç ve göçmenlik konularında bildiri makale ve benzeri yapılmış çalışmalar incelenmiş ve kriterlere uygun olan kitaplar kayıt altına alınmıştır. Son olarak yukarıda belirtilen yollarla elde edilen 60 civarında kitap sahaflardan, yayınevlerinden ve kitapçılardan temin edilmiştir. Bu kitaplar araştırmacı tarafından okunmuş, belirlenen kriterler ile danışmanın görüş ve önerileri doğrultusunda bir kısmı elenerek sayı 23'e düşürülmüştür.

3.3. Verilerin Analizi

Betimsel analize göre elde edilen veriler daha önceden belirlenmiş birtakım temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Bu veriler hem araştırma sorularının meydana getirdiği temalara göre düzenlenebilir hem de gözlem ve görüşme aşamalarında kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak da sunulabilir. Bu analiz tekniğinde gözlenen ya da görüşülen kişinin görüşlerini çarpıcı bir şekilde yansıtmak için doğrudan alıntılara sürekli yer verilir. Betimsel analizin ana amacı ulaşılan bulguları belirli bir düzene getirilmiş ve yorumlanmış halde okuyucuya sunmaktır. Bu nedenle de elde edilen bilgiler öncelikle sistematik ve açık bir şekilde betimlenir. Sonra da bu betimlemeler araştırmacı tarafından açıklanır ve yorumlanır (Yıldırım & Şimşek, 2016, s.240).

Yıldırım ve Şimşek'e göre (2016) betimsel analizin dört aşaması bulunmaktadır.

1. Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturmak: İlk aşamada, araştırmanın sorularından, kavramsal çerçevesinden veya görüşme ve/veya gözlemde bulunan boyutlardan başlanarak veri analizi için bir çerçeve oluşturulur. Belirlenen bu çerçeveye göre de, verilerin hangi temalar altında düzenleneceği ve sunulacağı tespit edilir. Ancak daha önceden belirlenmiş bir kavramsal çerçeve olmadan betimsel analizi kullanmak veri kaybına ve yanlış veri düzenlemesine neden olabilir (Yıldırım & Şimşek, 2016, s.240).

Bu araştırmanın çerçevesi göç ve göçmenlik konusu olarak belirlenmiştir. Daha sonra da bu çerçeveye göre veriler araştırmanın alt amaçları doğrultusunda, kitaplarda kullanılan dil, karakterler, olay örgüsü, resimler, yazarın bakış açısı, zaman-mekân, tema ve plan gibi kategoriler belirlenmiş ve kitapların bu kategoriler çerçevesinde incelenmesi için her bir kategori ile ilgili düzenli ve sistemli şekilde bilgi elde edilmesine imkân sağlayan bir analiz formu oluşturulmuştur

2. Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi: Bu aşamada bir önceki başlık altında belirlenen çerçeveye göre veriler okunur ve düzenlenir. Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi aşamasının asıl amacı, verilerin tanımlama amacıyla seçilmesi, anlamlı ve mantıklı bir biçimde bir araya getirilmesidir. Yukarıda belirtilen çerçeveye göre birtakım veriler dışarıda kalabilir veya önemli olmayabilir. Bu aşamada dikkate alınması gereken bir konuda sonuçlar yazılırken kullanılacak doğrudan alıntıların seçilmesidir (Yıldırım & Şimşek, 2016, s.240).

Bu kısımda öncelikle tüm kitaplar döküman incelemesi yoluyla taranmış ve araştırma soruları doğrultusunda elde edilen veriler işaretlenmiştir. Daha sonra ilk aşamada oluşturulan

çerçeve ve kategoriler dikkate alınarak döküman incelemesi ile elde edilen veriler okunup düzenlenmiştir. Analiz formu bu aşamada verilerin tanımlama amacıyla seçilmesinde ve anlamlı-mantıklı bir biçimde bir araya getirilmesinde büyük kolaylık sağlamıştır. Çünkü 8 kategori altında yer alan her soruya kitaplarda cevap aranmış ve bu şekilde formlara kitaplardan alınan veriler aktarılmıştır. Bu şekilde de tüm kitaplar sırasıyla dil özellikleri, resimler, karakterler, olay örgüsü, yazarın bakış açısı, zaman-mekân, tema ve plan özellikleri açısından incelenmiş ve yine veriler bu sıralamaya göre anlamlı ve mantıklı bir biçimde kayıt altına alınmıştır.

3. Bulguların tanımlanması: Düzenlenen veriler tanımlanır ve ihtiyaç duyulan durumlarda doğrudan alıntılarla desteklenir. Burada asıl önemli olan verilerin kolay anlaşılır bir şekilde ve okunabilir bir dille tanımlanması, gereksiz tekrarlardan uzak durulmasıdır (Yıldırım & Şimşek, 2016, s.240).

Bu aşamada çalışma bulguları çalışmanın amacına yönelik sorularla tanımlanmış ve ihtiyaç duyulan yerlerde daha önceden belirlenen doğrudan alıntılarla bu tanımlamalar desteklenmiştir.

4. Bulguların yorumlanması: Bir önceki aşamada tanımlanan yorumların açıklanması, ilişkilendirilmesi ve anlamlandırılması bu aşamada yapılır (Yıldırım & Şimşek, 2016, s.240).

Bir önceki aşamada, analiz formunda yer alan veriler araştırmanın alt amaçları doğrultusunda tanımlanarak "Bulgular ve Yorum" kısmına geçirilmiştir. Bu aşamada da analiz formlarından alınan veriler açıklanmış ve yorumlanmıştır. Yine bu kısımda araştırmacı farklı bulguların benzerlikler ile farklılıklarını dile getirerek kitapların özellikleri ile ilgili çıkarımlarda bulunmuştur.

Analiz formu, Tomeka S. Berry tarafından 1999 yılında tamamlanan A Content Analysis of The Contemporary Portrayal of African Americans in Children's Picture Books adlı yüksek lisans tezinden alınmıştır. Daha sonra ise Children's Books in Children's Hands ve Children Literature in the Elemantary School kitaplarından alınan bilgiler ile geliştirilmiştir. Son aşama olarak da, alanda uzman 4 akademisyenin görüşü alınarak forma son şekli verilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde daha önce incelenen kitaplardan elde edilen cümlelere yer verilerek bu cümleler üzerinden birtakım sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Elde edilen veriler alt başlıklar halinde yorumlanıp değerlendirilmiştir.

Belirlenen kitaplar aşağıda yer alan araştırma sorularına göre incelenmiştir.

1) Kitaplarda kullanılan dilin özellikleri nelerdir?

2) Kitap içeriğindeki resimlerin özellikleri nelerdir?

3) Zaman-Mekân ile ilgili özellikler nelerdir?

4) Karakterlerin özellikleri nelerdir?

5) Olay örgüsü ile ilgili özellikler nelerdir?

6) Yazarın bakış açısı nasıldır?

7) Kitapların biçimsel özellikleri nelerdir?

8) Kitabın planına ilişkin özellikler nelerdir?

Aşağıda yer alan tablolarda, fazla yer kaplanmaması için kitaplar alfabetik olarak sıralanmış ve K-1'den K-23'e kadar kodlanmıştır. Bu kodlamaya ilişkin liste tez ekinde yer almaktadır. Bu nedenle aşağıda kitapların uzun isimleri yerine sadece kısa kod adları verilmiştir.

4.1.Araştırmanın Birinci Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Bu başlık altında dilin küçültücü, iğneleyici bir biçimde kullanılıp kullanılmadığı, göçmen çocuklar ile diğer çocuklar arsında dil farklılıklarının olup olmadığı ve kitaplarda ırk, din,

cinsiyet ayrımına yol açan ifadelerin kullanılıp kullanılmadığına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Çocuklara yönelik yazılan eserlerde şiddet; sözel, fiziksel, psikolojik-duygusal, simgesel veya farklı bir şekilde yer alabilir. Kötü çevre koşullarının dışarısında tutulmaya çalışılan çocuklar bazı çocuk kitaplarında örtük ya da açık bir şekilde dilin bir şiddet aracı olarak kullanımıyla karşı karşıya kalabilmektedir. Bu durum çocukların kişilik gelişimlerini olumsuz olarak etkilemektedir (Fırat & Çeker, 2016, s.83). Bu nedenle de bu başlık altında incelenmiş olan kitaplarda şiddet öğesini içeren ifadeler verilerek bu ifadeler üzerinden yorumlama yapılmıştır.

Çocuk kitaplarının 12 tanesinde herhangi bir küçültücü, iğneleyici vb. ifade bulunamamış 11 tanesinde ise bu ifadelere rastlanmıştır. Bu kitapların 11 tanesinde yer alan cümleler Tablo 1'de sıralanmaktadır.

Tablo 1.

Küçültücü, İğneleyici vs. Kelimeler Kullanılıp Kullanılmadığına İlişkin Bulgular

KOD	S.NO	CÜMLE
K-4	61	Ereklerin semtinden gelenler, bu çocukların yanında yaban gibi kalıyorlardı.
K-6	68	Herhalde birini öldürüp, kafatasından bardak yapmaya gitmiştir, dedi Shocky. Asıl Cengiz böyle yapıyormuş. Ve Moğollar hala çocuklarına bu adamın ismini veriyorlar, şaka gibi! Almanların çocuklarına Adolf Hitler ismini verdiğini düşünsenize.
K-6	103	Aptallar. Kaçabileceklerini sandılar ama Chingis paltosunu bile almamıştı yanına. Kartallarla avlanıyorlarmış….Pöh! Bir tilki görünce ödleri koptu. Hayatlarını kurtardım resmen. Ben olmasaydım açlıktan ölürlerdi herhalde.
K-7	22	Okuldan sonra, "Ne yapabiliriz ki!" dedi Bernhard. "Hiçbir şey" dedi Katja. İzleyen günlerde de Anna'yı tek başına bıraktılar. Regine bile ona yardımcı olma isteğini yitirmişti. "Aptalın teki" diyordu, "Benimle konuşmuyor bile Bana sorarsanız tam bir aptal o."
K-7	22-24	Anna bahçe duvarının yanındaki kestane ağacının altında duruyordu. Gene tek başınaydı. Kazık gibi dikiliyordu. Sitem dolu bir hali vardı. Benjamin'e çok saçma geldi bu. Aptal inek, diye düşündü…
K-9	54	Çabuksığınlar illa aptallık ediyorsunuz ve belayla uğraşmak, bedel ödemek de bize…
K-9	56	Evet, evet, evet, sınır dışı, şeytani müziğini kamu alanında izinsiz çalmıştır! Ah müzik, müzik, hep şu müzik! Neden hep o pis müziğinizi çalmak zorundasınız.
K-9	65	Kısa süre sonra, yüksek insanların müdavimi olduğu dip köşenin bodrum katlarında neredeyse bir seyyar kitapçı ve bozuk para engini oldu.
K-10	3	Gürcüler gavurdur, dedi. Biz bunları hiç sevmeyiz.
K-14	47	Devlet herşeyi veriyor size. Utanmadan dileniyorsunuz bir de. Arsızsınız, arsız!
K-16	37	Şu dışardaki kara oğlan durmadan bağırıyor.
K-16	43	Bu Afrikalılar bir haftadır başımıza dert oldu, onlarla uğraşıyoruz.
K-16	43-44	Sağdan soldan buralara göç edenlere. Her türlü azınlık vardır burası gibi yerlerde hocam. Tekinsiz yerlerdir buralar. Kim kime dumduma derken, bunu kastediyorum. Hırlısı hırsızı bir aradadır yani.
K-16	45	Bir kaçak yakalıyorum ve huzuru sağlıyorum.
K-16	49	Kıl Muharrem'in elinden kurtardığım kedi yavrusu gibi

K-16	61-62	Göçmenlere “goril araplar” ve “pis goriller” denilmesi,
K-16	71	O zaman kendine yeni bir hayat çizersin, kömür arkadaşınla birlikte.
K-16	71	Salif göçmen olması ve herhangi bir kaydı olmaması nedeniyle dışlanmaktadır.
K-20	101	Hamile kadınlar, cılız anneler ve çelimsiz çocukları
K-20	14	Uzaktan buraya geldiklerini anlayamadım. Fakat ambarımdakiler kesinlikle onlardır. Ambarımda böyle serserilerin sığınmasına izin mi vereceğimi sanıyorsun?
K-20	25	Hiçbir yararlı iş görmedin mi sen? Bütün günlerini bu pis tembellikle mi geçiriyorsun?
K-20	39	David çocukları görünce şaşırmış, kemanı indirmişti. Çocuklar da şaşırmış bir şekilde, gözlerini bu tuhaf kemancıya dikmişlerdi. İçlerinden biri: -İşte keman çalan küçük bir başıboş, dedi.
K-21	94	Aykut yanımızdan geçerken, dişlerinin arasından tıslıyor: “Şu pis Suriyeli’nin yüzünden maçı kaybettik.”
K-22	32	“Dur bakalım hemşehrim!” dedi. Yanlış geldin galiba. Burası Tahtakale hamamı değil. Bohçayla, sepetle nereye gidiyorsunuz böyle?”
K-22	33	İçerideki müşterilerin, tezgahtarların alaycı bakışları Mehmet’e diken gibi batıyordu.
K-22	35	İbrahim Bey, neden sonra kalemi elinden bıraktı, başını kaldırdı, kapının önünde dikilenleri ayrı ayrı; tepeden tırnağa süzdü. Bu, insanların ne işe yarayacaklarını ölçen bir iş adamının bakışlarıydı. Mehmet’le karısı bir kusurları varmış gibi, bu bakışların karşısında utançla gözlerini indirdiler.
K-22	54-55	Evin hanımının eteğini Yonca Kız’a öptürmeye çalıştılar
K-22	55	“Aşağıda niye talim ettirmedin?” diye Sultan Bacı’ya çıkıştı. “Ona da, anasına da eteklemeyi öğreteceksin! Her kimin yanına gelirlerse eteklemeyi iş bilecekler.” Sonra kırmızı pabuçlara iğrenmiş gibi bakarak: “Şu köylü pabuçlarını da çıkar, at kızın ayağından, bir daha görmeyeyim!”
K-22	60	Hanımefendi hiç bir şey sormadan, olan bitenleri Yonca Kız’dan bildi. Gözlerinden ateş saçılarak Yonca’yı yakaladı, içeri götürdü, ceza olarak Yonca Kız’ın örgülü saçlarını kökünden kesti. Pabuçlarının güllerini yoldu, başını ahretlik gibi bağlattı. Bundan böyle bu köylü beslemenin kızıyla oynamaya getirilmesini yasak etti.
K-23	84	Yine de acımak gelmiyor içimden. Kendileri yetmiyormuş gibi bir de sürüyle çocuk saldılar sokaklarımıza. Tümü de başka dünyalardan gelmiş yaratıklar gibi ayak altında dolaşıp duruyorlar. İşte en yakın örnekleri önümüzde! Babası bunu ne demeye getirdi sanki! Haydi, büyüklerin gücünden yararlanıyoruz diyelim, Çocuklar niye? Bit pire gibi asalak bunlar sırtımızda yük.
K-23	113	Olmaz dedi Eva, Anneannem, yabancı işçilerin evlerine girme. Sana kötülük edebilirler. Onlar çok kaba ve ilkel insanlar diyor.
K-23	150-151	Aslında yabancı işçi çocukları arasında çok çalışkan, terbiyeli dengeli çocuklar da vardı. Okuldakilerin hepsi öğretmenlerin dedikleri gibi, yetersiz, tembel, dengesiz, uyumsuz ve görgüsüz değillerdi.
K-23	152	Aptal! özür dilemeyi öğrenmeden önce, gazoz içmeyi öğren. Pis, ilkel yabancı…..Çocuklar Korkak, korkak yabancı diye el çırpmaya…
K-23	152	Ben bu aşağılık yabancıdan özür dilemem.

Tablo 1 incelendiğinde yerel halk veya diğer çocukların göçmenleri özellikle de göçmen çocukları aşağıladığı, bazen inek, domuz, goril, bit-pire veya asalak diyerek onları hayvanlara benzettiği bazen de yaban, aptal, pis, geri kafalı, çağ dışı, gâvur, hırsız, kaçak, serseri, başıboş, kaba, ilkel, tembel, dengesiz, uyumsuz, görgüsüz veya korkak gibi kelimelerle nitelendirerek hakaret ettiği açıkça anlaşılmaktadır.

K-9 numaralı Çabuksığınlar adlı kitabın 65. Sayfasında, K-6 numaralı Benim Adım Hiç Kimse adlı kitabın 68. Sayfasında, K-22 numaralı Yonca Kız adlı kitapta yer alan cümlelerin ise hemen hemen tamamında da görüleceği gibi her ne kadar doğrudan iğneleyici ya da küçültücü kelimeler kullanılmasa da, bunu dolaylı yoldan ifade edecek söz ve davranışlarda bulunulmuştur (Grumberg, 2016; Boyce, 2016; Bilbaşar, 2016). Böylece de zaten evlerini ve sosyal çevrelerini bırakarak başka ülkelere göç eden insanların çocukları, onur kırıcı ve küçültücü sözlerle karşı karşıya kalarak bu olumsuz durumla mücadele etmek zorunda kalmışlardır.

Göç ve göçmenlik konularında yazılmış olan çocuk kitaplarında, çocuklar arasında dil farklılıkları belirli değişkenlere göre farklılıklar göstermektedir. Örneğin iç göçün konu edildiği bir kitapta genellikle konuşulan diller aynı olmasına rağmen şive veya ağız farklılıklarına rastlanmaktadır. Ancak bir ülkeden diğerine yapılan göçlerde dilde farklılaşmakta ve göçmenler bağlamında sorunlar artmaktadır.

Kitap içeriklerinde dil farklılıklarını gösteren cümlelere özellikle diyaloglarda çok fazla rastlandığı için ayrıca bir tablo oluşturulmamış bunun yerine sadece hangi kitapta dil farklılığına rastlandığı, bu farklılığın nelerden kaynaklandığı hususu aşağıda özetlenerek verilmiştir.

İncelenen kitaplardan 14 tanesinde göçmen çocuklar ve diğerleri arasında dikkate değer bir dil farklılığına rastlanmamıştır. Ancak 9 kitabın içeriğinde ise göçmen çocuklar ve diğerleri arasında dil farklılığı olduğuna ilişkin cümleler tespit edilmiştir. Bu kitaplardan K-2 ve K-23'te göçmenlerin Türkçe, diğer çocukların ise Almanca konuştuğu; K-11, K-14, K-17 ve K-21'te göçmen çocukların genelde Arapça diğer çocukların ise Türkçe konuştuğu; K-3'te göçmen Türk iken gittiği ülkede farklı dillerin konuşulduğu; K-16'de ise göçmen çocuk Afrika'dan geldiği ancak gittiği ülkede Türkçe konuşulduğu; K-22'te ise iç göç konusu işlenmesine rağmen şive farklılığının baskın olduğu tespit edilmiştir.

Yukarıda yer alan açıklamalardan da görüldüğü gibi kitapların bir kısmında göçmen çocukların dili gittikleri yer veya bölgede yaşayan diğer çocukların dilinden farklılık göstermektedir. Çalışmanın daha anlaşılır olması için bu farklılıkları iki şekilde değerlendirmek gerekmektedir. Bunlarda birincisi aynı dilin şivesel özellikleri ile ilgili olan farklılıklar, diğeri ise dillerin tamamen değişmesi ile ilgili farklılıklardır. Bunlardan şivesel farklılıkların yer aldığı eserlerde çocuklar genellikle diğer çocuklar veya çevre ile iletişim kurmakta zorlanmamaktadır. Derslerini daha iyi dinleyebilmekte bu durumda öğretmen ile ilişkisine veya ders başarısına zarar vermemektedir. Yine şivesel özellikler diğer duruma

göre daha kısa sürede kaybolmakta ve göç edinilen yerin dil özellikleri daha kısa süre içerisinde kavranılmaktadır. Bu duruma bir örnek olarak K-22 kod numaralı Yonca Kız adlı eser verilebilir. Bu kitabın kahramanı Yonca Kız arkadaşları, çevresi ve öğretmenleri ile iletişim kurmakta zorlanmamıştır. Bu nedenle de çevreye ve insanlara daha kolay uyum sağlamıştır (Bilbaşar, 2016).

Dil ile ilgili bir diğer farklılık ise göç edenlerin terk ettikleri yer ile gittikleri yerlerde farklı dillerin konuşulmasından kaynaklanmaktadır. Bu durumda da göçmenler, özellikle de çocukları gittikleri yerlerde iletişim kurmakta zorlanmakta ve topluma uyum sorunu yaşamaktadır. Ayrıca derslerde öğretmenlerini anlamadıkları için gerekli bilgiyi alamamakta, bu nedenle de ders başarıları düşmekte ve okuldan uzaklaşmaktadırlar. Özellikle Türkiye'den Almanya'ya göç eden Türk ailelerin çocukları Almancayı bilmediklerinden dolayı, öğrenmede sorun yaşamış ve öğretmenler tarafından okulda başarısız olarak görülmüşlerdir. Bu durum onların okuldan iyice uzaklaşmalarına ve ders başarılarının düşmesine neden olmuştur. Nitekim K-2 numaralı Almanya Öyküsü adlı kitabın 175 ve 180. Sayfaları arasında derslerin Almanca olması nedeniyle göçmenlerin dinlemekte zorlandıkları, ders başarılarının düştüğü ve okuldan uzaklaştıklarından bahsedilmesi bu durumu desteklemektedir (Örs, 2010). K-23 numaralı Yurdumu Özledim adlı kitapta ise, göçmen çocuk Almanca kelimeleri telaffuz etmekte zorlanmış ve bu durum dalga konusu olmuştur. Ayrıca öğretmenler tarafından Türk öğrencilere karşı olumsuz bir bakış açısı hakimdir (Dayıoğlu, 2005). Son olarak K-17 numaralı Kuş Olsam Evime Uçsam adlı kitap ile K-21 numaralı Umut Sokağı Çocukları adlı kitaplarda da göçmenlerin dil ile ilgili sorunlar yaşadıkları bu durumunda onların topluma uyum ve iletişim kurmalarında etkili olduğu görülmüştür (Öztürk, 2016). Bu örnekler dil sorunun, hem arkadaşlar hem çevre ile uyumsuzluk, derslerde başarısızlık ve okula uyum sağlayamama gibi sorunları da beraberinde getireceğinin bir göstergesi olabilir.

Kültürleri, yaşam biçimleri veya dilleri nedeniyle birçok göçmen çocuk, göç ettiği ülkelerde arkadaşların uyum sağlayamamakta onlar tarafından dışlanabilmektedir. Bu farklılıklar hem normal insanlarda hem de çocuklarda ayrıma neden olabilmektedir.

> Ayrımcılık yasağı ve ayrımcılıktan korunma hakkı en yerleşik uluslararası ve ulusal yasal bir hükümdür. Ayrıca Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin de şemsiye haklarından biridir. En basit söylemle tüm çocuk haklarının tüm çocuklar için, insan haklarının çocuklar için de geçerli olduğu, çocukların gelişim halinde ve özellikle hayatlarının ilk dönemlerinde fiziksel olarak yetişkinlerin bakımına gereksinim duymalarından dolayı haklarının özel olarak korunması gerektiği ve çocuklar için özel hazırlanmış yasal ve politika önlemlerinin bulunması gerektiğidir. (İnsan Hakları Ortak Platformu & Uluslararası Çocuk Merkezi, 2012, s.2).

Çocuklar arasında yapılan herhangi bir ayrımcılık türü, onların hayatlarında ileride telafisi zor hasarlara sebep olacaktır. Bu konunun ulusal ve uluslararası önemi dikkate alınarak belirlenen kitaplarda din, ırk veya cinsiyet ayrımı içeren ifadelerin bulunup bulunmadığı Tablo 2'de ayrıca incelenmiştir.

Tablo 2.

Irk, Din veya Cinsiyet Ayrımıyla İlgili Kelimelerin Kullanılıp Kullanılmadığına İlişkin Bulgular

KOD	S.NO	CÜMLE
K-5	37	Sonra dördüncü sınıf öğretmeninin, sınıfta ırkçılık yaptığını anlattı (yabancı öğretmen Türk çocuklara karşı)
K-10	3	Gürcüler gavurdur, dedi. Biz bunları hiç sevmeyiz.

Yapılan incelemeler sonucunda, kitapların sadece iki tanesinde ayrım içeren cümleler ile karşılaşılmıştır. Bu kitaplara ilişkin veriler yukarıda yer alan tabloya aktarılmıştır.

Kitaplarda din, ırk veya cinsiyet ayrımına neden olacak ifadelere çok az rastlanmıştır. Ancak her ne kadar bu ifadelere çok az rastlansa da bu tarz ayrım içeren ifadeler, hem çocukların topluma hem de yeni girmiş oldukları çevreye uyumlarını güçleştirmektedir. Yukarıda belirtilen kitaplardan özellikle K-5 numaralı Beni Kimse Anlamıyor adlı kitapta yer alan çocukların öğretmenlerinin bu tavırlarından dolayı okuldan uzaklaştıkları, diğer öğretmenlere ve başka ülkelerde yaşayan insanlara karşı önyargılı oldukları tespit edilmiştir. Bu durumda çocukların ders başarılarını etkilemiş, okul ve arkadaş ortamından uzaklaşmasına neden olmuştur. Böylece de sürekli yaramazlık yaparak diğer öğrencilerin ve sınıf ortamının bozulmasına sebep olmuşlardır (Korkut, 1998).

4.2.Araştırmanın İkinci Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar

İncelenen kitaplardan 12 tanesinde resim bulunmamaktadır. Bu nedenle bu kısımda resim bulunan 11 kitapta, göçmen çocukların kıyafet ve fiziksel özelliklerinin nasıl olduğu, göçmen çocukların renk tonları, saç stilleri vb. resimlere yansıtılıp yansıtılmadığı ve göçmen çocukların resimlerde ön planda mı yoksa arka planda mı yer aldığı sorularına cevap verilmeye çalışılacaktır.

Göçmen çocukların vücut parçalarının orantılı olup olmadığı araştırılırken, kocaman kafa küçücük burun, ağız ya da bir kol diğer koldan büyük, kocaman gövde incecik bacak ve

benzeri durumlar araştırılmıştır. Şekillerin uyumu incelenirken ise, çizilen bir çocuğun ağaçtan büyük olup olmadığı ya da iki insandan birisi diğerinden birkaç kat daha uzun olup olmadığı gibi durumlar dikkate alınmıştır.

Tablo 3.

Göçmen Çocukların Fiziksel Özelliklerine İlişkin Bulgular

KOD	AÇIKLAMA
K-1	Vücut parçaları orantılı, şekillerin boyutu birbirine uygun.
K-5	Vücut parçaları orantısız. Ancak şekillerin boyutu birbirine uygun.
K-7	Vücut parçaları orantısız. Ancak şekillerin boyutu birbirine uygun.
K-8	Vücut parçaları orantılı, şekillerin boyutu birbirine uygun.
K-9	Vücut parçaları orantısız. Ancak şekillerin boyutu birbirine uygun.
K-11	Vücut parçaları orantısız. Ancak şekillerin boyutu birbirine uygun.
K-15	Vücut parçaları orantısız, şekillerin boyutu birbirine uygun değil.
K-16	Vücut parçaları orantısız. Ancak şekillerin boyutu birbirine uygun.
K-17	Vücut parçaları orantısız, şekillerin boyutu birbirine uygun değil.
K-18	Vücut parçaları orantısız. Ancak şekillerin boyutu birbirine uygun.
K-21	Vücut parçaları orantısız ancak resimler portre şeklinde olduğu için boyutların birbirine uygun olup olmadığı ile ilgili bir veriye ulaşılamamıştır.

Yukarıda yer alan tablo incelendiğinde, 9 kitapta yer alan resimde göçmen karakterlerin vücut parçalarının orantısız, iki kitapta ise orantılı çizildiği, yine kitapların 8 tanesinde şekillerin boyutunun birbirine uygun, 2'sinde ise uygun olmadığı sonucuna ulaşılmış, 1 kitapta ise resimler portre şeklinde verilmiş olduğundan şekillerin boyutu hakkında bir sonuca ulaşılamamıştır.

Çocuk kitaplarında resimler en az metin kadar önemli bir konumda olduğundan dolayı çocuklar kitap içeriğindeki resimleri incelemekte, bu resimlerden bir şeyler öğrenerek onları içselleştirmektedirler. Ancak kitap çizerleri tarafından göçmen karakterlerin kitap içeriğinde, şişman, çirkin, olması gerekenden daha siyah veya beyaz çizilmesi ya da vücut parçalarının orantısız çizilerek insandan farklı nesnelere benzetilmesi bu kitapları okuyan çocuklarında göçmenleri o şekilde düşünmesine neden olabilir. Bu durumda da kitapları okuyan ve dolayısıyla da bu kitaplar içerisindeki çizimleri inceleyen çocuklar, kafalarında göçmenlere karşı bir takım yanlış imgelere sahip olabilirler. Bu nedenle de çizerler, bu konuda duyarlı olmalı ve özellikle göçmen karakterler çizilirken daha hassas davranmalıdırlar. Bu konuda çocuk kitaplarından alınmış birkaç örnek aşağıda sıralanmıştır.

Şekil 1. Mizuno, M., & Hemels, V. (2017). *Kayıktaki çocuk* (S.T. Okçu, Çev.). İstanbul: TİMAŞ

Bu resimde göçmen çocuk kocaman bir kafaya, kısacık kol ve küçük parmaklı çizilmiştir. Yine göçmen çocuğun kafası sanki sonradan boyuna sabitlenmiş gibi durmaktadır.

Şekil 2. İplikçi, M. (2014). *Kömür karası çocuk*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı

Bu resimde göçmen çocuk gözler hariç tamamen simsiyah çizilmiştir. Yine ev bir tarafa eğik, yamuk ve orantısız bir şekilde çizilmiştir. Göçmen çocuğun sağ kolu karın hizasından uzanmış, parmaklar eksik, ayaklar ise plastik gibi yamuk olarak resme aktarılmıştır.

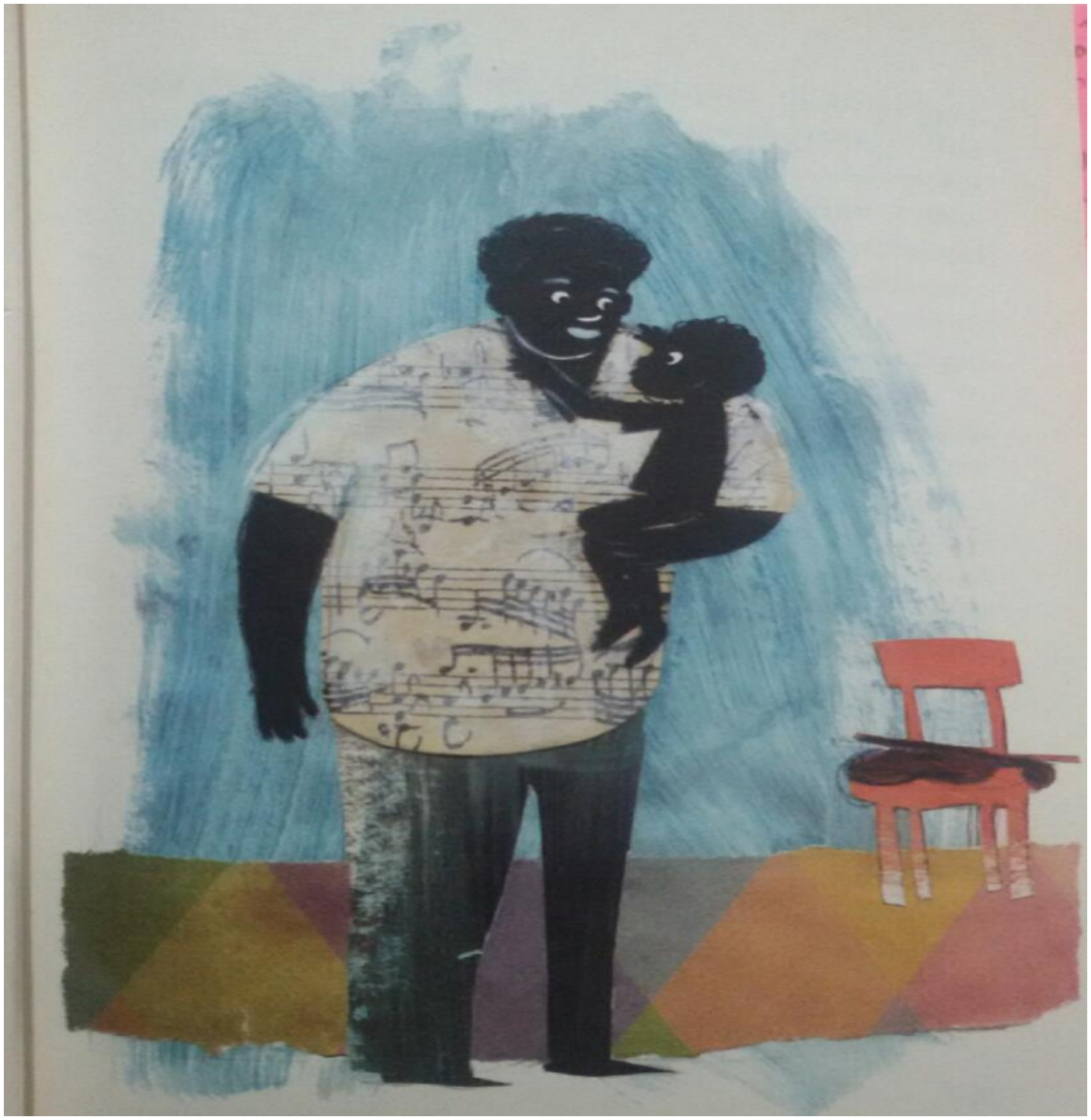

Şekil 3. İplikçi, M. (2014). *Kömür karası çocuk.* İstanbul: Günışığı Kitaplığı

Bu resimde de Afrika'dan Türkiye'ye göç eden göçmen çocuk ve babasının vücudu tamamı ile simsiyah, babası şişman ve orantısız bir vücut yapısında çizilmiştir. Üstelik kapak dâhil olmak üzere kitapta bulunan tüm resimlerde çocuk simsiyah gösterilmiştir.

Şekil 4. Jobert, Ş.T. (2016). *Kuşların başka şarkılar söylediği ülke.* İstanbul: Kelime

Bu resimde ise göçmen kız dağınık saç, orantısız bir vücut yapısı, kocaman gözler ve küçücük burun ile resme aktarılmıştır.

Bu kısımda kitap içeriğindeki resimlerde göçmen çocukların kıyafetlerine ilişkin özelliklerinin neler olduğuna yer verilecektir.

Tablo 4.

Göçmen Çocukların Kıyafetlerine İlişkin Bulgular

KOD	AÇIKLAMA
K-1	Çocuğunda eli, yüzü ve kıyafetleri kirli. Sanki yama gibi çizgiler var. Saçları dağınık.
K-5	Kıyafetler düzgün.
K-7	Eski moda uzun bir elbise. Ama eski ya da kirli olduğu resim siyah-beyaz olduğundan anlaşılmıyor.
K-8	Kıyafetler düzgün.
K-9	Anlaşılmıyor.
K-11	Kıyafetler düzgün.
K-15	Kıyafetler düzgün.
K-16	Göçmen çocuk simsiyah çizildiği için kıyafetiyle ilgili herhangi bir yorum yapılamamıştır.
K-17	Yamalı ve yırtık oldukları resimlerden anlaşılıyor. Pantolonu kemer yerine iple bağlamış. Ayakkabı delik.
K-18	Tek renk olduğundan belirsiz.
K-21	Anlaşılmıyor.

Yukarıda yer alan tablo incelendiğinde, 4 kitapta göçmenlerin elbiseleri ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamadığı, 4 kitapta göçmenlerin elbiselerinin düzgün çizildiği, 3 tanesinde ise bazı olumsuz yönlerin resme aktarıldığı görülmektedir.

Kitapların büyük çoğunluğunda göçmenlerin kıyafetlerine ilişkin özelliklerin ya hiç yer almaması ya da olumsuz olarak yansıtılması, kitapları okuyan çocuklarda daha sonra okulda veya çevresinde karşılaştığı göçmeleri küçük görmesine ve göçmenlere yönelik olumsuz bakış açısı geliştirmesine neden olabilir. Resimlerde göçmenlerin kıyafetlerine ilişkin özelliklerin çizerler tarafından düzgün, temiz ve o günün şartlarına uygun bir şekilde resme aktarılması, hem göçmen okuyucuların kendilerine yönelik algısına olumlu katkı sağlayacak hem de diğer çocuk okuyucuların göçmenleri pis, fakir vb. olarak düşünmesinin, kafasında böyle bir imgeye sahip olmasının önüne geçilmiş olacaktır.

Bu kısımda kitap içeriğindeki resimlerde göçmen çocukların renk tonları, saç stilleri vb. çeşitliliklerine ilişkin özelliklerinin neler olduğuna yer verilecektir.

Tablo 5.

Göçmen Çocukların Renk Tonları, Saç Stilleri vb. Çeşitlilikleri Resimlere Yansıtılıp Yansıtılmadığına İlişkin Veriler

KOD	AÇIKLAMA
K-1	Sadece kapak resimde yansıtılmış. Ama kitap içeriğindeki resimler siyah beyaz olduğu için göçmenin saçlarının dağınık olması dışında diğer özellikleri ile ilgili bilgi yok.
K-5	Saç stili anlaşılıyor. Diğer özelliklerine ilişkin veriler resimleme siyah beyaz olduğundan anlaşılmıyor.
K-7	Saçlar örgülü. Diğer özelliklerine ilişkin veriler resimleme siyah beyaz olduğundan anlaşılmıyor.
K-8	Sadece saç stili var. Diğer özelliklerine ilişkin veriler resimleme siyah beyaz olduğundan anlaşılmıyor.
K-9	Saç stili var. Renk beyaz. Siyah beyaz resimde var renkli resimde var.
K-11	Kısmen yansıtılmış. Ama resimler siyah beyaz olduğundan net değil.
K-15	Yansıtılmış. Resimler renkli.
K-16	Yansıtılmamış. Göçmen çocuğun gözleri hariç her tarafı simsiyah bu nedenle resimlerden bu tür bir bilgiye ulaşılamamıştır. Sadece göçmen çocuğun saçlarının kıvırcık olduğu resme yansımıştır. Resimler renkli.
K-17	Yansıtılmış. Resimler renkli.
K-18	Yansıtılmamış. Resimlerin tamamı tek renkte.
K-21	Sadece saç stili var. Resimler mavi beyaz.

Tablo 5 incelendiğinde, kitapların büyük çoğunluğunda göçmen çocukların kendi ırk, renk veya kültürlerine özgü özelliklerinin resimlere tam olarak yansıtılmadığı görülecektir. Bu durumun en önemli nedeni kitapların içeriğindeki resimlerin genelinin siyah-beyaz, mavi-beyaz vb. iki renkten oluşması ya da boyama ve çizim özelliklerinin bozuk olmasıdır. İki renkle çizilen resimlerde göçmen karakterlerin saç ve şekil ile ilgili özellikleri görülse de renk tonları, kıyafet özellikleri vb. bilgilerine ulaşılamamaktadır.

Göçmen çocukların hangi kültürden geldikleri, bu kültürün özellikleri, inanışları, yaşam biçimleri ve fiziksel özelliklerine ilişkin bilgilerin kitap içerisinde anlatılması ve bu özelliklerin metin yanında resimlerle de desteklenmesi durumunda, kitapları okuyan çocuklar farklı bir kültür, inanış ya da yaşam biçimi hakkında bilgi sahibi olabilir, bu özelliklere sahip insanlarla karşılaştığında ise onu yadırgamadan daha rahat iletişim kurabilir. Bu nedenle kitap içeriğinde eğer farklı bir ülke ya da toplumda yaşayan insanlardan bahsediliyorsa, okurların yaşına uygun bilgilerin verilmesi ve bu bilgilerin resimlerle de desteklenmesi kitabın eğitici yönünden faydalı olabilir.

Tablo 6.

Göçmen Çocuklar Resimlerde Ön Planda mı Yoksa Arka Planda mı Bulunduğuna İlişkin Veriler

KOD	AÇIKLAMA
K-1	Ön planda
K-5	Ön planda
K-7	Ön planda
K-8	Ön planda
K-9	Genellikle ön planda.
K-11	Ön planda
K-15	Ön planda
K-16	Genellikle ön planda.
K-17	Ön planda
K-18	Ön planda
K-21	Ön planda

Göçmen karakterler kitapların 9 tanesinde ön planda çizilmiştir. Diğer iki kitapta ise genellikle ön planda bulunmasına rağmen birkaç resimde arka planda çizildiği de görülmüştür. İncelenen kitaplarda genellikle göçmen karakterler ön planda olduğu için kitapları okuyan çocukların metinlerden önce doğrudan göçmen karakterle tanıştığı söylenebilir. Bu nedenle de, resimlerin en az metinler kadar önemli olduğu dikkate alınarak göçmen karakterlerin yer aldığı resimlerin hem çizim ve boyaması hem de içinde bulundukları çevre, estetik ve eğitici bir şekilde kâğıda aktarılmalıdır.

Son olarak kitapların tamamında resimler ile anlatılan konunun uyumlu olduğu görülmüştür. Bu durum çocuğun metni ve resimleri bir bütün olarak algılamasına ve her ikisini harmanlayıp yorumlayarak sonuca ulaşmasını sağlar.

4.3.Araştırmanın Üçüncü Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Bu kısımda, olayın geçtiği zaman ve mekânın gerçek mi yoksa hayal ürünü mü olduğu, göçmenlerin loş, pis veya karanlık bir ortamda gösterilip gösterilmediği, göçmenlerin yaşadıkları yerlerin neresi olduğu ve hangi zaman diliminde olayın geçtiği konuları incelenmiştir.

Kitaplar içeriğinde göçmen çocukların veya ailelerinin yaşadıkları yerlerinin pis, loş, karanlık vb. özellikler taşıyıp taşımadığına ilişkin veriler Tablo 7'ye aktarılmıştır.

Tablo 7.

Göçmen Çocuklar ve Ailelerinin Yaşadıkları Yerlere İlişkin Veriler

KOD	S.NO	CÜMLE
K-1	11	"Sarılmışlar babasıyla. Hasan ağlamamış. Ama o gece çok ağlamış. Koca dükkânın içinde bir başına. Kocaman otomobilin içinde sanki bir vida" Burada çocuğun dükkanda bir arabada kaldığından bahsediliyor.
K-1	12	Kış kötü gelmiş… Dükkan buz damı, otomobilin içi buzdolabı. Büzülmüş, büzülmüş Hasan ama yine de donmuş.
K-1	13	Hasan'ın evini, Hasan hastalandığı zaman gördüm. Döşemecinin çırağıyla gittik. Tozdan topraktan bir yer odası.
K-1	15	Yine Hasan hasta yatarken, yorganının yamalı olması.
K-2	79	Hep birlikte içeri girdiler. Kaya da, Gülfem de şaşırıp kaldılar. Burası bir oda, bir de sofradan ibaret bir evdi. Eşya diye pek bir şey yoktu. Karanlıktı. Tüm ışığını, caddeye bakan, iki dar pencereden alıyordu. Çocuklar burasını beğenmediler. Köydeki evleri bile buradan güzeldi. Rahat geniş ve aydınlıktı.
K-3	113	Hem dükkandan çıkılıyor, hem de arka sokağa kapısı var. Dükkana açılan kapıyı sürgüleyince, müstakil! Hadi kızlar, Altan emrinizde! Ha! Ha! Ha! Lavabonun yanındaki tezgah mutfak güya. Tüplü bir ocak. Vınıldayarak çalışan küçük bir buzdolabı. Dökülen bir tuvalet. Duşu sıcak-soğuk su bağlantılı. Duş perdesi olmadığı için, yıkandığımda ortalık ıslanacak besbelli. Saçmalama, Kütük Kafa, Hangi kız bu viraneyi görünce kaçmaz?
K-4	57	İlk iş olarak onlar için kentin kıyısında iki odalı bir gecekondu kiraladı… suyu yoktu ama elektriği vardı
K-4	60	Aslında Mehmet ile Şerife'nin, Almanya'daki yaşamlarının özenilecek bir yanı yoktu. Bir göz odanın içinde tıkılıp duruyor, yaşamları işyeri ve o oda arasında sürüp gidiyordu.
K-5	-	Bilgi Yok.
K-6	60	Roberts Apartmanı'na götürdü. Ancak oraya vardığımızda mahalleyi pek gözü tutmadı (bu apartman göçmen karakterlerin yaşadığı yer)
K-6	60	Arabayı burada başıboş bırakmaya hiç niyetim yok. Dedi annem. "Daha biz asansörü çağırmadan lastikleri götürüverirler" (Apartmanın çevresinden bahsediyor)
K-6	60	Asansör çalışıyor, ama epey kötü kokuyordu
K-7	44	Onun söylemek istediği cümleyi Anna tamamladı: "Orada baraka evler var. Orada oturuyoruz biz. Pek fazla kalmayacağız. Babam bir işe başvurdu…
K-7	46	Barakanın önüne geldiklerinde, "İçeri gelir misin?" diye sordu Anna. Çok harap bir hali vardı yapının……Kapının hemen arkasında mutfak vardı. Ya da oturma odası. İçerisi bir sürü insan doluydu. Benjamin ilk anda iki erkek, bir kadın, üç çocuk gördü. Sonra arabasında yatan minik bebek çarpı gözlerine. Oda çok sıcaktı ve yemek kokuyordu.
K-7	47	"Bir odamız daha var," dedi Anna. "Biz çocuklarla orada yatıyoruz. Annam ve babamda mutfakta uyuyorlar."
K-8	-	Bilgi Yok.

K-9	28	Tertemiz kaldırımlarda uyumak, bizim buradaki gibi kirli, mikroplu kaldırımlarda uyumaktan iyidir, değil mi ?
K-9	36	Bayan çabuksığın kaldırıma uzandı ve şöyle dedi: “Hayatımda gördüğüm en güzel kaldırım!”
K-10	20	Ergin, dedi. Ben bu memlekette, bu köyde doğdum. Ama babam bir göçmen olduğu için Urgancılar köyü bizi hiç tutmadı. Babamla evlendiği için anama düşman oldular. Babama iş vermediler. Aç bırakmak istediler, böylece kalkıp gitmesini beklediler. Çok eziyet çekti babam. Üstü toprak damlı evde fakir ve yoksul yaşıyorduk. Babanı da kötülediler. Kalktı gitti başka yerlere. Gurbetçi oldu. Orada öldü.
K-10	37	Köydeyken, o damı toprak, duvarları kerpiç evi gösteriyor: Anne, diyordum. Bu börtü böcek yuvası içinde ne diye oturuyoruz.
K-11	30	Cuma’nın ailesi, siteye ait, tek odalı minik bir bahçe katında oturuyordu. İçeride ışık vardı. Annesi, babası, dayısı yerdeki minderlere bağdaş kurmuş çay içiyorlardı.
K-11	92	Birkaç gün yakınlarının yanında kalmış, sonra geçici olarak bir kampa yerleşmişlerdi. Babası, “Yakında bir işe girerim. O zaman kendi evimize geçeriz.” diyordu. Küçücük barakada iç içe yaşamaya çalışıyorlardı.
K-12	13-14	Hüsniye nine, “Lahavle” çekerek, kendi oturdukları gecekondunun kapısını itiverdi… Birden, kesif bir küf kokusu genzini yaktı… Kapının açıldığı bu ilk bölmeye, tuvaletin portlak kapısı da açılıyordu. Bir kilim kadar olan bu bölme, hem hol, hem mutfak, hem banyo olarak kullanılıyordu. Zaten bundan başka birtek oda vardı ki, oturdukları, yedikleri, yattıkları tek bölmeydi… Küf, yanmış hava, tuvalet ve bulaşık kokusu birleşmiş, bir garip koku halinde ninenin genzine yüklenmişti… Tülbendinin ucuyla burnunu tıkadı, oda kapısına vurdu. Sonra da, iteleyip girdi. İkisi kız, dört çocuk bir tek yatakta yatıyorlardı… Buna yatmak mı denirdi? Üstlerinde yüzü eskimiş yorganları sıyrılmıştı… Kimin ayağı kimin ağzında, kimin dirseği kimin gözünde, belli değildi…
K-12	16	Öyle deme ana!.. Üstümüze gün çaldığı olur muydu hiç?.. Bu evde rutubetten midir, güneşsizlikten midir, uyudukça uyuyası geliyor adamın…
K-13	34	Kapıcı dairesine taşındığımız İkizler Apartmanı on beş daireli. Her katta üç dairesi olan beş katlı bir bina. Bizim evimiz en alt katta. Daireden sayılmıyor; numarası sıfır. Pencereleri bahçeye açılan içe içe girmiş iki odadan olma karanlık, nemli bir sığınak.
K-14	11-12	Babamın kapıcılık yaptığı sitenin bodrumunda bir evde oturuyoruz. Bu evin bir odası birde mutfağı var. Teslime’yle ben, mutfağın köşesindeki yatakta birlikte yatıyoruz.
K-14	18	İnsanlar neden kendi işlerini başkalarına yaptırır ki! Ama yaptırmasalardı annem babam para kazanamazlardı. Bu evde oturamazdık. Karanlık, rutubetli ama olsun. Kampta çadırda kalıyorduk. O daha zordu. Hem bazı tanıdıklarımız sokaklarda kalmışlar.
K-14	46-47	On sekiz numaradakiler taşındı. Çöpe eski ocaklarını bırakmışlar. Bir teyze geldi, o ocağı alıp alamayacağını sordu babama. O da mülteciydi. Suriyeli. Yeni gelmişler daha. Aşağıdaki mahallede tek göz bir evde yaşıyorlarmış sekiz kişi. Babam, “Alabilirsin” dedi. O sırada on üç numarada oturan amca geldi yanımıza. O teyzeye bağırdı: “Devlet herşeyi veriyor size Utanmadan dileniyorsunuz bir de. Arsızsınız, arsız!”
K-15	9	Göçmen çocuk evsiz. Sonra ise “Artık gitme vakti” dedi küçük kız. “Ama nereye gideceğim? Evim yok ki benim!”
K-16	11	58 numaralı o eski evde annesiyle eski bir şiltenin üstünde, en az 15 kişinin uyuduğu bir odadalar.

K-16	28	Salif annesinin koynundan, rutubet ve toz kokan şiltenin sert zeminine, oradan da yeri kaplayan ucuz muşambanın buz gibi soğuğuna kayarken, tek bir şey düşünüyordu.
K-16	102	Sis rengi, kirli çadırların arasında yalınayak dolaşan, kara mı kara küçücük bir oğlandı bulduğu.
K-17	57	Çadırların arası kalabalık olmuş. Sandalyelerini çıkarmışlar dışarı. Bazısı yere oturuyor. Çocuk sesleri gelmeye başladı. Çoklar. Üzerlerindeki kıyafetler eski. Bazısının dizi yırtık. Kirli görünüyorlar. Düşündüm birden. Çadırda banyo yok ki. Nasıl yıkanacağız?
K-17	95	Mahalledeki evler ya tek katlı ya iki. Caddeler çok geniş ama sokaklar dar. O sokaklara güneş girmiyor bir türlü. Soğuk oluyor….. İlk geldiğimizde hiçbir şey yoktu evde. Pencerelerde cam bile yoktu. Naylon yapıştırdı babam. Bulanık gibi oldu içerisi o zaman. İki odası var sadece. Burada bizim gibi insanlar çok. ….. Çocukların giysileri eski püskü. Benimkiler de öyle. Bir tanesinin ayakkabıları bile birbirinden farklıydı. Ben de ayağıma baktım onu görünce. Başparmağım hala dışarda. Üzülür gibi oldum. Olsun, savaş yok ya burada, görünürse görünsün!
K-18	-	Bilgi Yok.
K-19	34	Abbas zor zamanlar geçiriyor. Gündüzler yakıcı güneş parlayınca cehennem gibi çadıra giriyor; geceleri, hava soğuyor ya da soğuk rüzgarlar esiyor, soğuk, çadırın kıyısından, köşesinden içeri giriyor ve onu rahatsız ediyor. Şiddetli yağmur yağarken ve sel suyu yola düşerken su çadırın için giriyor ve zeminin yüzeyini ve döşeklerin hepsini ıslatıyor.
K-20	14	Simeon Holly ve karısı, şüpheli gözlerle çocuğa ve samanların üzerine uzanmış yaşlı adama baktılar.
K-20	14	Uzaktan buraya geldiklerini anlayamadım. Fakat ambarımdakiler kesinlikle onlardır. Ambarımda böyle serserilerin sığınmasına izin mi vereceğimi sanıyorsun?
K-20	18	David birkaç dakika sonra küçük odada yalnız kaldı. Bu oda, önceleri kendi yaşlarındaki bir çocuğa ait olmasına rağmen, ona pek tuhaf gelmişti. Yerde yırtık bir halı, duvarda takılı oltalar ve bir tahta tüfek…
K-21	60-78	Göçmenler evleri olmadığı için otelde kalıyor ve borçlarını ödemekte zorlanıyorlar.
K-22	47-48	Gurbetçileri alt katta, hizmetçiler için yaptırılmış odalardan birine kendisini götürdü, yerleştirdi. Burası penceresiz, büyücek bir odaydı.
K-23	59	Atıl'ların oturduğu ev kentin kenar semtlerinin birinde, yıkık dökük eki bir yapıydı. …. Çevredeki yapılar da Atıl'larınkine benziyordu. Hepsinin isli kara duvarları, boyası dökük kapıları, kırık camlı pencereleriyle iç karartan bir görünümleri vardı. Öteler de gökyüzüne doğru yeni yeni yapılar yükseliyordu. Ama oldukça uzaktaydılar. Sanki buradaki göçük, kara yüzlü, çirkin yapılardan kaçmak için taa ötelere gidip konmuşlardı.
K-23	59-60	Evin içi, "Atıl öğleye doğru uyandı. Yataktan kalkmadan, odanın içine şöyle bir göz gezdirdi. Köşede bir tahta masası vardı. Üstünde kap kacaklarla birlikte küçük bir ocak duruyordu. Orta yerde muşambası kel kel olmuş, yuvarlak bir masa yer almıştı. Çevresine iki iskemle konmuş, orta yerine elektrik sobası oturtulmuştu. Yerde kirli ve soluk bir yaygı seriliydi. Tavanda yirmi beş mumluk bir ampul sarkıyordu. Odanın duvarları yer yer çatlamış, nemden boyaları pul pul kabarmıştı.
K-23	111	Başka bir göçmenin kaldığı yer, "Hasan sevinçle ellerini ovuşturarak olur olur dedi. Bu sırada Atıl odaya şöyle bir göz gezdirdi. Perdeler kapalı olduğundan içerisi loştu."

Tablo 7 incelendiğinde, K-5, K-8 ve K-18 kitapları dışında diğer 20 kitapta göçmenler ve onların çocuklarının ya evsiz oldukları ya da yıkık dökük, pis, loş, karanlık, dar veya nemli yapılarda kısa ya da uzun süre yaşamak zorunda kaldıkları anlaşılacaktır.

Bu durum da, bulundukları yerleri terk ederek başka ülkelere göç eden insanların, gittikleri ülke neresi olursa olsun kamplarda, kenar mahallelerde ya da sokaklarda yaşamak zorunda kaldığının, bu yerlerde hem kendilerinin hem de çocuklarının psikolojik ve fizyolojik birçok sağlıksız unsurla karşılaştığının net bir sonucudur.

Ayrıca kitaplarda genelde insanlar para kazanıp sefaletten kurtulmak, savaş ve açlıktan kaçmak ya da eğitim için başka ülkelere göç etmektedir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak da ya gittikleri yerlerde para kazanmak için dişlerini sıkmaktadırlar ya da kaçarken değerli değersiz birçok eşyasını geride bıraktıkları için gittikleri ülkede maddi veya manevi zorluklar çekmektedirler. Her iki durumda da maddi imkânları kısıtlı olan göçmenler gittikleri ülkede kalacak yer bulmakta zorlanmakta bulsalar bile kötü şartlarda yaşamayı kabul etmek zorunda kalmaktadırlar.

Kitapların 21 tanesinde mekân ve zamanının gerçek olduğu 2 tanesinde ise hayal ürünü olduğu düşünülmektedir. Bunlardan K-9 numaralı Çabuksığınlar adlı kitap ile K-15 numaralı Kayıktaki Çocuk adlı kitapların anlatıldığı zaman ve mekânın hayal ürünü olduğu düşünülmektedir. Diğer kitaplarda bahsedilen zaman ve mekân ise gerçek hayatta karşılaşılabilecek özelliktedir.

Tablo 8.

Olayların Nerede ve Ne Zaman Geçtiğine İlişkin Bulgular

KOD	AÇIKLAMA
K-1	Yer Türkiye- Zamanla ilgili bir bilgi yok. Ancak kıyafetlerden yakın zaman olduğu düşünülebilir
K-2	Yer İstanbul ve Almanya. İş kurumundan yazı geldikten sonra Almanya'ya gidildiğinden bahsedilmiş bu nedenle 1961 yılında TC ile Almanya arasında imzalanan İşgücü Alımı Anlaşması'ndan sonra göç edilmiş olabilir.
K-3	Yer İstanbul ve Sidney-2010 yılı. Kitap içeriğinde tam tarih verilmiş.
K-4	Göçmen çocuk köyden kente göç ediyor. Yer Türkiye-İstanbul- Köy. Anne babası ise Almanya ya işçi olarak gitmiş. Bu nedenle 1961 yılında TC ile Almanya arasında imzalanan İşgücü Alımı Anlaşması'ndan sonra göç edilmiş olabilir.
K-5	Yer Belçika. Zaman, Türkiye-Hollanda maçından ve Türkiye'nin kazandığından bahsedilmiş. Yine futbolcu Tanju'dan bahsedilmiş. Bu nedenle 1990'lı yıllar olduğu düşünülmektedir.
K-6	Yer Moğolistan ve İngiltere. Zamanla ilgili bir bilgi yok.
K-7	Yer Polonya ve Almanya. Zaman ise Almanya'ya işçi göçü olduğundan 20. Yüzyılın son dönemleri olabilir.
K-8	Yer İstanbul. Hikaye 2000'li yıllarda anlatılmış. Ancak çocuk dedesinin 13 yaşında olduğu dönemlerde başından geçen bir hikayeyi anlatıyor. Dedesinin resimden 80'li yaşlarda olduğu görüldüğünden 1940 1950 yıllarında olayın geçtiği söylenebilir.
K-9	Yer ve zaman belli değil.
K-10	Yer Gürcistan ve Türkiye. Zamana ilişkin kesin bilgi yok.
K-11	Yer Hatay ve Bodrum. Zamana ilişkin kesin bilgi yok.
K-12	Yer Türkiye de köy ve şehir hayatı. Zamana ilişkin net bilgi yok.
K-13	Yer İstanbul ve bir köy. Zamanın ise kitabın son sayfasından 1990'lı yıllar olduğu anlaşılıyor.
K-14	Yer Suriye ve Türkiye-2000'li yıllar.
K-15	Yer farklı ülkeler ve Suriye. Zamansa İç savaş anlatıldığı için 2000'li yıllar denebilir.
K-16	Olaylar Afrika'da Mali diye bir ülke, İstanbul ve Fransa'dan bahsedilmektedir. Ancak zamanla ilgili kesin bir bilgiye rastlanılmasa da resimlerde yer alan karakterlerin incelenmesinden (36. Sayfadaki çocuklar, 82. Sayfada Behçet, babası ve nişanlısının kıyafetleri) zamanın günümüze 20. Yüzyılın sonları ya da 21. Yüzyılın başları olduğu düşünülmektedir.
K-17	Yer Türkiye ve Suriye. Zaman 2000'li yıllar.
K-18	Yer İstanbul ve Fransa. Zaman konuşma, yaşam tarzı vb. nedeniyle son 20 25 yıl olduğu düşünülüyor.
K-19	Yer İran. Zaman İran Irak savaş dönemi yani 1980'li yıllar.
K-20	Yer ve zaman belli değil.
K-21	Yer İstanbul-Suriye. Zaman 2000'li yıllar.
K-22	Yer Kale Kasabası, İzmir ve Bursa. Zamanın ise kapak resimde rafta duran elbiselerden son dönemler olduğu düşünülmektedir.
K-23	Yer Almanya ve Türkiye. Zamansa Kıbrıs Harekatından vb. bahsedildiği için 1970-1980'ler civarı.

İncelenen kitapların 6 tanesinde Türkiye içerisindeki iç göç, 1 tanesinde İran'da iç göçten, 2 tanesinde Türkiye'den Almanya'ya, 4 tanesinde Suriye'den Türkiye'ye, 1 tanesinde Türkiye'den Belçika'ya, 1 tanesinde Türkiye'den Avustralya'ya, 1 tanesinde

Moğolistan'dan İngiltere'ye, 1 tanesinde Polonya'dan Almanya'ya, 1 tanesinde Gürcistan'dan Türkiye'ye, 1 tanesinde Afrika'dan Türkiye'ye, 1 tanesinde Türkiye'den Fransa'ya göç edildiği görülmüştür. 1 kitapta ise hem iç göç hem de Almanya'ya göçten bahsedilmiştir. İki kitapta yer ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Zamana ilişkin bulgular incelendiğinde ise, çoğunlukla Almanya'ya yoğun işçi göçünün olduğu 1960 ve 70'li yıllar ile Suriye'de iç savaşın baş gösterdiği 2011 yılından sonraki olaylara kitaplarda yer verildiği görülecektir.

Yukarıda yer alan bulguların incelenmesinde; genellikle 1960'lı yıllarda Almanya'ya işçi göçü ile 2010'lu yıllarda Suriye'de meydana gelen iç savaşın göç edilmesinde büyük rol oynadığı anlaşılacaktır. Bu bulgular doğrultusunda savaş, iş bulma veya eğitim gibi nedenlerle insanların isteyerek ya da istemeyerek göç ettiği bu durumun doğal bir sonucu olarak da, hem kendileri hem de çocuklarının olumlu ya da olumsuz birçok sorunla karşılaştığı söylenebilir.

Maddi yetersizlikler savaş, eğitim gibi sorunlar göç hareketlerinin meydana gelmesine neden olmaktadır. Çünkü yukarıda verilen tarih ve mekânlar incelendiğinde genelde maddi yetersizlikler nedeniyle Almanya'ya, savaş nedeniyle hayatta kalmak içinse Suriye'den Türkiye'ye göç edildiği anlaşılmıştır. Bu durumda birtakım sosyal veya siyasal sebeplerin göç hareketlerinin meydana gelmesinde ve hızlanmasında etkili olduğunun göstergesi olarak düşünülebilir.

4.4.Araştırmanın Dördüncü Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Bu kısımda karakterlerin düşünce ve konuşmalarının tutarlı-inandırıcı olup olmadığına, karakterlerin hayali mi yoksa gerçek hayatta karşılaşılabilecek özellikte mi olduğuna, göçmen karakterlerin ana karakter mi yoksa ana karakterlerden birimi olduğu, göçmen çocukların üstün özelliklere sahip olup olmadığı ve göçmen çocukların diğer çocuklarla ilişkisi ile ilgili veriler incelenmiştir.

Kitap içeriğinde göçmen karakterlerin 21 tanesinin düşünce ve konuşmalarının tutarlı, 2 tanesinin ise (K-6 ve K-13) tutarsız olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu kitaplardan K-6 kod numaralı Benim Adım Hiç Kimse adlı kitapta yer alan;

"-Chingis o makinayı nerden aldın diye sordum.

-Kilisedeki Sığınmacı Kampı Yaz Tatili Partisi'nde kazandım. Şişme oyun parkı da vardı dedi.

-Bu yaz Liverpool'da bir partide öyle mi? Moğolistan'da yaşadığın sırada bu fotoğraf makinası yanında değildi yani? Demek bize gösterdiğin fotoğrafların hiçbiri Moğolistan'da çekilmedi ha? Acaba siz gerçekten Moğol musunuz? Aklımdan bu düşünceler geçti ama hiçbirini dile getiremedim. Chingis makinadan çıkan fotoğrafı sallayarak kuruttuktan sonra bana uzattı. Komik olan, fotoğrafın sanki Moğolistan'dan çekilmiş gibi görünmesiydi. Liverpool'un çeşitli noktalarını Moğolistan'ın bir parçası haline getirmek için Chingis'in fotoğraf makinasını o yöne çevirmesi yeterli gibiydi sanki. " (Boyce, 2016, s.81), cümlesi incelendiğinde, göçmen karakterlerin söylediği şeyler arasında birtakım tutarsızlıklar olduğu görülür. Daha önce arkadaşlarına birtakım fotoğraflar gösterip onları Moğolistan'da çektiğini iddia etmiştir. Ancak sonradan başka bir diyalogda fotoğraf makinasını Moğolistan'dan ayrıldıktan sonra Liverpool'da kazandığını söylemiştir. Yine K-13 kod numaralı Horoz Adam ve Korsan adlı kitapta ise göçmen karakterin düşünceleri ve hareketlerinde tutarsızlıklar bulunmaktadır. Mesela 40. Sayfada durduk yere bir kıza sarılıp onu öpüyor, kendi kendine dans ediyor, 81. Sayfada ise başka kızların saçlarını çekiyor, kedilere zarar veriyor (Ak, 2016).

Göçmen çocuk karakterlerden 18 tanesinin düşünceleri ve konuşmaları inandırıcı, 5 tanesinde (K-6, K-9, K-13, K-17 ve K-18) ise düşünce ve konuşmalarının inandırıcı olmadığı düşünülmektedir.

Bu kitaplardan K-6 kod numaralı Benim Adım Hiç Kimse adlı kitapta iki göçmen karakter iblisin kendilerini takip ettiklerine ve küçük olanı kaçıracağına inanmaktadırlar. K-9 kod numaralı Çabuksığınlar ve K-13 kod numaralı Horoz Adam ve Korsan adlı kitaplarda, göçmen karakterlerin kitap içeriğinde bazı ifadelerinin inandırıcı olmadığı gibi olağanüstü nitelik taşıdığı görülmüştür. K-17 kod numaralı Kuş Olsam Evime Uçsam adlı kitapta da göçmen çocuk Beşir'in konuşma veya düşüncelerinde yer yer olağanüstü durumlara rastlanmaktadır. K-18 kod numaralı Kuşların Başka Şarkılar Söylediği Ülke adlı kitapta ise, göçmen çocuk oyuncak ve hayvanlarla sohbet etmektedir.

Bu kitaplardan K-17 ve K-18'de göçmen çocukların hayvanlarla, bitkilerle veya oyuncaklarla konuşması, yaşları dikkate alındığında hayal dünyalarının zengin olması nedeniyle normal olarak düşünülebilir. Ancak K-6'da göçmen çocuklar sürekli garip hareketler sergilemekte ve garip giysiler giymektedirler. İblisin kendilerini takip ettiğini ifade ederek sürekli kaçmakta ve onu şaşırtmaya çalışmaktadırlar. Çocuklarda meydana

gelen bu durumun, göç etmeden önce veya göç sürecinde yaşadıkları birtakım olaylardan kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Çünkü kitabın 63 ve 64. Sayfalarında yer alan göçmen ailenin evine giden ana kahraman, içeriden bir kadının çıktığını ve yüzünü avuçlarına gömerek ağlamaya başladığını ifade etmiştir. Yine göçmen karakter Chingis gelerek annesinin bileğini tutmuş, kadını içeri çekerek kapıyı misafirlerin yüzüne kapatmıştır (Boyce, 2016, s.63-64). Bu açıklamalar dikkate alındığında, sadece göçmen çocukların değil onların ailelerinin de bir şeylerden korktuğu, bu nedenle de diğer insanlarla iletişim kurmakta zorlandığı söylenebilir.

K-9 kod numaralı Çabuksığınlar adlı kitapta ise, 30. Sayfada kaldırımlara göçmenlerin yemesi için fasulye ekildiği, 33. Sayfada göçmenlerin şarkıları ile sınır nöbetçilerini uyutup sınırı geçmeleri ya da 68.sayfada göçmenlerin alınlarına ç dövmesi yaptırılmak için toplanmasının inandırıcı olmadığı düşünülmektedir (Grumberg, 2016). Bu ifadelerden özellikle ç dövmesi yaptırılması veya göçmenlerin kaldırımda ekilen fasulyeleri toplayarak yemesi, göçmen insanları ve onların çocuklarının kitap içeriğinde alt konumda gösterilmesine yol açmaktadır. Bu ifadeler, inandırıcı olmadığı gibi göçmenlerin insani yaşam seviyesinin altında ve damgalanmış olarak gösterilmesine neden olmaktadır.

Ayrıca incelenen kitaplarda yer alan karakterlerin tamamı gerçek hayatta karşılaşılabilecek özelliklere sahiptir. Karakterlerin herhangi bir üstün özelliği bulunmamaktadır.

Tablo 9.

Göçmen Çocukların Diğer Çocuklarla İlişkisine İlişkin Veriler

KOD	S.NO	CÜMLE
K-1	-	Bilgi Yok.
K-2	170-171	Kaya, upuzun uzandığı karın üzerinden kalkarken, sırtında ve başında darbeler hissetti. Doğrularak baktı. Üç-dört çocuk, onu kartopu yağmuruna tutmuşlardı. Yalnızdı. Fakat o, kartopu oynamasını, kendini savunmasını iyi bilirdi. Köyde kimse onunla kolay kolay baş edemezdi. …. Biri kızdı. Koyu gözleri, koyu saçlarıyla Türk'e benziyordu. Oldukça zayıftı. Ötekiler ise sarı saçlarına, çilli yüzlerine bakılırsa, Alman çocukları olmalıydılar. Kaya, beklenmeyen bir çeviklikle, ardı ardına eğiliyor, yaptığı kartoplarını çocuklara yağdırıyordu. Karşıdakilerden gelen toplar, zaman zaman başına, yüzüne çarpıyor, hani biraz acıtıcı oluyordu. Belli ki, avuçlarına aldıkları karı iyice sıkıyorlardı. Fakat buna karşılık Kaya, onların kendisinden küçük olduklarını düşünüyor, yaptığı kartoplarının yumuşak olmasına özellikle dikkat ediyordu. (Göçmen çocuğun ismi Kaya)
K-3	-	Bilgi Yok.
K-4	61	Öğrencilerin çoğunluğunu, çevredeki görkemli yapılarda yaşayan çocuklar oluşturuyordu. Ereklerin semtinden gelenler, bu çocukların yanında yaban gibi

		kalıyorlardı. Giyim kuşamları, özellikle çamurlu lastik çizmeleri ya da mavi, kahverengi, kırmızı, plastikten yapılma kunduraları ile hemen göze batıyorlardı. Öğretmen, öğrenciler arasında ayrıcalıktan yana değildi. Tersine, bu ayrıcalığı ortadan kaldırmak için özen gösteriyordu. Ama öteki öğrenciler, evlerinde, insanları giyim kuşamlarına göre değerlendirme yöntemiyle koşullanmışlardı. Bu nedenle Erek'e ve Erek gibilere tepeden bakıyorlardı. Onlara 'Dereliler' adını takmışlardı. Derslikte, bahçede ya da ayakyolunda öğretmenin hoşlanmadığı bir olay olsa, hemen Derelilerin üstüne atıyor: 'Dereliler kırdı öğretmenim.', 'Dereliler devirdi öğretmenim.', 'Dereliler kirletti öğretmenim.', 'Dereliler kopardı öğretmenim.' diyerek her fırsatta suçluyorlardı dereden gelenleri. (Göçmen çocuğun ismi Erek)
K-4	74	Erek, artı bir yıl öncesinin içe kapanık, çekingen çocuğu değildi. Okulda Dereliler el birlik olmuşlardı. Kendilerine tepeden bakanların oyunlarını bozuyor, iki de bir itişip kalkışarak ya da çekişip savurtarak onları tedirgin ediyorlardı. Öğretmen, dedesine verdiği sözü tutarak onu zor durumlarda kolluyordu.
K-5	-	Göçmen çocuk çok yaramaz olduğu için çevresindeki çocukların geneli ile arası iyi değil. Kitap içeriğinde bu durumu destekler birçok cümle bulunmaktadır.
K-6	16	Julie'nin "Yeni gelen çocukla konuşmak istiyordum. Kartallar hakkında konuşmak istiyordum onunla" demesi. (Göçmen çocukların isimleri Chingis ve Nergui)
K-6	16	…düzinelercesi Chingis ve Nergui'nin çevresinde toplanmıştı ve ikiliye gerçekten kartalları olup olmadığını, kartalların büyüklüğünü, Chingis'in bir yalancı olup olmadığını soruyorlardı"
K-6	27	İyi Rehberlik görevimi gerçekten de ciddiye aldım. Ben yemek yemiyor olsam da, her öğle yemeğinde Chingis ile Nergui'yi yemekhaneye götürüp onlarla birlikte oturabilecekleri boş yer buldum. Oyun ve yüzme saatleri için neler getirmeleri gerektiğini hatırlattım. Tuhaf görünüşlü paltolarından vazgeçmelerini ve normal bir şeyler giymelerini söyledim.
K-7	19-20	Benjamin, Anna'yı berbat buldu. Kimileri kikirdemeye başladı. "Terbiyenizi takının," dedi Bay Seibmann. Anna'yı Katja'nın yanına oturttu. Katja, Anna'dan uzağa kaydı hemen. Anna bunun farkına varmamış gibi yaptı. (Göçmen çocuğun ismi Anna)
K-7	20	Katja, Anna'yı iğrenç buluyordu. "Kokuyor," dedi. "Üstelik, doğru dürüst yazmasını bile bilmiyor. On yaşına gelmiş, hala düzgün yazmayı öğrenememiş." "…….. Polonya da kalmasına izin verilmedi herhalde," diye ekledi Bernhard. "Sürekli koktuğu için," diye ekledi Katja.
K-7	22	Okuldan sonra, "Ne yapabiliriz ki!" dedi Bernhard. "Hiçbir şey" dedi Katj. İzleyen günlerde de Anna'yı tek başına bıraktılar. Regine bile ona yardımcı olma isteğini yitirmişti. "Aptalın teki" diyordu, "Benimle konuşmuyor bile Bana sorarsanız tam bir aptal o."
K-7	22-24	Anna bahçe duvarının yanındaki kestane ağacının altında duruyordu. Gene tek başınaydı. Kazık gibi dikiliyordu. Sitem dolu bir hali vardı. Benjamin'e çok saçma geldi bu. Aptal inek, diye düşündü. Biz istiyoruz. İstemeyen o! Gerildi ve topu fırlattı. Top Anna'nın alnının tam ortasında patladı. Küçük bir çığlık attı Anna. Şimdi ağlayacak, diye düşünerek bekledi Benjamin.
K-8	-	Bilgi Yok.
K-9	-	Bilgi Yok.
K-10	3	Kasabadaki ortaokula yazıldım. İlk gün, ilk derste Türkçe hocamız hepimizi teker teker kaldırdı. Sıra bana gelince öğretmen sordu: -Adın ne? -Ergin. -Soyadın?

		-Gürcü. -Gürcü ne demek? -Gürcü, Gürcistanlı demekmiş. -Neden bu soyadını almışsınız? -Bilmiyorum efendim. Bizim Urgancılar köyünden, benimle birlikte ortaokula gelen çocuklardan birini elini kaldırdı: -Ben söyliyeyim mi öğretmenim? Türkçe öğretmeni: Söyle bakalım, dedi. Ne var? -Ergin bizim köydendir. Onun ailesi göçmen. -Peki göçmen olmak fena birşey mi? Çocuk hiç çekinmeden: -Gürcüler gavurdur, dedi. Biz bunları hiç sevmeyiz. Öğretmen kaşlarını çatıp: -Bilmeden, aklın ermeden başkalarına hakaret etme, dedi. Çocuk direndi: -Bunlar gavurdur öğretmenim. Bizim hoca söyledi. (Göçmen çocuğun ismi Ergin)
K-10	7	Bu çocuklar beni aralarında istemedikleri için annem kasabaya inmişti. Köyde evimiz döşeli, dayalı duruyordu.
K-11	-	Bilgi Yok.
K-12	21	Ali bir yıldan beri, bir tek Kemal il uyuşabilmişti. Kemal, üç senden beri bu işi yapıyormuş. Diğer boyacılara karşı Ali'ye o sahip çıkmış, korumuştu. Ortaya yeni çıkan kolay kolay kabul etmiyorlardı. Rekabet, kimi zaman kavgaya, tehdide kadar uzanıyordu…. Ama artık alışmıştı Ali. Rekabete de kaçıp kovalamayaca da, dayağa da… Onlar da Ali'ye alışmışlardı…
K-12	53	Hüsniye Nine, gelinini bir kenara iterek, ta sonuna kadar karnına saplanmış olan enjektörü çekip çıkardı. O anda, Yusuf'un çığlığı ayyuka çıktı… Elinde enjektörü inceleyen Hüsniye Nine: -Ne vardı bunun içinde ulan? Diye sordu. İlaç mı?.. -Cık! Dedi Yusuf. Su var içinde… Doktorculuk oynuyorduk. Yerdeki suyu içine çekti. Yalancıktan iğne yapacağım dedi, sonra da karnıma soktu… (Göçmen çocuğun ismi Yusuf)
K-13	35	Elbiselerin hepsi 10 lira. Babam benim boyumda bir kara karton tebeşirle 10 yazmıştı. Kaça sattığını sormazdı kimse. Gülüşüm, sevincim, dansım tezgahlara, Pazar halkına yakıcı bir esinti gibi dokunurdu. Çocukların alaysı bakışları üstümde dolanırdı. (Tüm cümlelerde olayı anlatan göçmen çocuk)
K-13	40	Çimenlere yayılmış çocuk grubu taşlarla bir oyun oynuyordu. Düz yüzeyli elim büyüklüğündeki taşların üstüne harfler yazmışlar. Harfleri yan yana getireni ya alaya alıyorlar ya da el çırpıyorlardı. Yüzümdeki gülüşü esnete esnete yanaştım, aralarına oturdum. Bana en yakın oturan kasketini ters giymiş kırmızı yüzlü çocuk, omzunu omzuma çarptı. Gülerek ovuşturdum çarpılan omzumu.
K-13	41	Kırmızı kasketli, ayaklarımdan tutup geri çekti beni. Şaka mıydı bu, kıllık mı etmişti, çözemedim.

		Kollarım iki yana açık, parmak uçlarımda koşa koşa bahçeyi turluyordum. Dal parçasını çiğneyen küçük çocuk taşlar fırlatıyordu ayaklarıma. Taşlara çarpmamak için hızımı delice arttırıyor, ayaklarım yerden kesilene kadar dönüyordum. Çocuk grubu gülüşüyordu. Ben de onlara inat, gülüşümü büyüttükçe büyütüyordum.
K-13	71-72	Arkama sokağın küçük çocukları takılmıştı hemen. 'Mahallenin delisi geliyooor!'
K-14	16	Irmak, aldığı hırkayla defteri vermek için çağırmıştı beni. Kahvaltı yapıyorlardı. "Gel Juju kahvaltı yapalım." Vişne reçeli tabağını önüme getirdi. "Yesene, babaannem yapmış, çok güzel." (Olayı anlatan göçmen çocuk)
K-14	21-22	Burada Evin ve Evrim adlı iki kız kardeşler var. On numarada oturuyorlar. Beni sevmiyorlar. Buğra var bir de. Benimle yaşıt. On bir numarada oturuyor. Geçen gün dövdü beni. Önce bisikletime çarptı kendi bisikletiyle. Yere düşünce saçımı eline dolayıp çevirdi. Ayağa kalktım. Kendimi koruyacaktım. Ben korkak bir kız değilim. Ama o ikiz kızlar, Evin ve Evrim, kollarımdan tuttular beni. Buğra, elindeki sopayı indirdi başıma. Kızların ellerinden kurtulmak için çırpındım ama başaramadım. Sonra Buğra bisikletime tekme attı. "Git çöplükten başka bir tane al" dedi.
K-14	42	Çocuk bahçesine götürmüştüm onu. Hep götürürdüm ama kendi başına sessizce kayar, sallanır ve gelirdi yanıma. Diğer çocuklardan bazıları, dilsiz diye bağırırdı ona. 'Kardeşim dilsiz değil benim!' 'Niye konuşmuyor o zaman?' 'Hadi, konuş da görelim bakalım!" Konuşmak görülmez ki duyulur! Bunu bile bilmiyorlar.
K-14	43	Derin'le Arya iyi kızlar. Teslime'ye iyi davranıyorlar. Ondan üç yaş büyükler. O gün "Şeker ister misin?" diye sordu Arya.
K-15	-	Genel olarak diğer çocuklarla iyi.
K-16	37	Öğrencilerin "Şu dışardaki kara oğlan durmadan bağırıyor" demesi, (Göçmen çocuğun ismi Salif)
K-16	55	…asıl davulcu Sinan'ın oğlana kaba saba, yer yer düşmanca davranmasıydı. Salif'i sürekli, 'Arap! Arap!' diye çağırıyordu. Salif'se oğlanın bu haline çıt çıkarmıyordu. En son, babasının dükkanından getirdiği muzları, "Ye bunları!" diye önüne koyduğunda, iş çığrından çıktı
K-16	56	Sonradan bu hırçın oğlanın futbol maçlarına gidip tribünlerde Afrikalı futbolculara muz kabuğu attığını duyunca, daha da sinirlenmiş, ama bir şey yapamamıştı.
K-16	58	Onlar da bu değişimi çabuk kabul ettiler. İçlerinde en kaygılıları bile kendileriyle bir tek sözcük konuşamayan bu oğlanı aralarına almakta zorlanmadı. (Göçmen çocuktan bahsediliyor)
K-16	87-88	Sinan ve Salif başta her ne kadar anlaşamasalar da daha sonra çok iyi dost oluyor. Hatta daha sonra Sinan Salif'e yardım ediyor.
K-17	96	Suriyeli olduğumuz yüzümüzde anlaşılıyor bence, Bazı Türkler yaklaşmaz, korkar bizden. Bazıları yardım ederler. Çocuklarından bizimle oynayanlar olur. Çat pat anlaşırız onarla. (Olayı anlatan göçmen çocuk)
K-17	101	Tek Türk arkadaşım Samet. Benden uzundur. İridir. Hep kızgın gibidir. Bir keresinde bana "Kepçe, kepçeee!" demişti.
K-17	115	Burada Suriyeli olmak zor bence. Mahallenin dışına çıkmayız hiç. Üstümüz başımız eski. Paramız olmadığı için yenisini alamıyoruz. Halebi'ye "Yüzümüzden anlaşılır Suriyeli olduğumuz," dedim. Nasıl olduğunu sordu bana. Bilmem ki anlaşılır işte. Yaklaşmaz kimse bize. Samet dışında Türk arkadaşım yok. Başka Türk çocuklarla oynamaya

		başlarız bazen. Anneleri gelir hemen, ellerinden tutar, götürürler. Onlarda korkuyor sanki.
K-18	-	Bilgi Yok.
K-19	-	Bilgi Yok.
K-20	39	David çocukları görünce şaşırmış, kemanı indirmişti. Çocuklar da şaşırmış bir şekilde, gözlerini bu tuhaf kemancıya dikmişlerdi. İçlerinden biri: -İşte, keman çalan küçük bir başıboş, dedi. (Göçmen çocuğun ismi David)
K-20	40	Büyük çocuk yüzünü buruşturarak: -Aman da cici çocuk aman? Ben onlara gidip gitmeyeceklerini sormadım ki!
K-20	42	Onları top, bilye oynayıp ip atlarken gördükçe David otlarla, çiçeklerle ne güzel zaman geçirebileceğini düşünüyordu. David de oyunları öğrenmek istemiş, onlar gülmüşler, ama bir türlü bu oyunları David'e öğretmemişlerdi.
K-20	50-51	Göçmen çocuk diğer çocukların kediye zarar vermesini engellemek için onlarla kavga ediyor. Kavga sonucunda dayak yiyip bayılıyor.
K-21	94	Aykut yanımızdan geçerken, dişlerinin arasından tıslıyor; "Şu pis Suriyeli'nin yüzünden maçı kaybettik."
K-22	47	Yonca Kız, Şehvar denen kızın parmaklık arasından çekildiğini, anasının eteğine sarıldığını gördü: "Anneciğim, o kız bizim eve gelmesin. İstemem ben onu! Onun örgülü saçları var" dediğini duydu. (Göçmen çocuğun ismi Yonca Kız)
K-22	58	Aslında Şehvar, kızına anasından daha dertti. Sabahları oyuna çağırdıklarında Yonca Kız onun yanına zorla götürülüyordu. Oyun odasında Şehvar'a arkadaşlık etmek, Yonca kız için işkenceydi. Şehvar hiçbir şeyden hoşnut kalmıyor, ısırgan otu gibi her an dalıyordu Yonca Kız'ı. Oyuncakların hatırı olmasa, Yonca Kız, Şehvar'la oynamaya hiç razı olmayacaktı ya. Odaya girdiklerinde Şehvar bütün oyuncaklarını ortaya seriyordu. Ama Yonca Kız'a birini elletmiyordu. Onu bir kenarda oturtuyor, nispet verir gibi her oyuncağın marifetini gösteriyordu.
K-22	103	Yonca Kız'ı okul arkadaşları pek seviyorlardı. Her oyunda onun en başarılı olmasına karşılık, hiçbiri kıskanmıyordu Yonca Kız'ı. Aralarında anlaşmazlık çıkanlar gidip öğretmene şikayet edeceklerine Ona geliyorlar, kendilerini uzlaştırmasını istiyorlardı. Çoğu zaman Yonca Kız onları darıltmadan uzlaştırmanın bir yolunu buluyordu. Yonca Kız'ın alçak gönüllüğü de onlara kendini sevdiriyordu. O da büyük bir konaktan gelmesine karşılık, bazı zengin arkadaşları gibi kibirli değildi.
K-22	106	O günden sonra Yonca Kız'ın öbür arkadaşları da hayvanları görmeye geldiler. Yonca Kız, bahçeyi gezdirdikten sonra bütün oyuncaklarını ortaya çıkarıyor, birlikte oynuyorlardı. Bir gün de öğretmen, hayvanları göstermeye topluca çocukları getirdi.
K-23	98	Yeniden bakışlarını öteki çocuklara çevirdi; öyle güzel oynuyorlardı ki, kimi kaçıyor, kimi kovalıyordu. Atıl onların arasında olmayı çok istiyordu. Ama kovulmaktan korktuğu için yerinden kıpırdayamıyordu. Daha önce birkaç kez Alman çocuklarına sokulmak istemiş, kovulmuştu hep. Yabancı olduğumuzu ne çabuk anlıyorlar, diye içini çekiyordu. (Göçmen çocuğun ismi Atıl)
K-23	100	Bunları söylerken, Eva'nın gözleri dolu dolu oldu. Atıl bir şeyler söyleyip onu avutmak istedi. Ama içinden geçenleri dile getirecek sözcükleri bilemiyordu. Ona dostlukla elini uzattı. İşte o anda oğlan çocuklar çılgın gibi üstüne saldırdılar. Yavru kediyi elinden alıp Eva'ya verdiler. Sonra gelişigüzel yumruklamaya giriştiler. Atıl neye uğradığını anlayamamıştı. Saldırgan çocuklar yaşıtı gibiydiler. Ama beş kişi olduklarından onlarla başa çıkamıyordu.

K-23	129	Atıl yapayalnız kalmıştı. İçinden bir ses "Kaç!" diyordu. "Hemen eve dön! Kapıyı, pencereyi, hatta perdeleri ört, yatağa gir. Yorganın altına saklan!..." Atıl bu sese uymadı. Çekine çekine öğrencilerin arasına karıştı. Ana babalar ona ters ters bakıyordu. Atıl önce aldırmadı. Fakat bulunduğu yerde bekleşenler bir süre sonra onun yanından uzaklaştılar. Bunu sezinleyince Atıl'ın kolu kanadı kırıldı. Ölçüsüz bir eziklikle bahçe kapısına yöneldi. Çıkıp giderek, eve varıp yorganın altına girerek var gücüyle ağlayacaktı..
K-23	133	… Atıl umutsuzlukla başını iki yana salladı. "Beni sevmeleri için onlarla konuşup kendimi tanıtmam, onlar için beslediğim iyi duyguları belirtmem gerek. Oysa Almancam yeterli değildi. Bu nedenle okulda kendimi kabul ettireceğimi sanmıyorum." -"Almancayı kısa sürede öğreneceksin." -"Ah," dedi Atıl. "Öyle zor ki, bu iş… hem çok zaman ister. Dili öğrenip kendimi tanıtıncaya dek istenmeden, sevilmeden, benimsenmeden okula gidip gelmek çok sıkıcı…"
K-23	135	Ertesi günler hep birbirine benzer şekilde geçti. Atıl bir ay sonunda okulda, varlığına sabırla katlanılan sevimsiz bir konuk durumunda olduğunun bilincine vardı. Bayan Frida'nın yaptığı konuşmaya karşın, öğretmen iyi davranmıyordu ona. Alman öğrencilerde öğretmenin davranışını benimsiyorlardı. Onlarda yabancı öğrencilere 'istenmeyen insan' gözüyle bakıyor, öyle davranıyorlardı.
K-23	140	Okulda Türk çocuklarının dışında, arkadaş edinmek şöyle dursun, günden güne Almanların gözüne batan bir diken olmuştu. Yalnız sınıf arkadaşları değil, ikinci, üçüncü sınıf öğrencileri de ona iyi davranmıyorlardı. Oyunlarına almadıkları gibi, uzaktan izlemesini bile hoş görmüyor, sık sık tersliyorlardı onu. Atıl önceleri Alman öğrencilerin, yüzlerce çocuğun içinde, kendilerini nasıl ayırt edebildiklerine şaşıp kalmıştı. Sonradan bunu anladı.
K-23	151-152	Yine kazara Karl adlı bir Alman çocuğun üstüne gazoz döktüğü için Atıl ondan dayak yemiş, hakarete uğramıştır

Tablo 9 incelendiğinde, 7 kitapta göçmen çocuklar ile göç ettikleri yerlerde yaşayan çocukların ilişkisi hakkında net bir bilgiye ulaşılamadığı, diğer kitaplardan ise sadece K-15 numaralı Kayıktaki Çocuk adlı kitap hariç hepsinde göçmen çocuklara diğer çocukların hakaret ettiği, fiziksel ya da sözsel şiddet uyguladığı veya dışladığı görülmüştür. Bu unsurların tamamına bir kitapta rastlanmasa da en az birine 15 kitap içeriğinde rastlanmıştır. Göçmen çocuklar göç ettikleri yerde kısa ya da uzun bir süre de olsa böyle olumsuzluklarla karşılaşmış ve bununla mücadele etmek zorunda kalmışlardır.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, kitaplarda genellikle göçmen çocuklar gittikleri ülkelerde veya yerlerde diğer çocuklara uyum sağlamakta, onlarla doğru bir ilişki kurmakta zorlanmaktadır. Bu uyumsuzluk bazen çok kısa bazen de çok uzun sürebilmektedir. Bu duruma kitaplardan örnek vermek gerekirse, K-7 numaralı, Benjamin Anna'yı Seviyor, K-16 numaralı Kömür Karası Çocuk ve K-22 numaralı Yonca Kız adlı kitaplarda; göçmen çocuklar ilk defa girdikleri çevrelerde kötü söz veya davranışlarla karşılaşmış olsalar da daha sonra diğer çocuklarla ilişkileri kısmen veya tamamen düzelmiştir. Bu durumda onların hem okula uyumunu kolaylaştırmış hem de kendilerine olan güvenlerinin artmasını sağlamıştır.

Ancak K-2, K-4, K-5, K-10, K-12, K-13, K-14, K-17, K-20 ve K-23 numaralı kitaplarda ise göçmen çocuklarla diğer çocukların arasındaki ilişkinin genel olarak iyi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ailelerdeki göçmenlere karşı olumsuz bakış açılarının çocuklara yansıtılması, aynı dili konuşamama, ortak inanış veya kültür biçimine sahip olmamak, göçmen çocukların renk, saç ve giysilerinin farklı olması, elbiselerin eski veya yırtık olması bu durumun nedenleri arasında sayılabilir. Ancak K-10 kod numaralı Göçmen Kızı adlı kitapta her ne kadar kültür, din, ırk vb. aynı olsa da sırf Gürcistan'dan göç ettikleri için köy halkı tüm ortak yönlerine rağmen aileyi dışlamışlardır. Bu kitapta yer alan olayda köyde yaşayan hoca ile ailenin uyuşmaması da köy halkı ile ailenin arasındaki sorunların nedenidir (Tuğcu, 2010). Yine K-12 numaralı Güneş'in Doğduğu Yer adlı kitapta ise iç göç konusu işlenmesine rağmen, diğerleriyle çalışma ortamından kaynaklı rekabetten dolayı göçmenin ilişkisi bozulmuştur (Kaplan, 1997).

K-16 numaralı Kömür Karası Çocuk adlı kitapta müzik öğretmeni göçmen karakter Salif'i çevreye ve diğer çocuklara karşı korumuş onun ezilmesini engellemiştir. Bu nedenle de sınıftaki çocukların birçoğu öğretmeni örnek alarak göçmen çocuğa kötü davranmamıştır. Birkaç kötü davranan çocuk ise zamanla bu davranışından vazgeçmiştir (İplikçi, 2014). Ancak K-23 kod numaralı Yurdumu Özledim adlı kitapta ise bu durumun tersi söz konusu olmuştur. Yukarıdaki tabloda yer alan "Ertesi günler hep birbirine benzer şekilde geçti. Atıl bir ay sonunda okulda, varlığına sabırla katlanılan sevimsiz bir konuk durumunda olduğunun bilincine vardı. Bayan Frida'nın yaptığı konuşmaya karşın, öğretmen iyi davranmıyordu ona. Alman öğrencilerde öğretmenin davranışını benimsiyorlardı. Onlarda yabancı öğrencilere 'istenmeyen insan' gözüyle bakıyor, öyle davranıyorlardı." (Dayıoğlu, 2005) cümlesi incelendiğinde ise göçmen çocuğa diğer öğrencilerin iyi davranmadığı, öğretmenin olumsuz davranışlarının diğer çocuklar tarafından da benimsendiği anlaşılacaktır. Son olarak K-17 numaralı Kuş Olsam Evime Uçsam kitabına ilişkin yukarıdaki tabloda verilen "Burada Suriyeli olmak zor bence. Mahallenin dışına çıkmayız hiç. Üstümüz başımız eski. Paramız olmadığı için yenisini alamıyoruz. Halebi'ye 'Yüzümüzden anlaşılır Suriyeli olduğumuz,' dedim. Nasıl olduğunu sordu bana. Bilmem ki anlaşılır işte. Yaklaşmaz kimse bize. Samet dışında Türk arkadaşım yok. Başka Türk çocuklarla oynamaya başlarız bazen. Anneleri gelir hemen, ellerinden tutar, götürürler. Onlarda korkuyor sanki." (Öztürk, 2016) cümlesi incelendiğinde Türk ailelerin çocuklarının Suriyeli çocuklarla oynamasını istemedikleri bu nedenle de Türk çocukların göçmen çocuklara yaklaşmadığı söylenebilir.

Yukarıda yer alan örnekler incelendiğinde, öğretmen, aile veya çevresindeki herhangi bir yetişkin bireyin, çocukların göçmenlere ve onların çocuklarına nasıl davranılması gerektiğini doğrudan veya dolaylı olarak etkiledikleri söylenebilir. Bu nedenle çocuğun gelişim ve öğrenmesinde en büyük paya sahip olan aile ve öğretmenlerin çocuklarına bu konularda daha fazla duyarlılık kazandırmaları toplumsal bir sorun olan göç olayının özellikle çocuklar üzerindeki etkisini azaltmada faydalı olabilir.

Çocukların öğrenme ve gelişimlerinde oyunun büyük bir önemi vardır. Çocukların akranlarıyla kurdukları iletişimler ve onlar ile yaşadıkları deneyimler gelişimlerinde etkilidir. Ancak göç hareketleri nedeniyle arkadaşlarından, akrabalarının bir bölümünden veya okullarından uzaklaştırılan, yeni bir çevre ve insan grubu ile yaşamak zorunda bırakılan çocuklar, gittikleri yerlerde akranları ile sağlıklı bir iletişim kuramamakta, sözsel ve fiziksel şiddetle karşılaşmaktadırlar. Bu durum onların okuldan, arkadaşları ile diğer insanlardan uzaklaşmasına, kendisini toplumdan soyutlamasına neden olabilir. Böylece de göçmen çocuklar bulundukları topluma faydalı bir birey olarak yetiştirilmek yerine suça yönelebilir, çevresine ve diğer insanlara zarar vererek toplum için birer tehdit haline gelebilirler. Çünkü diğer insanlar tarafından dışlanan, sürekli hakarete uğrayan çocukların ruhsal ve fiziksel bütünlükleri zarar görebilir, gelişimleri olumsuz yönde etkilenebilir.

4.5.Araştırmanın Beşinci Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Bu kısımda, olay örgüsünün göçmen okuyucuların kendi öz imaj ve kendilerine olan saygılarına olumlu katkı sağlayıp sağlamayacağı, olayın nasıl sonlandırıldığı ve olay içeriğinde göçmenlerin bakış açısının yer alıp almadığına ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 10.

Olay Örgüsünün Göçmen Okuyucuların Kendi Öz İmaj ve Kendilerine Olan Saygılarına Olumlu Katkı Sağlayıp Sağlamayacağına İlişkin Veriler

KOD	AÇIKLAMA
K-1	Göçmen karakterin zeki, çalışkan olması, zanaat öğrenmek için göç edip zorluklara katlanması nedeniyle kitabın göçmen okuyucuların öz imaj ve kendilerine olan saygılarına zarar vermeyeceği düşünülmektedir.
K-2	Göçmenlerin ve çocuklarının yaşadıkları çevre ve evlerinin kötü olması, maddi sıkıntılarının olması, okulu uzatması gibi nedenlerle kitabın göçmen okuyucuların öz imaj ve kendilerine olan saygılarına zarar verebileceği düşünülmektedir.
K-3	Göçmen çocuk gittiği yere kısa sürede uyum sağladı, iş bularak para kazanmaya başladı, büyük bir sorunla karşılaşmadı. Bu nedenle kitabın göçmen okuyucuların öz imaj ve kendilerine olan saygılarına zarar vermeyeceği düşünülmektedir.

K-4	Göçmen çocuk ailesinin büyük bir kısmını kan davasında kaybettiğinden ve göç ederek zorluklar yaşadığı, diğer çocuklarla anlaşamadığı, en sonunda da silahla vurularak öldürüldüğü için kitabın göçmen okuyucuların öz imaj ve kendilerine olan saygılarına zarar verebileceği düşünülmektedir.
K-5	Göçmen çocuk yaramaz ve tembel. Yine dışardaki insanlardan ve ailesinde (Bir Türk öğretmen hariç) çok fazla saygı ve sevgi görmüyor. Bu nedenle kitabın göçmen okuyucuların öz imaj ve kendilerine olan saygılarına zarar verebileceği düşünülmektedir.
K-6	Göçmen çocukların konuşmaları inandırıcı değil, sürekli bir iblisin kendilerini kaçıracağını düşünmektedirler, birkaç cümle de hakaret edildiği görülmüştür, yaşadıkları çevre ve kılık kıyafetleri uygunsuz. Bu nedenle kitabın göçmen okuyucuların öz imaj ve kendilerine olan saygılarına zarar verebileceği düşünülmektedir.
K-7	Göçmen çocuk hakarete uğradı, dışlandı ve onun giyim ve kuşamı ile alay edildi. Her ne kadar iyi birtakım olaylar bulunsa da, giyim kuşam, yaşanan yer ve benzeri nedenlerle kitabın göçmen okuyucuların öz imaj ve kendilerine olan saygılarına zarar verebileceği düşünülmektedir.
K-8	Göçmen çocuk zeki, çalışkan ve başarılıdır. Kısa sürede iş kurarak para kazanmaya başlamıştır. Çevresinden ve ailesinden saygı görüyor. Bu nedenle kitabın göçmen okuyucuların öz imaj ve kendilerine olan saygılarına zarar vermeyeceği düşünülmektedir.
K-9	Göçmenler kaldırımlarda yaşamak zorunda kaldıklarından ve hiçbir yerde sevilmedikleri için kitabın göçmen okuyucuların öz imaj ve kendilerine olan saygılarına zarar verebileceği düşünülmektedir.
K-10	Olumsuz durum çok az göçmenin kendisi çok başarılı bir öğrenci ve tıp fakültesini kazanıyor. Yine annesi zengin, işlerinde başarılı. Çok az olumsuz ifade olduğu için kitabın göçmen okuyucuların öz imaj ve kendilerine olan saygılarına zarar vermeyeceği düşünülmektedir.
K-11	Göçmen çocuklar çevreleri tarafından saygı duyulan ve sevilen tipler. Çok fazla olumsuz duruma rastlanmadı bu nedenle kitabın göçmen okuyucuların öz imaj ve kendilerine olan saygılarına zarar vermeyeceği düşünülmektedir.
K-12	Göçmenler maddi olarak zor durumdalar. Kaldıkları yerler kötü. Para kazanmak için okuyamıyor ve çalışıyorlar. Bu nedenle kitabın göçmen okuyucuların öz imaj ve kendilerine olan saygılarına zarar verebileceği düşünülmektedir.
K-13	Göçmen çocuk garip hareketleri nedeniyle toplum ve diğer çocuklar tarafından sevilmiyor. Ancak bunun nedeni göçmen olması değil engelli olmasıdır. Daha doğrusu sesleri işitemediği için iletişim ve uyum sorunu yaşamaktadır. Bu nedenle kitabın göçmen okuyucuların öz imaj ve kendilerine olan saygılarına zarar vermeyeceği düşünülmektedir.
K-14	Kalınan yerin kötü olması, ara ara hakarete uğramaları ve dışlanmaları nedeniyle kitabın göçmen okuyucuların öz imaj ve kendilerine olan saygılarına zarar verebileceği düşünülmektedir.
K-15	Göçmen çocuğu diğer çocuklar hep bir bahane ile kabul etmiyorlar ve dışlıyorlar onu istemiyorlar bu nedenle kitabın göçmen okuyucuların öz imaj ve kendilerine olan saygılarına zarar verebileceği düşünülmektedir.
K-16	Yazarın zaman zaman takma adlar kullanması, daha öncede ifade edildiği gibi Sinan, babası ya da diğer karakterlerin aşağılayıcı tutumları, resimlerde göçmen çocuğun abartılı bir biçimde kapkara çizilmesi nedenleriyle kitabın göçmen okuyucuların öz imaj ve kendilerine olan saygılarına zarar verebileceği düşünülmektedir.
K-17	Memleketlerini bırakıp Türkiye'ye göç etmeleri, yoksulluk, yaşadıkları çevrenin kötü şartları, toplum tarafından dışlanma vb. birçok sorunla karşılaştıkları için kitabın göçmen okuyucuların öz imaj ve kendilerine olan saygılarına zarar verebileceği düşünülmektedir.
K-18	Göçmenin mutlu ve maddi durumu yerinde bir ailesi var. Herhangi bir olumsuz ifade ya da durumla karşılaşılmadı. Bu nedenle kitabın göçmen okuyucuların öz imaj ve kendilerine olan saygılarına zarar vermeyeceği düşünülmektedir.
K-19	Göçmen çocuk tüm ailesini kaybetti, yaşadığı yeri terk etmek zorunda kaldı ve birçok sorunla karşılaştı. Bu nedenle kitabın göçmen okuyucuların öz imaj ve kendilerine olan saygılarına zarar verebileceği düşünülmektedir.

K-20	Göçmen çocuk ailesini kaybetti, gittiği yerde sözsel ve fiziksel şiddete maruz kaldı. Ancak hayata olumlu bakması, hem sanat hem dil açısından iyi eğitim alması ve meşhur bir sanatçının oğlu olması nedeniyle kitabın göçmen okuyucuların öz imaj ve kendilerine olan saygılarına zarar vermeyeceği düşünülmektedir.
K-21	Kitapta olumsuz ifade ve durumlar çok az. Toplum ve diğer çocuklar göçmenleri kabul edip aralarına alıyor onlara saygı duyuyorlar. Bu nedenle göçmen okuyucuların öz imaj ve kendilerine olan saygılarına zarar vermeyeceği düşünülmektedir.
-22	Olayın İzmir'de gerçekleşen kısmında göçmenler birçok fiziksel ve sözsel şiddete maruz kaldılar, özellikle göçmen çocuk (Yonca Kız) aşağılandı, hakarete uğradı hatta daha da ileri gidilip saçları kesildi. Bu nedenle İzmir'de yaşanan kısım göçmenlerin öz imaj ve kendilerine olan saygısına olumsuz katkı sağlayabilir. Ancak Bursa'da karşılaştıkları sıcak ortam, nezaket ve yaşadıkları yerler, göçmen çocuğun ve annesinin değer görmesi, yine göçmen çocuğun okula kaydettirilmesi nedeniyle, olayın Bursa'da geçen kısmının olumlu katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
K-23	Yaşadıkları yerin kötü olması, Almanya'da yaşadıkları zorluklar, hakarete uğramaları, özellikle göçmen çocuğun sözsel ve fiziksel şiddete uğraması, toplumdan dışlanması, ikincil konumda bir insanmış gibi davranışlara maruz kaldığı için kitabın göçmen okuyucuların öz imaj ve kendilerine olan saygılarına zarar verebileceği düşünülmektedir.

İncelenen kitapların 9 tanesinin içeriğinde yer alan olayın, göçmen okuyucuların öz imaj ve kendilerine olan saygılarına zarar vermeyeceği düşünülmesine rağmen, 13 tanesinde yer alan olayın zarar verebileceği düşünülmektedir. Kitapların bir tanesinde ise, ilk bölümlerde yaşanan olayların göçmen okuyucuların öz imaj ve kendilerine olan saygılarına zarar verme ihtimali olmasına rağmen daha sonra göçmen karakterin yaşadığı yer ve çevresi değişmiş bu durum tersine dönmüştür. Bu nedenle de son bölümlerde olaylar olumlu bir şekilde geliştiği için, kitabın son kısmının göçmen okuyucuların öz imaj ve kendilerine olan saygılarına zarar vermeyeceği düşünülmektedir.

Kitaplarda göçmenlerin yaşadıkları yerler, herhangi bir hakarete uğrayıp uğramadıkları, toplum tarafından kabul edilme durumları, karşılaştıkları zorluklar ve benzeri durumlar dikkate alınmış ve bu kriterlere göre olayın kişiler üzerinde bıraktığı etkiler saptanmaya çalışılmıştır. Çünkü kitabı okuyan göçmenler, eğer kitap içeriğinde göçmenlere karşı küfür, hakaret, aşağılama ile karşılaşıyorlar ise, göçmenlerin toplum tarafından dışlandıklarına, istenmediklerine şahit oluyorlarsa, yine göçmenler varoş bir çevrede veya rutubetli, kirli, havasız bir ortamda gösteriliyor ise bu durumdan olumsuz bir şekilde etkilenebilirler. Ayrıca diğer çocuklar eğitimlerini devam ettirmesine rağmen, göçmen karakterler çalışmak zorunda kalıyorsa ya da aile üyelerinin bir kısmı veya tamamını kaybetmişlerse benzer şekilde göçmen okuyucuların kendilerine olan saygıları azalabilir ve bu durumdan duygusal anlamda zarar görebilirler. Aksi durumda ise, yani göçmenler iyi koşullarda rahat bir şekilde yaşıyorlarsa, maddi durumları yerinde ise, aileleri ve kendilerinin sağlığı yerindeyse, eğitim ve sağlık ihtiyaçları gideriliyor ve herhangi bir olumsuz söz ya da davranış ile

karşılaşmıyorlarsa bu durum da, göçmen okuyucuların kendilerine olan saygılarını ve öz imajlarını olumlu yönde etkileyebilir. Çünkü göçmen okuyucular kitap içerisinde yer alan göçmen karakterlerle kendileri arasında bir özdeşim kurabilir. Böyle durumlarda da, karakterlerin başından geçen olumlu veya olumsuz durumlar onun duygu veya düşünce dünyasını etkileyebilir.

Bu nedenle de, göç ve göçmenlik konularında eserler verilirken özellikle çocuk edebiyatı yazarlarının, çocukların sosyal ve duygusal olarak yetişkinlere göre daha hassas olduğunun farkında olarak, okurların zihinsel ve psikolojik bütünlüğüne zarar vermeyecek eserler üretmesi gerektiği düşünülmektedir.

Tablo 11.

Olayın Mutlu Bir Şekilde mi Mutsuz Bir Şekilde mi Sonlandırıldığına İlişkin Bulgular

KOD	AÇIKLAMA
K-1	Mutlu bir şekilde sonlandırılmıştır.
K-2	Mutlu bir şekilde sonlandırılmıştır.
K-3	Mutsuz bir şekilde sonlandırılmıştır.
K-4	Mutsuz bir şekilde sonlandırılmıştır.
K-5	Mutsuz bir şekilde sonlandırılmıştır.
K-6	Mutlu bir şekilde sonlandırılmıştır.
K-7	Mutsuz bir şekilde sonlandırılmıştır.
K-8	Mutlu bir şekilde sonlandırılmıştır.
K-9	Mutlu bir şekilde sonlandırılmıştır.
K-10	Mutsuz bir şekilde sonlandırılmıştır.
K-11	Mutlu bir şekilde sonlandırılmıştır.
K-12	Mutlu bir şekilde sonlandırılmıştır.
K-13	Mutlu bir şekilde sonlandırılmıştır.
K-14	Mutlu bir şekilde sonlandırılmıştır.
K-15	Mutlu bir şekilde sonlandırılmıştır.
K-16	Mutlu bir şekilde sonlandırılmıştır.
K-17	Mutsuz bir şekilde sonlandırılmıştır.
K-18	Mutlu bir şekilde sonlandırılmıştır.
K-19	Mutlu bir şekilde sonlandırılmıştır.
K-20	Mutlu bir şekilde sonlandırılmıştır.
K-21	Mutlu bir şekilde sonlandırılmıştır.
K-22	Mutlu bir şekilde sonlandırılmıştır.
K-23	Mutlu bir şekilde sonlandırılmıştır.

İncelenen kitapların 6 tanesinde olay mutsuz bir şekilde, 17 tanesinde ise mutlu olarak sonuçlandırılmıştır.

Çocuk kitaplarının büyük kısmında olay mutlu bir şekilde sonlandırılmıştır. Ancak azımsanmayacak sayıda kitapta da göçmen çocuklar sevdiklerinden akrabalarından ayrıldıkları için veya akrabalarının ölümünden ya da göçmen çocukların bizzat kendilerinin hastalığı ya da ölümünden dolayı kitaplarda yer alan olay olumsuz bir şekilde sonlandırılmıştır.

Çocuk kitaplarının hem ilgi çekiciliğini arttırmak hem de çocuğun hayal dünyasına olumlu katkı sağlaması için, bu kitaplarda yer alan konunun çocuğu heyecanlandırması onu mutlu ederek keyif vermesi gerekir. Çocuk kitaplarında işlenen konunun, çocuğu umutsuzluğa ve karamsarlığa sürüklememesi, onların endişeye kapılmasını engellemesi gerektiği düşünülmektedir.

İncelenen tüm kitaplarda, göçmenlerin sevinçlerinden, üzüntülerinden, karşılaştıkları zorluklardan, yaşadıkları yerlerden bahsedildiği görülmüştür. Kitapların 6 tanesi (K-3, K-10, K-13, K-14, K-17 ve K-18) doğrudan göçmen karakterin bakış açısından ele alınmıştır. 17 tanesi ise göçmen karakterin bakış açısından alınmamış olsa da göçmenlerin bakış açısı dikkate alınarak yazılmıştır.

Kitaplar içeriğinde göçmenlerin bakış açısına yer verildiği için, göç ettikleri ya da gittikleri ülkelerde karşılaştıkları zorluklar, göç nedenleri, kayıpları, sevinçleri, üzüntüleri hakkında okuyucunun bilgi sahibi olması sağlanır ve onun gözünden tüm bu unsurlar metne yansıtılır. Böylece okuyucular göçmenlerin sorunlarını bir nebze de olsa anlayarak onlara normal hayatta daha ılımlı ve yardımsever yaklaşabilir.

Yukarıda yer alan kitaplarda dikkat çeken önemli bir nokta da, göçmenlerin birçoğunun savaş, maddi durumların yetersiz oluşu vb. nedenlerle göç etmeden önce normal hayatlarını devam ettirdikleri, genel anlamda gittikleri yerlerdeki insanlardan çok büyük farklılığının olmadığıdır. Ancak bu duruma rağmen karşılaştıkları olumsuzluklar nedeniyle göç ettikleri, göç sürecinden sonra da kaldıkları yer, yaşadıkları çevre, giyim-kuşam vb. özelliklerinin olumsuz anlamda değiştiği, başka bir deyişle yaşam standartlarının hızlı bir şekilde düştüğü söylenebilir.

Göç olayından önce çocukların okullarına devam etmesi, başarılı olmaları, evlerinde sürekli yemek pişmesine ve yaşadıkları çevrenin iyi olmasına rağmen göç ettikten sonra genelde okula devam edemedikleri, çalışmak zorunda kaldıkları, yaşadıkları yer ve çevrenin

şartlarının kötü olduğu, maddi olarak kötü durumda oldukları için giysilerinin temiz ve yeni olmadığı görülmüştür. Bahsedilen bu konuları okuyan çocuklar, göçmen çocukların daha önceki aile yapıları ve yaşam biçimlerinin kendilerinin şu andaki yaşam biçimine benzediğini fark edip onlarla ortak bir bağ kurmaları, göçmenlerin durumunu daha iyi anlamalarına, onlara karşı daha sıcak, samimi ve yardımsever olmalarına neden olabilir.

4.6.Araştırmanın Altıncı Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Bu kısımda yazarın kendini beğenmiş ya da otoriter bir dil kullanıp kullanmadığı konusu ile kitap içeriğinde yazarlar ile ilgili bilgiler verilip verilmediğine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Kitapların hiçbirinde yazarın kendini beğenmiş ya da otoriter bir dil kullandığına ilişkin bir ifadeye rastlanmamıştır. Yazarların genelde göçmenlerin duygu ve düşüncelerine yer verdikleri, onların yaşadıkları olumlu olumsuz durumları kitap içeriğinde yansıttıkları görülmüştür. Yazarın anlatımı ve fikirlerinin, insanların özellikle de çocukların duygu ve düşüncelerini etkilediği, onların değiştirilmesinde ya da kalıcı olmasında önemli bir konuma sahip oldukları tartışılmazdır.

Bu durumun önemi dikkate alındığında, yazarın dili kullanım biçiminin çocuklara yönelik ve eğitici olması gerektiği, kendini beğenmiş ya da otoriter bir ifade ya da cümlenin kullanılmaması gerektiği anlaşılacaktır.

Yine incelenen kitaplardan K-5, K-10, K-12, K-13, K-19 ve K-20 kod numaralı kitapların içeriğinde yazarları ile ilgili bilgiye rastlanılmamış diğer 17 kitapta ise yazarlar ile ilgili bilgilere rastlanmıştır. Kitaplar içeriğinde yazarlar ile ilgili bilgilere yer verilmesi, okuyucunun yazarın kişisel bilgileri ve eserleri sayesinde bilgi sahibi olmasını sağlar. Böylece kitap içeriğinde yazar ve onun eserleri ile ilgili bilgiler verilmesi hem çocuğun edebi gelişimini olumlu yönde etkileyebilir hem de onu okumaya teşvik edebilir. Bu nedenle kitap içeriğinde yazarla ilgili hem kişisel bilgiler hem de onun eserleri ile ilgili bilgilerin yer alması gerektiği düşünülmektedir.

4.7.Araştırmanın Yedinci Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Çocuklar için yazılan eserler, çocuğun ilgisini çekmek, onu eğitmek, çocuğa estetik bakış açısı kazandırmak gibi birçok özelliği de barındırmak zorundadır. Çünkü belirli nitelikleri

barındıran kitaplar çocukların gelişimini olumlu yönde etkilemektedir. Çocuk edebiyatı ürünlerinin biçimsel olarak hangi özellikleri taşıması gerektiğine ilişkin literatürde benzer görüşler yer almaktadır. Bunlardan Şimşek (2002, s.28-29), Oğuzkan (2010, s.371-374) ve Yılar & Turan (2010, s.52-53) tarafından yazılan kitaplar incelenmiş ve çocuk edebiyatı eserlerinde olması gereken biçimsel özelliklere ilişkin ortak yönlerin bir kısmı aşağıda sıralanmıştır:

1) Çocuk kitaplarının kapağı sağlam dayanıklı, uzun süre saklanabilir olmalıdır. Yine kapak resmi çocuğun ilgisini çekmelidir.

2) Çocuklar sürekli aynı boyutta kitapları okumaktan hoşlanmadıkları için çocuk kitaplarının standart bir boyutu olduğunu söylemek mümkün değildir. Ancak kitaplar hacim ve ağırlık yönünden kolay taşınabilir olmalıdır.

3) Kitapların sayfası mat renkli kaliteli hamurdan oluşmalıdır.

4) Kullanılan metinler yazım ve noktalama bakımından kusursuz olmalıdır. Yazılar okunur ve metinler ile kullanılan resimler uyumlu olmalıdır.

5) Kitapta kullanılan resimler estetik olmalıdır. Üç parmaklı eller, çöp bacaklar, karikatüre benzetilmiş resimler vb. kitaplarda yer almamalıdır.

Kitapların incelenmesi sırasında kapak resimlerinin ilgi çekici olup olmadığı ya da hangi tür resimlere sahip olan kitapların çocuklar için ilgi kaynağı olduğunu belirlemek için literatür incelenmiştir. Bu konuda Gönen (1989) tarafından yapılan bir çalışmada çocukların resimlerde gerçekliğe önem verdiği ve pastel renklerden hoşlandığı, renkli resimleri siyah beyaza tercih ettikleri ifade edilmiştir. Başka bir çalışmada ise, çocukların kuvvetli ve parlak renkleri tercih ettikleri öne sürülmüştür (Freeman & Freeman'dan aktaran Gönen, 1989). Bu nedenle de araştırmada kitapların kapak resimleri, parlaklık ve gerçekçi olup olmama unsurları dikkate alınarak incelenmiştir.

Yukarıda verilen özelliklere göre araştırmanın örneklemini oluşturan kitaplar incelenmiş ve elde edilen bulgular aşağıda sıralanmıştır.

Tablo 12.

Kitapların Biçimsel Özelliklerine İlişkin Veriler

KOD	AÇIKLAMA
K-1	Kitabın kapağı sağlam değil. Cilt yok. Kapak ve sayfalar yapıştırılmış. Kapak resmi ilgi çekici ve konu ile uyumlu. Boyut olarak taşınmaya uygun. Sayfa sağlam. Parlak değil. Puntosu okumak için uygun. Yazım, noktalama genel olarak uygun. Yazılar okunaklı. Resim-metin uyumu var. Resimler estetik değil. Siyah beyaz çizilmiş.
K-2	Kitabın kapağı sağlam değil. Cilt yok. Kapak ve sayfalar yapıştırılmış. Kapak resmi ilgi çekici ve konu ile uyumlu. Boyut olarak taşınmaya uygun. Sayfa sağlam değil. Parlak değil. Puntosu okumak için uygun. Yazım, noktalamada hatalar var. Yazılar okunaklı. Resim yok.
K-3	Kitabın kapağı sağlam değil. Cilt yok. Kapak ve sayfalar yapıştırılmış. Kapak resmi ilgi çekici ve konu ile uyumlu. Boyut olarak taşınmaya uygun. Sayfa sağlam değil. Parlak değil. Puntosu okumak için uygun. Yazım, noktalamada hatalar var. Yazılar okunaklı. Resim yok.
K-4	Kitabın kapağı sağlam değil. Cilt yok. Kapak ve sayfalar yapıştırılmış. Kapak resmi ilgi çekici ve konu ile uyumlu. Boyut olarak taşınmaya uygun. Sayfa sağlam değil. Parlak değil. Puntosu okumak için uygun. Yazım, noktalama genel olarak uygun. Yazılar okunaklı. Resim yok.
K-5	Kitabın kapağı sağlam değil. Cilt yok. Kapak ve sayfalar yapıştırılmış. Kapak resmi ilgi çekici değil. Ancak konu ile uyumlu. Boyut olarak taşınmaya uygun. Sayfa sağlam. Parlak değil. Puntosu okumak için uygun. Yazım, noktalama genel olarak uygun. Yazılar okunaklı. Resim-metin uyumu var. Resimler estetik değil. Siyah beyaz çizilmiş.
K-6	Çeviri Kitap Kitabın kapağı sağlam değil. Cilt yok. Kapak ve sayfalar yapıştırılmış. Kapak resmi ilgi çekici değil. Ancak konu ile uyumlu. Boyut olarak taşınmaya uygun. Sayfa sağlam. Parlak değil. Puntosu okumak için uygun. Yazım, noktalama genel olarak uygun. Yazılar okunaklı. Resim yok.

K-7	Çeviri Kitap Kitabın kapağı sağlam değil. Cilt yok. Kapak ve sayfalar yapıştırılmış. Kapak resmi ilgi çekici değil. Ancak konu ile uyumlu. Boyut olarak taşınmaya uygun. Sayfa sağlam değil. Parlak değil. Puntosu okumak için uygun. Yazım, noktalama genel olarak uygun. Yazılar okunaklı. Resim-metin uyumu var. Resimler estetik değil. Siyah beyaz çizilmiş.
K-8	Kitabın kapağı sağlam değil. Cilt yok. Kapak ve sayfalar yapıştırılmış. Kapak resmi ilgi çekici ve konu ile uyumlu. Boyut olarak taşınmaya uygun. Sayfa sağlam. Parlak değil. Puntosu okumak için uygun. Yazım hataları var ama noktalama genel olarak uygun. Yazılar okunaklı. Resim-metin uyumu var .Resimler estetik değil. Siyah beyaz çizilmiş.
K-9	Çeviri Kitap Kitabın kapağı sağlam değil. Cilt yok. Kapak ve sayfalar yapıştırılmış. Kapak resmi ilgi çekici değil. Ancak konu ile uyumlu. Boyut olarak taşınmaya uygun. Sayfa sağlam. Parlak değil. Puntosu okumak için uygun. Yazım, noktalama genel olarak uygun. Yazılar okunaklı. Resim-metin uyumu var. Resimler estetik değil. Bazı resimler siyah beyaz bazıları resimli.
K-10	Kitabın kapağı sağlam değil. Cilt yok. Kapak ve sayfalar yapıştırılmış. Kapak resmi ilgi çekici ve konu ile uyumlu. Boyut olarak taşınmaya uygun. Sayfa sağlam değil. Parlak değil. Puntosu okumak için uygun. Yazım, noktalamada hatalar var. Yazılar okunaklı. Resim yok.
K-11	Kitabın kapağı sağlam değil. Cilt yok. Kapak ve sayfalar yapıştırılmış. Kapak resmi ilgi çekici değil. Ancak konu ile uyumlu. Boyut olarak taşınmaya uygun. Sayfa sağlam değil. Parlak değil. Puntosu okumak için uygun. Yazım, noktalama genel olarak uygun. Yazılar okunaklı. Resim-metin uyumu var. Resimler estetik değil. Siyah beyaz çizilmiş.
K-12	Kitabın kapağı sağlam değil. Cilt yok. Kapak ve sayfalar yapıştırılmış. Kapak resmi ilgi çekici ve konu ile uyumlu. Boyut olarak taşınmaya uygun. Sayfa sağlam. Parlak değil. Puntosu okumak için uygun. Yazım, noktalamada hatalar var. Yazılar okunaklı. Resim yok.
K-13	Kitabın kapağı sağlam değil. Cilt yok. Kapak ve sayfalar yapıştırılmış. Kapak resmi ilgi çekici değil. Ancak konu ile uyumlu. Boyut olarak taşınmaya uygun. Sayfa sağlam değil. Parlak değil. Puntosu okumak için uygun.

	Yazım, noktalamada hatalar var. Yazılar okunaklı. Resim yok.
K-14	Kitabın kapağı sağlam değil. Cilt yok. Kapak ve sayfalar yapıştırılmış. Kapak resmi ilgi çekici değil. Ancak konu ile uyumlu. Boyut olarak taşınmaya uygun. Sayfa sağlam değil. Parlak değil. Puntosu okumak için uygun. Yazım, noktalama genel olarak uygun. Yazılar okunaklı. Resim yok.
K-15	Kitabın kapağı sağlam değil. Cilt yok. Kapak ve sayfalar yapıştırılmış. Kapak resmi ilgi çekici değil. Ancak konu ile uyumlu. Boyut olarak taşınmaya uygun. Sayfa sağlam. Parlak değil. Puntosu okumak için uygun. Yazım, noktalama genel olarak uygun. Yazılar okunaklı. Resim-metin uyumu var. Resimler estetik değil. Renkler birbirine karışmış ve çizgilerin dışına çıkmış. Şekiller bozuk.
K-16	Kitabın kapağı sağlam değil. Cilt yok. Kapak ve sayfalar yapıştırılmış. Kapak resmi ilgi çekici değil. Ancak konu ile uyumlu. Boyut olarak taşınmaya uygun. Sayfa sağlam değil. Parlak değil. Puntosu okumak için uygun. Yazım genel olarak uygun ama noktalama hataları var. Yazılar okunaklı. Resim-metin uyumu var. Resimler estetik değil. Renkler ve şekiller birbirine karışmış. Şekiller bozuk. Çizgiler düzgün değil. Boyama çok kötü.
K-17	Kitabın kapağı sağlam değil. Cilt yok. Kapak ve sayfalar yapıştırılmış. Kapak resmi ilgi çekici ve konu ile uyumlu. Boyut olarak taşınmaya uygun. Sayfa sağlam değil. Parlak değil. Puntosu okumak için uygun. Yazım, noktalama genel olarak uygun. Yazılar okunaklı. Resim-metin uyumu var. Resimler estetik değil. Şekiller bozuk.
K-18	Kitabın kapağı sağlam değil. Cilt yok. Kapak ve sayfalar yapıştırılmış. Kapak resmi ilgi çekici değil. Ancak konu ile uyumlu. Boyut olarak taşınmaya uygun. Sayfa sağlam değil. Parlak değil. Puntosu okumak için uygun. Yazım, noktalamada hatalar var. Yazılar okunaklı. Resim-metin uyumu var. Resimler estetik değil. Şekiller bozuk, çizgiler düzgün değil. Mor beyaz resimleme yapılmış.
K-19	Kitabın kapağı sağlam değil. Cilt yok. Kapak ve sayfalar yapıştırılmış. Kapak resmi ilgi çekici değil. Ancak konu ile uyumlu. Boyut olarak taşınmaya uygun. Sayfa sağlam değil. Parlak değil. Puntosu okumak için uygun. Yazım, noktalamada hatalar var. Yazılar okunaklı. Resim yok.
K-20	Kitabın kapağı sağlam değil. Cilt yok. Kapak ve sayfalar yapıştırılmış. Kapak resmi ilgi çekici. Kapak resmi konu ile uyumlu. Boyut olarak taşınmaya uygun.

	Sayfa sağlam değil. Parlak değil. Puntosu okumak için uygun. Yazım, noktalamada hatalar var. Yine kitabın 74, 78, 79, 82, 83 ve 90 sayfalarında yazı yansıyor okumak zorlaşıyor. Resim yok.
K-21	Kitabın kapağı sağlam değil. Cilt yok. Kapak ve sayfalar yapıştırılmış. Kapak resmi ilgi çekici ve konu ile uyumlu. Boyut olarak taşınmaya uygun. Sayfa sağlam değil. Parlak değil. Puntosu okumak için uygun. Yazım, noktalamada hatalar var. Yazılar okunaklı. Resim-metin uyumu var. Resimler estetik değil. Mavi beyaz resimleme yapılmış. Çizgiler düzgün değil ve boydan resim yok hepsi portre.
K-22	Kitabın kapağı sağlam değil. Cilt yok. Kapak ve sayfalar yapıştırılmış. Kapak resmi ilgi çekici değil. Ancak konu ile uyumlu. Boyut olarak taşınmaya uygun. Sayfa sağlam değil. Parlak değil. Puntosu okumak için uygun. Yazım, noktalamada hatalar var. Yazılar okunaklı. Resim yok.
K-23	Kitabın kapağı sağlam değil. Cilt yok. Kapak ve sayfalar yapıştırılmış. Kapak resmi ilgi çekici ve konu ile uyumlu. Boyut olarak taşınmaya uygun. Sayfa sağlam değil. Parlak değil. Puntosu okumak için uygun. Yazım, noktalamada hatalar var. Yazılar okunaklı. Resim yok.

Tablo 12 incelendiğinde, kitapların tamamının ciltsiz olduğu, kapaklarının kartondan basılmış olduğu için sağlam olmadığı, tamamında dikiş yerine yapıştırma yönteminin kullanıldığı görülecektir. Kapak resimlerinin ise 11 tanesinin ilgi çekici, 12 tanesinin ise ilgi çekici olmadığı ayrıca kapak resimlerinin kitapların tamamında konu ile uyumlu olduğu düşünülmektedir. Kitapların boyutları taşımaya uygun, sayfa kâğıdı ise 7 tanesinin sağlam 16 tanesinin ise genellikle saman kâğıdı olduğundan sağlam olmadığı görülmüştür. Ayrıca kitapların tamamında sayfaların parlak olmadığı ve okumaya uygun puntoda yazıldığı tespit edilmiştir.

Kitaplar içeriğindeki metinlerin incelenmesinden, 11 kitapta yazım ve noktalama hatalarına rastlanmış, 10 kitapta yazım noktalama hatalarına rastlanılmamış, 1 kitapta yazım, 1 kitapta ise noktalama hatalarına rastlanmıştır. Yine K-20 kod numaralı Küçük Kemancı adlı kitabın bazı sayfaları yansıma yaptığı için okunurken zorlamaya ve gözlerin yorulmasına neden olmaktadır. Diğer kitaplarda ise okunurken herhangi bir sorunla karşılaşılmamıştır.

Son olarak kitapların kapaklarındaki ve içeriklerindeki resimlere bakıldığında; kitaplardan 11 tanesinde resim yer aldığı için bu resimler incelenmiş ve resimlerin tamamının okunan metin ile uyumlu olduğu görülmüştür. Ancak resimlerin estetik bakış açısından uzak olduğu düşünülmektedir. Kitap içeriğindeki resimlerin 1 tanesinin mavi-beyaz, 1 tanesinin mor-beyaz, 5 tanesinin siyah-beyaz, 1 tanesinin ise hem siyah beyaz hem de renkli yapılmıştır. Ancak resimlerin tamamında çizgiler düzgün değildir. Yine bazılarının şekil ve boyamalarında da hatalar bulunmaktadır.

Bu bulgular yukarıda yer alan kriterlere göre teker teker değerlendirildiğinde;

1) Çocuk kitaplarının kapağı sağlam dayanıklı, uzun süre saklanabilir olmalıdır. Yine kapak resmi çocuğun ilgisini çekmelidir.

Kitapların tamamında kapağın karton basım olduğu bu nedenle de dayanıklı olmadığı söylenebilir. Yine kitapların yarıdan fazlasının kapak resminin ilgi çekici olmadığı düşünülmektedir.

2) Çocuklar sürekli aynı boyutta kitapları okumaktan hoşlanmadıkları için çocuk kitaplarının standart bir boyutu olduğunu söylemek mümkün değildir. Ancak kitaplar hacim ve ağırlık yönünden kolay taşınabilir olmalıdır.

Kitapların sadece bir tanesi diğerlerinden boyut olarak farklıdır. K-15 kod numaralı Kayıktaki Çocuk adlı kitap haricinde diğerlerinin boyutları hemen hemen aynı. Ancak kitapların tamamı hacim ve ağırlık yönünden taşımaya uygundur.

3) Kitapların sayfası mat renkli kaliteli hamurdan oluşmalıdır.

Kitapların 6 tanesinin sayfalarının sağlam 17 tanesinin ise sağlam olmadığı düşünülmektedir. Ancak sayfalar parlak olmadığı için okuyucu okuma esnasında herhangi bir zorluk yaşamamaktadır.

4) Kullanılan metinler yazım ve noktalama bakımından kusursuz olmalıdır. Yazılar okunaklı, metinler ile kullanılan resimler uyumlu olmalıdır.

Kitapların 11 tanesinde yazım ve noktalama, 1 tanesinde yazım, 1 tanesinde ise noktalama hatalarına rastlanmıştır. Diğerlerinde herhangi bir hata bulunamamıştır. Kitaplarda kullanılan resimlerin tamamında metinle uyumlu olduğu görülmüştür. Ayrıca bir kitap hariç diğerlerinde yazıların okunaklı olduğu düşünülmektedir.

5) Kitapta kullanılan resimler estetik olmalıdır. Üç parmaklı eller, çöp bacaklar, karikatüre benzetilmiş resimler vb. kitaplarda yer almamalıdır.

İncelenen kitaplarda boyama, çizim, renk uyumu ve benzeri birçok sorunla karşılaşılmıştır. Bu nedenle resimlerin estetik olmadığı düşünülmektedir.

Çocuk kitaplarının kapağının renkli, resimli ve ilgi çekici olması çocukların bu kitaplara yönelmesini ve onları tercih etmesini sağlar. Çünkü kitabın kapağı göze ilk çarpan fiziksel özelliğidir. Kapakta yer alan resimler ve renkler ya da onların ifade ettiği anlam çocuğun kitapta karşılaştığı ilk unsurlardır. Bu unsurların uyumu ve ilgi çekiciliği çocuğun kitaba bakış açısını şekillendirecektir. Eğer renk, şekil ve resimlerin ilgi çekiciliği ile uyumu çocukta olumlu bir etki yaratırsa çocuk kitapları sevebilir ve onları alma isteği duyabilir. Böylece kitapların okunması, dolaylı olarak da öğrenme olumlu yönden etkilenebilir.

Bununla birlikte kitapların cilt, kâğıt ve kapak özellikleri, hem kitapların daha üzün süre saklanmasına ve okunmasına hem de kitabın renklerin solması, sayfaların soluklaşması vb. nedenlerle okunmamasının önüne geçilmesine katkı sağlayacaktır.

4.8.Araştırmanın Sekizinci Sorusuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Bu kısımda olayların birbiriyle ilişkili mi yoksa ilişkisiz (dağınık) mi olduğu, olayların kronolojik bir sıra izleyip izlemediği ve göç konusunun eserin tamamında mı yoksa belirli bir kısmında mı anlatıldığı konularına yer verilecektir.

Kitapların tamamında olayların birbiriyle düzenli ve ilişkili geliştiği görülmüştür. Bu nedenle bir tablo oluşturulmamıştır. Kitaplar içeriğinde olaylar birbiriyle ilişkili bir biçimde işlendiği için okuyucu belirsizliğe düşmeden olayların gelişimini ilgiyle izleyebilir.

Çocuk edebiyatı yazarları, okuyucunun sıkılarak kitabı elinden bırakmaması onu ilgiyle okuması ve olayları karıştırarak anlam kargaşasına düşmesini engellemek için olaylar arasında güçlü bağlantılar kurmalıdır. Çocuklar psikolojik ve bilişsel gelişimlerini tamamlayamadıkları için birbiriyle ilişkisiz olayların yer aldığı kitapları okumakta zorlanabilir belki de sıkılıp okumaktan vazgeçebilirler. Bu tarz kitaplar okunsa bile, verilmek istenen ileti çocuk tarafından eksik alınabilir.

Kitaplarda yer alan olaylar birbiriyle ilişkili olduğu için çocukların bağlantı kurmakta zorlanmayacağı ve kolayca olayları anlayacağı düşünülmektedir.

İncelenen kitapların büyük çoğunluğunda olaylar kronolojik bir sıra izlemektedir. Zamansal geçişlere az rastlanmıştır.

Olayların kronolojik olarak sıralanması; okuyucunun anlatılmak isteneni düzenli bir şekilde anlamlandırmasına, olayları kolay öğrenmesine ve olayların gelişimi hakkında bilgi sahibi olmasını sağlayabilir.

İncelenen kitapların bazılarında göçmenler iş bulmak için Almanya'ya göç etmişlerdir, ilerleyen bölümlerde de Kıbrıs Savaşı gibi Türkiye ile ilgisi olan bazı olaylara yer verilmiştir. Bu şekilde gerçek olaylara değinilen kitaplarda olayların tarihlerine ve oluş sıralarına önem verildiği ve bu tarihlerin belirtildiği takdirde okuyucular bu konuda da bilgi sahibi olabilir ve kitapların eğitici yönü artabilir. Bu nedenle eserlerde olaylar arası geçişlerde geçmiş ve geleceğe sürekli gidip gelmek yerine kronolojik olarak olayların sıralanmasına önem vermek hem anlaşılmayı hızlandırabilir hem de bilgilerin kolay öğrenilerek akılda tutulmasına yardımcı olabilir. Dolayısıyla da özellikle küçük yaşlarda yazılan kitaplarda olayların kronolojik olarak sıralanmasına ve birbiriyle ilişkilerinin net olarak ortaya konulmasına özen gösterilmelidir.

Son olarak K-3, K-4, K-8, K-10, K-13, K-18, K-20, K-21, K-22 kitaplarının bir veya birkaç bölümünde diğer 14 kitabın ise tamamında ya da tamamına yakınında göç ve göçmenlik konuları işlenmiştir. Kitapların çoğunluğunda göç ve göçmenlik konularına genişçe yer verilmiş, onların yaşamış oldukları olumlu ve olumsuz olaylar aydınlatılmıştır.

Kitaplarda göç ve göçmenlik konularına genişçe yer verilmesi ana temanın daha belirgin olarak ortaya konmasına katkı sağlamıştır. Böylece olayın daha ayrıntılı ve tüm yönleriyle okuyucuya sunulması sağlanabilir. Bu durumda da okuyucu konu hakkında derinlemesine düşünebilecek ve olayları daha geniş bir bakış açısından değerlendirebilecek yeterliliğe ulaşabilir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE SONUÇ

5.1.Araştırmanın Birinci Sorusuna İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın birinci sorusu "Kitaplarda kullanılan dilin özellikleri nelerdir?" olarak belirlenmiştir. Bu soruya yönelik elde edilen bulgulardan çıkarılan sonuçlar: Kitapların 11 tanesinde yerel halk ve çocuklarının göçmenler ve çocuklarına karşı hakaret içerikli kelimeler kullandığı, göçmenleri küçümsediği görülmüştür. Kitapların 12 tanesinde ise herhangi bir olumsuz ifade bulunamamıştır. Göçmen çocuklar ile diğer çocuklar arasındaki dil farklılıklarına bakıldığında ise, kitapların 14 tanesinde göçmenler ile diğer çocuklar arasında herhangi bir dil farklılığına rastlanmamış, 9 tanesinde ise dil farklılıklarına rastlanmıştır. Yine kitapların 2 tanesinde ırk, din, vb. ayrımcılık içeren ifadelere rastlanmış, 21 tanesinde ise böyle ifadelere rastlanmamıştır.

Yeniçeri (2016) tarafından yapılan bir çalışma da, mültecilerin yaşamış olduğu en büyük sorunlardan bazılarının; dışlayıcı isimlerle anılma, yalnızlaştırılma vb. olduğu dile getirilmiştir (s.174). İncelenen kitaplardan Kömür Karası Çocuk'la ilgili Yolasığmazoğlu (2016) tarafından yapılan bir çalışmada, esmer görünüşlü bir çocuk olan Salif'in (göçmen çocuk) bu özelliği hem romana adını vermiş hem de roman içeriğinde sürekli dile getirilmiştir. Romanda yer alan karakterlerin bazıları, Salif'ten bahsederken ya da onu çağırırken adını kullanmak yerine onu, kara oğlan, kömür oğlan, kara çocuk, kömür karası çocuk, kömür karası oğlan gibi tamlamalarla, zaman zaman küçümseyerek nitelendirmişlerdir (s.55). Kömür Karası Çocuk adlı kitap yukarıda K-16 olarak kodlanmıştır. Bu kitaptan aktardığımız cümleler ve yapılan yorumlar incelendiğinde, Yolasığmazoğlu'nun çalışmasıyla bu çalışmanın benzer sonuçlara ulaştığı anlaşılacaktır.

Yürek (2016) tarafından yapılan bir çalışma da, göçmenlerin eğitim, önyargı, ayrımcılık, dil, hasret ve uyumsuzlukla ilgili sorunlarına değinilmiş ve çalışmanın önyargı ve ayrımcılık

başlığı altında Almanların Türk göçmenleri temizlenmeyen, pis insanlar olarak gördüğünden bahsedilmiştir (s.68). Yakar'a (2016) göre "… ister yetişkin isterse çocuk olsun göçmenlerin sürekli olarak aşağılama, hakaret hatta şiddete maruz kalmaları da onlardaki ötekileşme algısını artırmaktadır. Bunun temel nedeninin göç edilen toplumun, göçmenleri ucuz iş gücü ve suç işleme potansiyeli olan insanlar olarak görmelerinden kaynaklandığı düşünülebilir." (s.351).

Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde ise, okul içinde izole edilme ve ayrım yapılma durumlarının çok az olduğu belirtilmesine rağmen çocuklarla yapılan odak gruplarda Türkiyeli öğrencilerle Suriyeli öğrenciler arasında iletişimin çok az olduğu, arkadaşlık bağının oluşturulamadığı ve Suriyeli çocukların seçilerek dışlandığı tespit edilmiştir. Çocukların bir kısmı Türkiyeli öğrencilerin kendilerini oyunlara almadığını, onların anlattıklarını doğru bulmadığını ve kendileriyle arkadaşlık ilişkisi kurmadığını ifade etmişlerdir (İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi, 2015, s.11).

Farklı çalışmalardan alınan cümleler incelendiğinde, göçmenlerin ve onların çocuklarının çoğunlukla hakarete, aşağılanmaya, ayrımcılığa ve baskıya maruz kaldıkları toplumdan dışlandıkları görülecektir. Yetişkin insanlar her ne kadar böyle sorunlarla mücadele edebilse de, çocuklar daha gelişim dönemlerinde birçok yara alabilmektedir. Bu durumunda ister istemez göçmen çocukların psikolojik ve sosyal gelişimini olumsuz etkileyebilir.

Özkan ve Çifci (2010) tarafından yapılan bir çalışmaya göre özellikle okul içinde şiddet sürekli olarak artmaktadır. Aynı yaşta çocuklar arasında yaşanan bu olumsuz deneyim çocuğun uzun vadede kalıcı zararlar görmesine sebep olmaktadır. Bu nedenle de, hiç kimsenin çocuğun hayatını devam ettirdiği toplumda ve ilişki içerisinde bulunduğu çevrede onuru, şerefi ve saygınlığına zarar verecek davranışlar sergileme hakkı olmadığı ilkesini göz önünde bulundurarak, okul veya çevrede meydana gelen ihmal ve suistimaller ile ilgili çok hızlı olarak birtakım önlemler alınması gerekmektedir (Gömleksiz, Demir, Kilimci, Koçoğlu-Meek, Vural & Erdal, 2008).

Göçmenler kabul edilseler de edilmeseler de içinde bulundukları toplumun bir parçası konumundadırlar. Artık onların hangi ülkeden geldikleri ya da hangi inanış ve kökene sahip olduklarının bir önemi yoktur. Bu nedenle de ileride içinde bulundukları ülke için faydalı birer birey olmaları için, göçmenlerin eğitim, sağlık, konaklama, uyum, dil, kimlik ve benzeri sorunları ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmeli ve bu sorunların çözümü için adımlar atılmalıdır.

5.2.Araştırmanın İkinci Sorusuna İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın ikinci sorusu "Kitaplarda resimlere ilişkin özellikler nelerdir?" olarak belirlenmiştir. Bu soruya yönelik elde edilen bulgular incelendiğinde; 9 kitapta yer alan resimlerde göçmen karakterlerin vücut parçalarının orantısız, iki kitapta ise orantılı çizildiği, kitapların 8 tanesinde şekillerin boyutunun birbirine uygun 2'sinde ise uygun olmadığı sonucuna ulaşılmış, 1 kitapta ise resimler portre şeklinde verilmiş olduğundan şekillerin boyutu hakkında bir sonuca ulaşılamamıştır. Ayrıca 4 kitapta göçmenlerin elbiseleri ile ilgili herhangi bir bilgi elde edilememiş, 4 kitapta göçmenlerin elbiseleri düzgün çizilmiş, 3 tanesinde ise eski, kirli, yırtık vb. çizilmiştir.

İncelenen kitapların çoğunluğunda göçmen çocukların renklerine ve kültürlerine ait özellikleri resimlere tam manasıyla yansıtılmamıştır. Bu durumun başlıca nedenleri ise resimlerin genelde iki renkli olarak çizilmesi ya da çizgi, şekil ve boyama özelliklerinin yeterli olmamasıdır. Yine göçmen karakterler kitapların 9 tanesinde ön planda, kalan iki kitapta ise genellikle ön planda bulunmasına rağmen birkaç resimde arka planda çizildiği de görülmüştür. Son olarak da incelenen kitaplarda resim ile konunun uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

Yolasığmazoğlu (2016) tarafından yapılan bir çalışmada "Kitabı resimleyen Haban Korman da çöl ikliminin kara çocuğu Salif'i, baştan aşağı simsiyah çizerek tanıtmıştır, çocuk okurlarına. Hatta birkaç yerde Salif'in annesi ve babasının da aynı şekilde olduğu görülür." (s.55) ifadesine yer verilmiştir. Benzer bulgulara daha önce araştırmanın göçmen çocukların fiziksel özelliklerine ilişkin bulgular kısmında da yer verilmiştir.

Ulutaş (2017) tarafından yapılan bir çalışmada ise, okul öncesi öğretmenlerinin büyük bir kısmı, resimlerin kitap içeriğini net bir şekilde yansıttığını, resimlerin içeriğin ayrıntılı bir biçimde vurguladığını, içerikle resmin birbiriyle uyumlu, açık ve anlaşılır olduğunu ifade etmişlerdir. Başka bir çalışmada, incelenen kitapların % 96.7'sinde resimlerin konu ile ilişkili, %3.3'ünde ise ilişkisiz olduğu belirtilmiştir (Körükçü, 2012). Bu bulguların her ikisi, çalışmamızda resimler ile konunun uyumlu olduğuna ilişkin bulgu ile tutarlılık göstermektedir.

Ayrıca çocuk kitaplarında resimleme yapan kişinin uzman olması gerekmektedir. Çocuksu olmasını sağlamak için karikatür benzetilmiş resimler kitap içeriğine eklenmemelidir. Üç

parmağa sahip el, çöp bacak vb. Cin Ali tiplemesine uygun çizimler ile çocuğun estetik duygu geliştirmesine yardımcı olmak çok zordur (Şimşek, 2002, s.29).

Bir başka ifade ile bir kolun diğerinden daha büyük olması ya da kocaman bir gövde küçücük baş çizilmesi de kitapların estetik olma özelliğini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Çünkü vücut parçalarının birbiriyle orantılı olması ve şekillerin boyutlarının uygun olması, resimlerin estetik olma özelliğine katkı sağlayabilir.

5.3.Araştırmanın Üçüncü Sorusuna İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın üçüncü sorusu "Zaman-Mekân ile ilgili özellikler nelerdir?" olarak belirlenmiştir. Bu soruya yönelik elde edilen bulgular incelendiğinde; K-5, K-8 ve K-18 kitapları dışında diğer 20 kitapta göçmenler ve onların çocuklarının ya evsiz oldukları ya da yıkık dökük, pis, loş, karanlık veya nemli yapılarda kısa ya da uzun süre yaşamak zorunda kaldıkları anlaşılacaktır. Ayrıca İncelenen kitapların 6 tanesinde Türkiye içerisindeki iç göç, 1 tanesinde İran'da iç göçten, 2 tanesinde Türkiye'den Almanya'ya, 4 tanesinde Suriye'den Türkiye'ye, 1 tanesinde Türkiye'den Belçika'ya, 1 tanesinde Türkiye'den Avustralya'ya, 1 tanesinde Moğolistan'dan İngiltere'ye, 1 tanesinde Polonya'dan Almanya'ya, 1 tanesinde Gürcistan'dan Türkiye'ye, 1 tanesinde Afrika'dan Türkiye'ye, 1 tanesinde Türkiye'den Fransa'ya göç edildiği görülmüştür. 1 kitapta ise hem iç göç hem de Almanya'ya göçten bahsedilmiştir. İki kitapta yer ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Zamana ilişkin bulgular incelendiğinde ise, genellikle Almanya'ya yoğun işçi göçünün olduğu 1960 ve 70'li yıllar ile Suriye'de iç savaşın baş gösterdiği 2011 yılından sonraki yılların kitaplarda yer aldığı görülecektir. Üç kitapta ise zamanla ilgili net bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Bugün Türkiye'ye göç etmiş olan Suriyeli mültecilerin bir kısmı her ne kadar kamplarda yaşasa da bu sayıdan çok daha fazlası şehirlerde yerel halk ile yaşamaktadır. Bugün mültecileri kamplarda yaşayanlar ve kamp dışı mülteciler olarak iki farklı grupta tanımlamak mümkündür. Mültecilerin kamplarda yaşayan kısmı kamp dışında yaşayanlara göre daha şanslıdır denebilir. Çünkü kamplarda yaşayanların gıda, temizlik, sağlık ocağı ve bu hizmetlere ulaşımı dolayısıyla da bu hizmetlerden yararlanma şansı daha yüksektir. Ancak mültecilerin büyük bir kısmını oluşturan kamp dışı mülteciler ise hizmetlere ulaşım açısından ne yazık ki dezavantajlıdır. Her ne kadar sağlık ve eğitim haklarından yararlanma hakları bulunsa da düzenli bir gelirleri ve kalacak bir evleri bulunmamaktadır (Taş, Özcan & Küçükoğlu, t.y)

Kamp dışında hayatlarını sürdüren Suriyeli Dom göçmenler sağlıksız ve bakımsız çadırlarda yaşamaktadırlar. Bu çadırların tuvalet ve banyoları bulunmadığı gibi temizlik ve sağlık açısından da son derece yetersiz durumdadırlar. Çadırlarda birkaç aile, 5-10 kişi yaşamaktadır. Temizlik koşullarının iyileştirilmemesi ve sağlık hizmetlerinin geliştirilmemesi durumunda, bu kişiler bulaşıcı hastalıklar açısından büyük risk altında kalmaktadırlar. Kış mevsiminde ya da soğuk havalarda, kışlık giysi, battaniye ya da soba gibi ihtiyaçları karşılanmadığı gibi daima açık havaya maruz kalan küçük çocukların yüzlerinde yaralar oluşmuştur (Kalkınma Atölyesi, 2016, s.16).

Başkurt (2009) tarafından yapılan bir çalışma da Almanya'ya misafir işçi konumunda göç eden Türklerin işverenlerin önceden hazır hale getirmiş olduğu çatı katları, barakalar, bodrum katları, eski atölyeler, depolar ve apartman şeklindeki yurtlar gibi derme çatma mekânlarda barınmak zorunda bırakıldıklarını, Avrupa tarafından belirlenen standartlar ve bu hususta verilmiş talimatlara rağmen işçi personeller için hazırlanan barınakların kalitesiz olduğu ve sağlık açısından yeterli olmadığı belirtilmiştir.

Yukarıda yer alan çalışmaların bir kısmı doğrudan çocukları ilgilendirirken bir kısmı da göçmenlerin yaşadıkları çevreleri genel anlamda ele almıştır. Burada dikkat edilmesi gereken asıl nokta göçmen çocuklarında aynı ailede yaşadığı için benzer sorunlarla karşılaşmış olmasıdır. Çünkü karanlık, loş, pis veya kirli bir yerde konaklamak zorunda kalan bir ailenin çocukları da bu çevrede yaşamakta dolayısıyla da olumsuz bir şekilde etkilenmektedir.

Kitapların büyük çoğunluğunun Suriye'den Türkiye'ye yapılan göç ve Türkiye'den Almanya'ya yapılan göç ile ilgili konuları içermesinin başlıca nedeninin, incelenen kitapların geneli Türk yazarlar tarafından yazıldığı için, kitaplarda konu olarak, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde belki de en büyük göç dalgalarının yaşandığı 1960'lı yıllardaki Almanya'ya göç ile 2010'lu yıllarda Suriye'de meydana gelen iç savaş nedeniyle Suriye'den Türkiye'ye yapılan göç hareketlerinin işlenmesinin olduğu düşünülmektedir. 1960 ve 70'li yıllarda Almanya'ya göç hareketleri ile ilgili yazılmış olan eserlerin çokluğu ile son dönemler de Suriyeli mültecileri konu alan ürünlerin sayısının hızla artması bu düşünceyi destekler niteliktedir.

5.4.Araştırmanın Dördüncü Sorusuna İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın dördüncü sorusu "Karakterlerin özellikler nelerdir?" olarak belirlenmiştir. Bu soruya yönelik elde edilen bulgular incelendiğinde; Kitap içeriğinde göçmen karakterlerin 21 tanesinin düşünce ve konuşmalarının tutarlı, 2 tanesinin tutarsız olduğu yine göçmen karakterlerden 18 tanesinin düşünceleri ve konuşmaları inandırıcı, 5 tanesinde ise düşünce ve konuşmalarının inandırıcı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca kitaplarda yer alan cümleler incelendiğinde, 7 kitapta göçmen çocuklar ile göç ettikleri yerlerde yaşayan çocukların ilişkisi hakkında net bir bilgiye ulaşılamadığı, geriye kalan kitaplarda ise göçmenlerin diğer çocuklarla aralarında bazı olumsuz durumlar olduğu söylenebilir.

Göçmen çocuk karakterlerin düşünceleri ile konuşmalarının inandırıcı ya da tutarlı olup olmadığına ilişkin literatürde farklı çalışmalara rastlanılmamıştır. Sadece K-6 kod numarası ile verilen Frank Cotrel Boyce'nin Benim Adım Hiç Kimse adlı çocuk kitabının incelendiği bir çalışmada; farklı bir ülkede göçmen olarak yaşayan çocukların bu durum nedeniyle şüpheci olduklarından bahsedilmiş, tamamen düş gücüyle yaratılan bir iblis aracılığıyla şüpheye sık sık yer verilmiştir (Temizyürek & Akyüz, 2016, s.168). Bulgular kısmında tablo incelendiğinde; bu kitabın, karakterlerinin düşüncelerinin hem inandırıcı olmadığının hem de tutarsız olduğunun düşünüldüğü kitaplardan birisi olduğu görülür. Kitap içeriğinde iki göçmen kahraman, Chingis ve Nergui, yukarıda da bahsedildiği üzere kendi düş güçleriyle yarattıkları bir iblisin sürekli kendilerini takip ettiklerine ve Nergui'yi kaçıracağına inandıklarından bahsedilmiştir (Boyce, 2011, 34-35). Ayrıca Chingis İngiltere'nin farklı yerlerinden çektiği resimleri Moğolistan'dan çektiğini iddia etmektedir. Bu konudan da Temizyürek ve Akyüz (2016) tarafından yapılan çalışmada, iki göçmen karakterin ülkelerine benzeterek çektikleri İngiltere'ye ait fotoğraflardan da bahsedilmiştir (s.167). Bu durumda kahramanların sözlerinde birtakım tutarsızlıklarında var olduğunun kanıtı olarak düşünülebilir.

Suriye'den aileleri ile birlikte göç eden çocukların karşılaşmış oldukları en büyük sorunlar, kimlik, toplumsal ve kültürel uyumsuzluk, öteki olma, hakir görülme ve dışlanmadır. Bu sorunların üstesinden gelmek isteyen göçmen çocuklar, kendi kimliklerini, dillerini ve kültürlerini koruyarak devamını sağlamak için yerli halkla iletişime geçmek yerine kendi halklarıyla aynı çevrede bulunmayı tercih etmektedir (Harunoğulları, 2016).

Bununla birlikte "Zülfü Livaneli'nin 'Arafat'ta Bir Çocuk' Adlı Eserinde Göç Olgusu" adlı çalışmasında, öykünün çocuk kahramanı Yılmaz, Alman çocuklarla bir yakınlık kurmadığı, Yılmaz'ın yabancılık çektiği, içerisine yeni girmiş olduğu kültürle uyuşamaması

anlatılmıştır. Sadece dilleri kültürleri değil oynadıkları oyunlar bile farklılık göstermektedir (Zorkul, 2016, s.182).

Topsakal, Merey ve Geçe (2013) tarafından yapılan bir çalışma da, okul idarecilerini fikirlerine göre göç eden öğrencilerin karşılaşmış oldukları en büyük zorluk, kültürel farklılıklarından dolayı göç ettikleri yerlerdeki arkadaşlarıyla aralarında kültür çatışması çıkması ve yeni içine girdiği arkadaş çevresi ile iyi ilişkiler kurmakta zorlanmalarıdır. Ayrıca öğrencilerin konuşma dilleri, aile yapıları ve yaşam biçimlerinin farklı olması nedeniyle arkadaşlarına karşı yabancılık hissettikleri ulaşılan bulgular arasındadır. Ancak ilk zamanlarda arkadaşlarıyla uyum problemi yaşayan ve benimsenmeyen göçmenler, öğretmenlerin yardımıyla kaynaştırıldığı ve en nihayetinde bu problemin ortadan kaldırıldığı görülmektedir.

Benzer çalışmalar incelendiğinde, göçmen çocukların göç ettikleri yerlerdeki çocuklarla kısa ya da uzun süreli de olsa uyumsuzluk yaşadığı, bu durumunda onların okul başarısına, sosyal çevreye kabulüne ve arkadaşlık ilişkilerine zarar verdiği, kendilerine olan saygılarının azalmasına neden olduğu anlaşılacaktır. Göçmen çocuk dilini konuşamadığı için içinde bulunduğu toplumdaki insanlarla anlaşamamaktadır. Dil problemi okul başarısında da bir engel olarak karşısına çıkmaktadır. Bununla birlikte arkadaşları da, anlaşamadığı için onu dışlamakta göçmen çocuğu aralarına almamaktadır.

5.5.Araştırmanın Beşinci Sorusuna İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın beşinci sorusu "Olay örgüsü ile ilgili özellikler nelerdir?" olarak belirlenmiştir. Bu soruya yönelik elde edilen bulgular incelendiğinde; kitapların 9 tanesinin içeriğinde yer alan olayın, göçmen okuyucuların öz imaj ve kendilerine olan saygılarına zarar vermeyeceği, 13 tanesinde yer alan olayın zarar verebileceği, bir tanesinde ise kitabın ilk bölümlerinde yaşanan olayların göçmen okuyucuların öz imaj ve kendilerine olan saygılarına zarar verirken son bölümlerde gelişen olayların zarar vermeyeceği düşünülmektedir. Yine kitapların 6 tanesinde olay mutsuz bir şekilde, 17 tanesinde ise mutlu olarak sonuçlandırılmıştır ve tüm kitaplarda göçmenlerin sevinçlerinden, üzüntülerinden, karşılaştıkları zorluklardan, yaşadıkları yerlerden bahsedilmiştir.

Başka çevrelerden göç eden göçmenler gittikleri yerlerde birçok farklı sorunla karşılaşmaktadırlar. Bu sorunlardan bir tanesi de dil bilmemekten kaynaklı olarak öteki olma durumudur. İletişim kurmakta başarısız olan, toplum tarafından benimsenmeyen göçmenler,

birtakım maddi sıkıntılar çekmekte, iş bulmakta zorlanmakta, geride bıraktıkları hayatın refah ve zevkine özlem duymaktadırlar. Tüm bunların yanında çocuk, yaşlı, genç, kadın olmak üzere tüm göçmenler sürekli küçümsenmekte, hakaret hatta şiddetle karşılaşarak ötekileşme algıları daha da arttırılmaktadır. Bu durumun başlıca nedeni gittikleri yerlerde yaşayan insanların göç eden insanları ucuz iş gücü ve suç işleme potansiyeli yüksek insanlar olarak görmeleridir (Yakar, 2016).

Yürek (2016) tarafında yapılan bir çalışmada da, Almanya'da insanların Türkleri temizliklerine dikkat etmeyen pis insanlar olarak nitelendirdiği (s.68), Yolasığmazoğlu (2016) tarafından yapılan başka bir çalışma da ise, göçmen karakterin dil eğitim, barınma, beslenme, ayrımcılık ve birçok ekonomik sıkıntıyla yüzleşmek zorunda kaldığı ayrıca yine göçmen karakter esmer bir çocuk olduğu için zaman zaman dışlandığı ve küçümsendiği ifade edilmiştir (s.59).

1990'lı yıllarda Almanya'nın birleşmesi, tek kutuplu Dünya, çok kültürlülük yolu, ekonomik yönden var olan krizler, artan ırkçılık hareketleri Türkiye'den Almanya'ya göç etmiş insanları etkilemiştir. Alman toplumu tarafından Türk göçmenlere karşı önyargılı tavırlar, ayrımcılık, dışlama davranışlarının hepsinin bir sonucu olarak Türk göçmenlerin yeni bir yaşam sahası kurma eğilimleri artmıştır (Tosun, 2006, s.XIII).

Son olarak Türk Edebiyatında önemli bir yere sahip olan Gülten Dayıoğlu tarafından yazılan Yurdumu Özledim, Geriye Dönenler, Geride Kalanlar, Ben Büyüyünce gibi eserler de insanların dil, ailelerin dağılması, aşağılanma, kimlik bunalımı, geçmişe özlem, gibi sorunlara yer verilmiştir (Narboğa, 2016, s.120). Yazar özellikle çalışmamızda da incelenmiş olan Yurdumu Özledim ve Ben Büyüyünce adlı kitaplarda çocukların dış göç nedeniyle yaşamış oldukları problemlerin altını çizmiştir.

Yukarıda yer alan çalışmalar incelendiğinde, göçmenlerin gittikleri yerlerde birçok sorunla karşılaştıkları, önyargı, ayrımcılık, aşağılanma, hakaret hatta fiziksel şiddete maruz kaldıkları açıkça anlaşılmaktadır. Çevrelerinden, evlerinden, ailelerinin bir kısmı belki de tamamından ayrılmak zorunda kalan göçmenler ve çocukları zaten birçok sorunla mücadele etmek zorunda kalmalarına rağmen bir de gittikleri ülkelerde bu tip olumsuz davranışlarla karşılaşırlarsa öz imaj ve kendilerine olan saygılarının zarar görmesi kaçınılmazdır. Göç ve göçmenlik konularında yazılmış olan hikâye, roman ve benzeri çocuk veya yetişkin kitaplarının mutlu veya mutsuz sonlandırıldığına ilişkin bir çalışmaya ulaşılamamıştır.

5.6.Araştırmanın Altıncı Sorusuna İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın altıncı sorusu "Yazarın bakış açısı nasıldır ?" olarak belirlenmiştir. Bu soruya yönelik elde edilen bulgular incelendiğinde; yazarların kitaplarda kullandığı dilin otoriter ya da kendini beğenmiş bir nitelik taşımadığı görülmüştür. İncelenen kitaplardan K-5, K-10, K-12, K-13, K-19 ve K-20 kod numaralı kitapların içeriğinde yazarları ile ilgili bilgiye rastlanılmamış diğer 17 kitapta ise yazarlar ile ilgili bilgilere rastlanmıştır.

Gönen, Katrancı, Uygun ve Uçuş (2011) tarafından yapılan bir çalışmada çocuk kitaplarının yarıya yakınında yazar hakkında bilgi verilmediği bulgusuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada ise incelenen kitapların yaklaşık %25'inde yazar hakkında herhangi bir bilgi yer almamaktadır.

Yine Demircan (2006) tarafından yapılan bir çalışma da ise, yazar ve kitap bilgileri bakımından yapıtların tamamının yeterli ölçütleri taşıdığı sonucuna varılmıştır. Bu konuda yukarıda da görüldüğü gibi literatürde yer alan bilgiler farklılaşmaktadır. Ayrıca çocuk kitaplarında yazarın kendini beğenmiş, otoriter bir dil kullanıp kullanmadığına ilişkin daha önce yapılmış bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

5.7.Araştırmanın Yedinci Sorusuna İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın yedinci sorusu "Kitapların biçimsel özellikleri nelerdir?" olarak belirlenmiştir. Bu soruya yönelik elde edilen bulgular incelendiğinde; kitapların tamamının ciltsiz olduğu, kapaklarının kartondan basılmış olduğu için sağlam olmadığı, tamamında dikiş yerine yapıştırma yönteminin kullanıldığı görülecektir. Kapak resimlerinin ise 11 tanesinin ilgi çekici, 12 tanesinin ise ilgi çekici olmadığı ayrıca kapak resimlerinin kitapların tamamında konu ile uyumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kitapların boyutları taşımaya uygun, sayfa kâğıdı ise 7 tanesinin sağlam 16 tanesinin ise genellikle saman kâğıdı olduğundan sağlam olmadığı görülmüştür. Yine kitapların tamamında sayfaların parlak olmadığı ve okumaya uygun puntoda yazıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca 11 kitapta yazım ve noktalama hatalarına rastlanmış, 10 kitapta yazım noktalama hatalarına rastlanılmamış, 1 kitapta yazım, 1 kitapta ise noktalama hatalarına rastlanmıştır. K-20 kod numaralı Küçük Kemancı adlı kitabın bazı sayfaları yansıma yaptığı için okurken gözlerin yorulmasına neden olmaktadır. Diğer kitaplarda ise okunurken herhangi bir sorunla karşılaşılmamıştır.

Ayrıca kitap içeriğindeki resimlerin tamamının okunan metin ile uyumlu olduğu ancak resimlerin estetik bakış açısından uzak olduğu görülmüştür. Kitap içeriğindeki resimlerin,

1 tanesi mavi-beyaz, 1 tanesi mor-beyaz, 5 tanesi siyah-beyaz, 1 tanesi ise hem siyah beyaz hem de renklidir.

Bu konuda Gönen, Katrancı, Uygun ve Uçuş (2011) tarafından yapılan bir çalışma da, incelenen kitapların %87'sinde ciltleme tekniği olarak yapıştırmanın tercih edildiği, yine kitaplardan %96'sının kapağının karton olduğu ve resim içeren kitapların dörtte üçü civarında resim ile metinin ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kitap boyutlarının ise, aynı ölçülerde olduğu ve incelenen kitaplarda yazım hatalarına da rastlandığı ulaşılan bulgular arasındadır.

Körükçü (2013) tarafından yapılan başka bir çalışmada ise, incelenen kitapların %44,3'nün ince kartonlu kapak ile kaplandığı, %96,7'sinde yer alan resimlerin metinlerle ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Bir diğer çalışma da ise, çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından, iki yayınevine ait kitapların tasarım ve resimlere ilişkin özelliklerinin yeterli olmadığından bahsedilerek kitap içeriğinde çocukta sanatsal bir duyarlılık oluşmasını sağlamayacak olan klişe resimlerin bulunduğundan bahsedilmiştir (Akyüz, 2014, s.245).

5.8.Araştırmanın Sekizinci Sorusuna İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın sekizinci sorusu "Kitabın planına ilişkin özellikler nelerdir?" olarak belirlenmiştir. Bu soruya yönelik elde edilen bulgular incelendiğinde; Kitapların tamamında olayların birbiriyle düzenli ve ilişkili geliştiği görülmüştür. Ayrıca incelenen kitapların çoğunluğunda zaman kronolojik bir sıra izlemektedir. Son olarak K-3, K-4, K-8, K-10, K-13, K-18, K-20, K-21, K-22 kitaplarının bir veya birkaç bölümünde diğer 13 kitabın ise tamamında göç ve göçmenlik konuları işlenmiştir.

Çocuklar tarafından okunan kitaplarda olaylar arasında ki ilişkiler, kitabın anlatımıyla ilgili olarak Sever'e göre,

> Çocuk kitaplarında, duygu ve düşünceler, olaylar tutarlı bir biçimde sıralanmalı; konu ile çocuklarda uyandırılmak istenen duygu (tema) arasında bir bütünlük sağlanmalıdır. Olaylar; çocuğun ilgisini sürekli canlı tutan ilişki geçişmeleriyle, kitabın başından sonuna kadar, gereksiz ayrıntılara düşmeden, ölçülü ve rahat bir anlatımla aktarılmalıdır (Sever, 1995, s.2).

Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere, kitap içeriğindeki olayların birbiriyle ilişkili, ayrıntıda uzak ve ölçülü bir şekilde anlatılması gerekmektedir.

5.9. Öneriler

Bu kısımda araştırmanın bulguları ışığında yapılan önerilere yer verilmiştir.

1-) Göç ve göçmenlik konularında verilen eserlerde çocuklara karşı yazar ve diğer karakterlerin kullandıkları dilin iğneleyici, aşağılayıcı veya sözsel-fiziksel şiddet içerir bir şekilde kullanılmamasına dikkat edilmelidir. Bu ifadelerin yerine göçmenlerin zeki, çalışkan ve dürüst yönlerine vurgu yapılması gerekir.

2-) Göç ve göçmenlik konulu eserlerin yazarlarının terkedilen ve ulaşılan yerin kültür, gelenek, görenek, dil, din, yaşam biçimi vb. konularında yeterince bilgi sahibi olup olmadığı noktaları ile daha önce benzer konularda eser verip verilmediği ile ilgili çalışmalar yapılabilir. Bu durum eserlerin hem gerçeği hem de olayları tam olarak yansıtmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca olayları farklı bir kültürün gözünden görmemize yardımcı olacaktır.

3-) Kitaplarda göçmen çocukların göç etmeden önce mutlu bir ailesinin olduğu, iyi bir yaşam sürdüğü, kitabı okuyan çocuklar gibi okula gidip geldiği, parkta oyun oynadığı vb. bahsedilmelidir. Bu durum kitabı okuyan çocukların bir zamanlar göçmenlerinde kendileri gibi bir hayatı olduğunu fark etmelerini sağlayabilir. Böylece de göçmenlerin başından geçen olayların ileride kendisi ve ailesinin de başına gelebileceğini düşünerek empati duyması ve göçmenlerin halinden anlaması sağlanabilir.

4-) Göçmenlerin göç nedenleri, göç sürecinde veya göç ettikleri yerlerde karşılaştıkları sorunlara kitap içeriğinde genişçe yer verilmelidir. Böylece okuyucuların göçmenlerin acılarını, sevinçlerini, umutlarını, kayıplarını hissetmeleri sağlanabilir.

5-) İncelenen kitapların bazılarında çocukların, göçmen çocukları sevmediği, onlara saygı duymadığı veya yardım etmediği görülmüştür. Bu nedenle de çocuk kitaplarında sevgi, saygı, yardımseverlik, alçakgönüllülük gibi evrensel değerlere yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Böylece yoğun göç hareketlerinin yaşandığı bölgelerde bu değerler çocuklara kazandırılmış olacaktır. Bu durum da, göçmenlere ve onların çocuklarına yerel halkın bakış açısını olumlu yönde etkileyebilir.

6-) Çocuk kitaplarında yer alan resimlerde göçmenlerin nasıl çizildiği, kişisel özelliklerinin yansıtılıp yansıtılmadığı, ön planda yer alıp almadıkları, aşağılayıcı, hakaret edici vb. ifadeler içerip içermedikleri konularına dikkat edilmelidir.

7-) İncelenen kitapların çocuk edebiyatı alanında uzmanlar tarafından belirlenmiş ortak biçimsel kriterlerden uzak olduğu görülmüştür. Bu nedenle kitapların daha uzun süre

saklanabilmesi, ilgi çekici olması ve okuyucuya zevk vermesi açısından bu kriterlerin çocuk edebiyatı yazarları tarafından göz önünde bulundurulması faydalı olabilir.

8-) Çocuk edebiyatı alanında yapılmış birçok çalışma, kitap içeriğindeki resimlerin çocuğun kitaba ilgisini çekmede ve öğrenmede önemli bir yere sahip olduğunu ileri sürmektedir. Bu nedenle resimleri şekil boyut çizgi veya barındırdıkları ileti yönünden irdeleyen araştırmalar yapılabilir. Bu alanda araştırmacılar tarafından yapılacak olan çalışmalar literatüre büyük katkı sağlayacaktır

9-) Çalışmada göçmen çocukların göç ettikleri yerlerdeki diğer çocuklarla kısa ya da uzun süreli sürtüşmeler yaşadığı görülmüştür. Bu konuda daha ayrıntılı sonuçlara ulaşarak çözüm yolları üretmek için yoğun göç alan yerlerdeki çocuklarla anket, gözlem özellikle yüz yüze görüşme gibi yollarla veri toplanarak bir çalışma yapılması faydalı olabilir. Böylece göç edinilen yerlerde yaşayan çocuklarda göçmen çocuklara karşı önyargı, fiziksel ve sözsel şiddet, hakaret, ötekileştirme ve benzeri durumlar varsa bunların nedenleri tespit edilebilir. Bu durumda da bu sorunların çözümü için farklı yöntemlere başvurulabilir. Çünkü göç sürecinde en hassas dönemlerinde olan çocuklar gittikleri yerlerde kabul görülmedikleri zaman derslerinden, çevrelerinden ve ailelerinden uzaklaşmakta, fiziksel ve ruhsal anlamda birçok sorunla karşılaşmaktadırlar. Bu nedenle göç ve göçmenlik konularında özellikle çocuklara yönelik yapılan çalışmaların daha fazla önem kazanması gerektiği düşünülmektedir.

10-) Kitap içeriğinde yazar ve eserleri ile ilgili bilgilerin verilmesi okuyucuda hem merak uyanmasına hem de edebi bilginin artmasına neden olabilir. Bu nedenle kitap içeriğinde bu bilgilere yer verilmelidir.

KAYNAKLAR

Ak, S. (2016). *Horoz adam ve korsan.* İstanbul: Can Sanat.

Akgün, A. (2015). Edebiyatımızda göç ve göçmen yazını üzerine bir değerlendirme. *Göç Dergisi, 2*(1), 69-84. http://docplayer.biz.tr/3337272-Edebiyatimizda-goc-ve-gocmen-edebiyatlari-uzerine-bir-degerlendirme-atif-akgun-1.htmlsayfasından erişilmiştir.

Akyüz, M. (2014). *Muzaffer İzgü'nün çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelenmesi.* (Doktora tezi). http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/27113/tez.pdf?show sayfasından erişilmiştir.

Arvas, A. (2012). Türk destanlarına yansıyan "göç olgusu"na genel bir bakış [Balkan Özel Sayısı-1]. *Motif Akademi Dergisi, 3*, 215-226. http://dergipark.gov.tr/mahder/issue/28392/301953 sayfasından erişilmiştir.

Ay, F. (2011). *Yaşar Kemal'de göç olgusu*. (Yüksek lisans tezi). http://openaccess.iku.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11413/605/FerudunAyYLtez.pdf?sequence=1&isAllowed=y sayfasından erişilmiştir.

Bardakçıoğlu, P. (2016). *Pisa 2012 matematik sorularının değerlendirilmesi.* (Yüksek lisans tezi). https://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Başkurt, İ. (2009). Almanya'da yaşayan Türk göçmenlerin kimlik problemi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi, 12*(2009-2), 81-94. http://dergipark.gov.tr/download/article-file/93120 sayfasından erişilmiştir.

Bayraklı, C. (2007). *Dış göçün sosyo-ekonomik etkileri: Görece göçmen konutlarında (İzmir) yaşayan Bulgaristan göçmenleri örneği.* (Yüksek lisans tezi). https://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Berry, T.S. (1999). *A content analysis of the contemporary portrayal of African Americans in children's Picture book.* (Master's thesis).

https://cdr.lib.unc.edu/indexablecontent/uuid:7c832591-cfb3-4959-a6fa-1472c7950bf9 sayfasından erişilmiştir.

Bilbaşar, K. (2016). *Yonca Kız*. İstanbul: Can Sanat.

Bilgili, A. (1996). *Doğu Anadolu Bölgesinde göçe maruz bırakılan çocuklar* (Rapor Dizisi:1). İstanbul: Çocuk Vakfı. http://www.cocukvakfi.org.tr/resource/pdf/Raporlar/3G%C3%B6ce_Maruz_Birakilan_Cocuklar.pdf sayfasından erişilmiştir.

Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü. (2016). *2015 küresel eğilimler raporu basın bildirisi.* http://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2017/02/2015_k%C3%BCresel_e%C4%9Filimler_raporu_bas%C4%B1n_bildirisi_-_tr(1).pdf sayfasından erişilmiştir.

Boyce, F.C. (2016). *Benim adım hiçkimse*. (A.C. Ünver, Çev.). İzmir: Tudem.

Cengiz, S. (2010). Göç kimlik ve edebiyat. *Journal of World of Turks, 2*(3), 185-193. http://www.dieweltdertuerken.org/index.php/ZfWT/article/viewFile/174/s_cengiz sayfasından erişilmiştir.

Çakır, S. (2011). Geleneksel Türk kültüründe göç ve toplumsal değişme. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 24*, 129-142.http://dergipark.gov.tr/download/article-file/117878 sayfasından erişilmiştir.

Dayıoğlu, G. (2005). *Yurdumu özledim*. İstanbul: Altın Kitaplar.

Dayıoğlu, G. (2016). *Ben büyüyünce.* İstanbul: Altın Kitaplar.

Değirmenci, G. (2011). *Avrupa Birliği göç politikası kapsamında Fransa'nın göç politikası.* (Yüksek lisans tezi). https://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Demircan, C. (2006). TUBİTAK çocuk kitaplığı dizisindeki kitapların dış yapısal ve iç yapısal olarak incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2*(1), 12-27. http://dergipark.gov.tr/download/article-file/161002 sayfasından erişilmiştir.

Deniz, T. (2014). Uluslararası göç sorunu perspektifinde Türkiye. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 181*(181), 175-204. http://dergipark.ulakbim.gov.tr/tsadergisi/article/view/5000146799 sayfasından erişilmiştir.

Doğan, S. (1990). *Yurt dışından dönen gençlerin sorunları*. Ankara: Türk Eğitim Derneği. http://www.ted.org.tr/pdf/ted_yurtdisindan_donen_genclerin_sorunlari_ocr.pdf sayfasından erişilmiştir.

Erkan, R. & Erdoğdu, M.Y. (2006). Göç ve çocuk suçluluğu. *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, *3*(9), 79-90.

Fırat, H. & Çeker, S. (2016). Çocuk kitaplarında dilin şiddet aracı olarak kullanımı [Özel Sayı]. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 83-107. http://dergipark.ulakbim.gov.tr/tsadergisi/issue/viewFile/5000018585/5000006443#page=92 sayfasından erişilmiştir.

Gölbaşı, M. (2010). *Türk edebiyatında dış göç ve Gülten DAYIOĞLU.* (Yüksek lisans tezi). https://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Gömleksiz, M., Kilimci, S., Vural, R.A., Demir, Ö., Koçoğlu-Meek, Ç. & Erdal, E., (2008). Okul bahçeleri mercek altında: Şiddet ve çocuk hakları üzerine nitel bir çalışma. *İlköğretim Online, 7*(2), 273-287. http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ilkonline/article/view/5000038244/5000037101 sayfasından erişilmiştir.

Gönen, M. (1989). Beş ve altı yaş anaokul çocuklarının resimli çocuk kitaplarındaki değişik resimleme tarzlarına tepkileri. *Türk Kütüphaneciliği, 3*(1), 32-35. http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/1249/1243 sayfasından erişilmiştir.

Gönen, M., Katrancı, M., Uygun, M. & Uçuş, Ş., (2011). İlköğretim birinci kademe öğrencilerine yönelik çocuk kitaplarının içerik, resimleme ve fiziksel özellikleri açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim, 36*(160), 250-265.

Grumberg, J.C. (2016). *Çabuksığınlar* (S. Ongan, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2014). *Nüfus ve sağlık araştırması 2013.* (Yayın No: NEE-HÜ.14.01). http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2013/rapor/TNSA_2013_ana_rapor.pdf sayfasından erişilmiştir.

Han, T. (2010). *Göç eden ailelerinin çocuklarının eğitim ve öğretimde karşılaştıkları uyum sorunları*. (Yüksek lisans tezi). https://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Hartling, P. (2016). *Benjamin Anna'yı seviyor* (N. Neydim, Çev.). İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Harunoğulları, M. (2016). Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler ve sorunları: Kilis Örneği. *Göç Dergisi, 3*(1), 29-63.

Huck, C. S., Kiefer, B. Z., Hepler, S., & Hickman, J. (2004).Children's literature in the elementary school (8th Edition). NY: McGraw-Hill.

İçözü, N. (2016). *Gökten inen üç yıldız*. İstanbul: Altın Kitaplar.

İnsan Hakları Ortak Platformu & Uluslararası Çocuk Merkezi (2012). Yaş ayrımcılığı: Kanun önünde eşitlik ve politika belgesi. Ankara. http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/p/o/politika-yas-ayrimciligi.pdf sayfasından erişilmiştir.

İplikçi, M. (2014). *Kömür karası çocuk*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi. (2015). *Suriyeli mülteci çocukların Türkiye devlet okullarındaki durumu politika ve uygulama önerileri*. İstanbul.http://cocuk.bilgi.edu.tr/wp-content/uploads/2015/09/Suriyeli-Cocuklar-Egitim-Sistemi-Politika-Notu.pdf sayfasından erişilmiştir.

İzgü, M. (2014). *Al yanaklı Hasan*. Ankara: Bilgi.

Jobert, Ş.T. (2016). *Kuşların başka şarkılar söylediği ülke.* İstanbul: Kelime.

Kahraman, C. & Güneş, İ. (2016). Tuna dergisinde göç şiirleri: "1989 Göçü". *Göç Dergisi, 3*(2), 239-260.

Kalaycı, S. (2014). *Sığınmacıların korunmasına yönelik Türk sivil toplum kuruluşları.* İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi. http://insamer.com/tr/siginmacilarin-korunmasina-yonelik-turk-sivil-toplum-kuruluslari_55.html sayfasından erişilmiştir.

Kalkınma Atölyesi (2016). Suriyeli Dom göçmenler mevcut durum araştırması. Ankara. http://www.kalkinmaatolyesi.org/v2/wp-content/uploads/2016/11/DOM-RAPOR-TR.pdf sayfasından erişilmiştir.

Kalkınma Bakanlığı (2014). *Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018): Göç Özel İhtisas Komisyonu Raporu 2023*. Ankara: Kalkınma Bakanlığı.

Kaplan, S. (1997). *Güneşin doğduğu yer*. İstanbul: Alioğlu.

Karak, Ş.K. (2014). Edebiyatta yankılanan bir seda: Göç. *Türkiye Araştırmaları Enstitüsü Dergisi. 51*, 229-243.http://e-dergi.atauni.edu.tr/ataunitaed/article/view/5000015836 sayfasından erişilmiştir.

Kaştan, Y. (2015). Türkiye'de göç yaşamış çocukların eğitim sürecinde karşılaşılan problemler. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi, 2*(4), 216-229.

Kaysılı, A. (2013). *Yurt dışına göç olgusu ve eğitim ilişkisi.* (Yüksek lisans tezi). https://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Kerpiç, A. (2011). *Etkinlik tasarım prensipleri çerçevesinde 7. Sınıf matematik ders kitabı etkinliklerinin değerlendirilmesi.* (Yüksek lisans tezi). https://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Kibaroğlu, H. (2014). *Bican'ın altınları*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.

Koca, Y.N. (2016). Doğu-Batı ilişkilerinde Türk denizciliği: Anadolu jeopolitiği. *CEDRUS The Journal of MCRI, 4,* 411-424. http://proje.akdeniz.edu.tr/mcri/cedrus/4-2016/CDR_Jun2016_411to424.pdf adresinden erişilmiştir.

Koçak, Y. & Terzi, E. (2012). Türkiye'de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri. *Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, *3*(3), 163-184.

Korkut, A.K. (1998). *Beni kimse anlamıyor*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür.

Körükçü, Ö. (2012). Okul öncesi eğitime yönelik resimli çocuk kitaplarının bulunması gereken özellikler açısından incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14*(2), 243-254.

Kral, G. (2015). *Umut sokağı çocukları*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Mizuno, M. & Hemels, V. (2017). *Kayıktaki çocuk* (S.T. Okçu, Çev.).İstanbul: TİMAŞ.

Narboğa, A.N. (2016). Dış göçün gençlerde kimlik sorununa dönüşmesi: Gülten Dayıoğlu hikayeleri. *III. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu bildirileri,* 119-124.

Oğuzkan, A. F. (2010), *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Anı.

Örs, İ. (2010). Almanya öyküsü. İstanbul: Şimşek.

Özkan, Y. & Çifci, E.G. (2010). Düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ilköğretim okullarında akran zorbalığı. *İlköğretim Online, 9*(2), 576-586.

http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ilkonline/article/view/5000038058/5000036915 sayfasından erişilmiştir.

Özservet, Y.Ç. & Sirkeci, İ. (2016). Editörden: Çocuk ve göç. *Göç Dergisi, 3*(1), 1-4.

Özservet, Y.Ç. (2015). Uluslararası göç ve mülteci uyumu sorununda kamu yönetiminin rolü. Y. Bulut (Ed.), *Göçmen çocukların şehre uyumu ve eğitim politikası* (93-111). Kocaeli: Umuttepe. http://docplayer.biz.tr/32784959-Uluslararasi-goc-ve-multeci-uyumu-sorununda-kamu-yonetiminin-rolu.html sayfasından erişilmiştir.

Öztürk, G. (2016). *Kuş olsam evime uçsam*. İzmir: Tudem.

Öztürk, M. & Altuntepe, N. (2008). Türkiye'de kentsel alana göç edenlerin kent ve çalışma hayatına uyum durumları: Bir alan araştırması. *Journal of Yasar Unıversity*, *3*(11), 1587-1625.

Perşembe, E. (2010). F.Almanya'nın Baden-Württemberg eyaletinde eğitim sistemi ve Türk göçmen çocuklarının eğitim sorunları. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 29*, 55-80. http://dergipark.ulakbim.gov.tr/omuifd/article/view/5000073359/5000067618 sayfasından erişilmiştir.

Porter, E.H. (2015). *Küçük kemancı*. (Ş. Gülbahçe, Çev.). İstanbul: Timaş.

Sakız, H. (2016). *Göçmen çocuklar ve okul kültürleri: Bir bütünleştirme önerisi. 3*(1), 65-82.

Serşar, M.R. (2015). *Küçük göçmen*. (P.S. Çağlayan, Çev.). İstanbul: Demavend.

Sever, S. (1995). Çocuk kitaplarında bulunması gereken yapısal ve eğitsel özellikler. *Abece Dergisi,107*,14-15. http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:QcdVoHtYWokJ:www.egitimzirvesi.com/FileUpload/op167209/File/cocuk_kitaplarinda_bulunmasi_gereken_yapisal_ve_egitsel_ozellikler.doc+&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=trsayfasından erişilmiştir.

Sezer, Ç.(2015). *Juju beni unutma*. Ankara: Bilgi.

Suarez-Orozco, C. & Suarez-Orozco, M.M. (2001). *Children of immigraiton. Cambridge, MA: Harvard University Press.*

Şimşek, T. (2002). *Çocuk edebiyatı.* Ankara: Rengarenk.

Taş, Y., Küçükoğlu, M. & Özcan, S., (t.y). Türkiye'de bulunan Suriyeli göçmenlerin barınma ve istihdam sorunları.

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:yPQQ1qiIol4J:www.academia.edu/30708647/T%25C3%25BCrkiyede_Bulunan_Suriyeli_G%25C3%25B6%25C3%25A7menlerin_Bar%25C4%25B1nma_ve_%25C4%25B0stihdam_Sorunlar%25C4%25B1+&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr sayfasından erişilmiştir.

Temizyürek, F. & Akyüz, E. (2016).Frank Cotrell Boyce'un 'Benim Adım Hiçkimse' adlı çocuk kitabının göçün çocuklar üzerindeki etkisi açısından incelenmesi. *III. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu bildirileri,* 165-169.

Temple, C. A., Martinez, M., Yokota, J. & Naylor, A. (2006). Children's books in children's hands: An introduction to their literature (3rd Edition). Boston: Allyn & Bacon.

Tezcan, M. (2000). *Dış göç ve eğitim.* Ankara: Anı.

Tezcan, S. & Eryurt, M.A. (2006). Türkiye'de iç göç ve çocuk sağlığı. *Nüfusbilim Dergisi*, *28*(29), 15-28.

Topsakal, C., Merey, Z. & Keçe, M. (2013). Göçle gelen ailelerin çocuklarının eğitim-öğrenim hakkı ve sorunları üzerine nitel bir çalışma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6*(27), 546-560.

Tosun, A.F. (2006). *Almanya'da yaşayan Türk yönetmenlerin filmlerinde göçmen olgusu.* (Yüksek lisans tezi). https://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Tufan, B. (1987). *Türkiye'ye dönen ikinci kuşak göçmen işçi çocuklarının psiko-sosyal durumları*. Ankara: DPT.

Tuğcu, K. (2010). *Göçmen kızı*. İstanbul: Ünlü.

Turan, M. (2012). *Almanya'ya göçün 50. yılında göç kimlik ve edebiyat.* Ankara: Kibatek.

Tuzcu, A. & Ilgaz, A. (2015). Göçün kadın ruh sağlığı üzerine etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar. 7*(1), 56-67.

Türk Dil Kurumu (2017). Türkçe sözlük. Ankara: TDK.

Ulutaş, A. (2017). Okul öncesi dönem çocuk kitaplarındaki resimlerin çocuğa göreliğinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 16*(61), 602-610.

UNICEF (2016). Dünyada "köklerinden koparılmış" neredeyse 50 milyon çocuk var. http://www.unicefturk.org/yazi/UNICEF_rapor sayfasından erişilmiştir.

Urk, M. (2010). *Göç olgusu bağlamında mülteciler, sığınmacılar ve insan hakları.* (Yüksek lisans tezi). https://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Ünal, S. (2014). Türkiye'nin beklenmedik konukları: "Öteki" bağlamında yabancı göçmen ve mülteci deneyimi. *Journal of World of Turks, 6*(3), 65-89.

Yakar, M.Y. (2016). Türk çocuk edebiyatında göç olgusu. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 58,* 339-353.

http://asosindex.com/cache/articles/turk-cocuk-edebiyatinda-goc-olgusu-migration-phenomenon-in-turkish-children-s-literature-f40151.pdf sayfasından erişilmiştir.

Yalçın, C. (2004). *Göç sosyolojisi*. Ankara: Anı.

Yeniçeri, Y. (2016). 5, 6, 7 ve 8. Sınıf türkçe ders kitaplarında göç olgusu. *III. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu bildirileri,* 171-177.

Yılar, Ö. & Turan, L. (Eds). (2010). *Eğitim fakülteleri için çocuk edebiyatı.* Ankara: Pegem.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel araştırma yöntemleri.* Ankara: Seçkin.

Yıldırım, K. (2010). Nitel araştırmalarda niteliği arttırma. *İlköğretim Online*, *9*(1), 79-92. http://ilkogretim-online.org.tr/index.php/io/article/view/1860/1696 sayfasından erişilmiştir.

Yıldırım, K. (2011). Göçün aile üzerindeki etkisi. *38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi.* 965-978.

http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/YILDIRIM-Kaz%C4%B1m-G%C3%96%C3%87%C3%9CN-A%C4%B0LE-%C3%9CZER%C4%B0NDEK%C4%B0-ETK%C4%B0S%C4%B0.pdf sayfasından erişilmiştir.

Yılmaz, A. (2008). *Göç sürecinde kadın: Aile içi konumu üzerine bir araştırma.* (Yüksek lisans tezi). https://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Yitzhaki, M. & Richter, N. (1996). *Immigrantsand Immigration in Israeli Children's literature*. (Rapor No: ED 400 845, IR 056 160).

https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED400845.pdf sayfasından erişilmiştir.

Yolasığmazoğlu, H. (2016).Göç ve göçün beraberinde getirdiği sıkıntılar karşısında bir çocuk: Kömür Karası Çocuk. *III. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu bildirileri,* 53-60.

Yücel, K. (2010). *Yeni Türkiye ve dış göçler (Türkiye Cumhuriyeti ve gelen dış göç dinamiği).* (Yüksek lisans tezi). https://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Yürek, H. (2016). Koca ren adlı romanda Almanya'ya göçün genç insan üzerindeki etkisine dair bir inceleme. *III. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu bildirileri,* 65-72.

Zengin, D. (2000). Göçmen edebiyatında bir yazar. Mehmet Kılıç ve "Fühle Dich Wie Zu Hause" adlı romanı. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 40*(3-4), 103-135.

Ziyalan, N. (2015). *Attım kapağı yurtdışına*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Zorkul, T. (2016). Zülfü Livaneli'nin 'Arafat'ta Bir Çocuk' adlı eserinde göç olgusu. *III. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu bildirileri,* 179-186.

EKLER

Ek 1. İncelenen Kitaplara Ait Bilgiler

1) Kitabın Adı: Al Yanaklı Hasan
Kitabın Yazarı: Muzaffer İZGÜ
Sayfa Sayısı:133 Sayfa
Baskı Yılı: 2014
Kod Numarası: K-1

2) Kitabın Adı: Almanya Öyküsü
Kitabın Yazarı: İbrahim ÖRS
Sayfa Sayısı: 254 Sayfa
Baskı Yılı: 2010
Kod Numarası: K-2

3) Kitabın Adı: Attım Kapağı Yurt Dışına
Kitabın Yazarı: Nihat ZİYALAN
Sayfa Sayısı: 204 Sayfa
Baskı Yılı: 2015
Kod Numarası: K-3

4) Kitabın Adı: Ben Büyüyünce
Kitabın Yazarı: Gülten DAYIOĞLU
Sayfa Sayısı: 113 Sayfa
Baskı Yılı: 2016
Kod Numarası: K-4

5) Kitabın Adı: Beni Kimse Anlamıyor
Kitabın Yazarı: Aysel KORKUT
Sayfa Sayısı: 136 Sayfa
Baskı Yılı: 1998
Kod Numarası: K-5

6) Kitabın Adı: Benim Adım Hiç Kimse

Kitabın Yazarı: Frank Cotrell Boyce

Sayfa Sayısı: 120 Sayfa

Baskı Yılı: 2016

Kod Numarası: K-6

7)Kitabın Adı: Benjamin Anna'yı Seviyor

Kitabın Yazarı: Peter HARTLİNG

Sayfa Sayısı: 109 Sayfa

Baskı Yılı: 2016

Kod Numarası: K-7

8) Kitabın Adı: Bican'ın Alıntıları

Kitabın Yazarı: Hülya KİBAROĞLU

Sayfa Sayısı: 80 Sayfa

Baskı Yılı: 2014

Kod Numarası: K-8

9) Kitabın Adı: Çabuksığınlar

Kitabın Yazarı: Jean-Claude GRUMBERG

Sayfa Sayısı: 86 Sayfa

Baskı Yılı: 2016

Kod Numarası: K-9

10)Kitabın Adı: Göçmen Kızı

Kitabın Yazarı: Kemalettin TUĞCU

Sayfa Sayısı: 64 Sayfa

Baskı Yılı: 2010

Kod Numarası: K-10

11)Kitabın Adı: Gökten İnen Üç Yıldız

Kitabın Yazarı: Nur İÇGÖZÜ

Sayfa Sayısı: 111 Sayfa

Baskı Yılı: 2016

Kod Numarası: K-11

12)Kitabın Adı: Güneşin Doğduğu Yer

Kitabın Yazarı: Sadettin KAPLAN

Sayfa Sayısı: 62 Sayfa

Baskı Yılı: 1997

Kod Numarası: K-12

13) Kitabın Adı: Horoz Adam ve Korsan

Kitabın Yazarı: Sevim AK

Sayfa Sayısı:134 Sayfa

Baskı Yılı: 2016

Kod Numarası: K-13

14) Kitabın Adı: Juju Beni Unutma

Kitabın Yazarı: Çiğdem SEZER

Sayfa Sayısı:72 Sayfa

Baskı Yılı: 2015

Kod Numarası: K-14

15) Kitabın Adı: Kayıktaki Çocuk

Kitabın Yazarı: Maya MİZUNO, Vonne HEMELS

Sayfa Sayısı:44 Sayfa

Baskı Yılı: 2017

Kod Numarası: K-15

16) Kitabın Adı: Kömür Karası Çocuk

Kitabın Yazarı: Müge İPLİKÇİ

Sayfa Sayısı:108 Sayfa

Baskı Yılı: 2014

Kod Numarası: K-16

17) Kitabın Adı: Kuş Olsam Evime Uçsam

Kitabın Yazarı: Güzin ÖZTÜRK

Sayfa Sayısı:117 Sayfa

Baskı Yılı: 2016

Kod Numarası: K-17

18)Kitabın Adı: Kuşların Başka Şarkı Söylediği Ülke

Kitabın Yazarı: Şule TANKUT

Sayfa Sayısı: 64 Sayfa

Baskı Yılı:2016

Kod Numarası: K-18

19) Kitabın Adı: Küçük Göçmen

Kitabın Yazarı: Muhammed Rıza SERŞAR

Sayfa Sayısı: 64 Sayfa

Baskı Yılı:2015

Kod Numarası: K-19

20)Kitabın Adı: Küçük Kemancı

Kitabın Yazarı: Elenor H. PORTER

Sayfa Sayısı: 96 Sayfa

Baskı Yılı:2015

Kod Numarası: K-20

21)Kitabın Adı: Umut Sokağı Çocukları

Kitabın Yazarı: Gülsevin KRAL

Sayfa Sayısı: 140 Sayfa

Baskı Yılı:2015

Kod Numarası: K-21

22) Kitabın Adı: Yonca Kız

Kitabın Yazarı: Kemal BİLBAŞAR

Sayfa Sayısı:168 Sayfa

Baskı Yılı: 2016

Kod Numarası: K-22

23) Kitabın Adı: Yurdumu Özledim

Kitabın Yazarı: Gülten DAYIOĞLU

Sayfa Sayısı: 172 Sayfa

Baskı Yılı: 2005

Kod Numarası: K-23

Ek 2. Analiz Formu

Analiz Formu

Kitabın Adı:

Yazar(lar)ı :

Resimleyici:

Yayım Tarihi ve Yayınevi: **Sayfa Sayısı**:

1)-Kitaplarda Kullanılan Dil

1) Ağız kullanılmış mı? Bu ağız hangi amaçla kullanılmış?

2) Göçmen çocuklar ve diğer çocuklar arasında dil farklılıkları var mı?

3) Küçültücü, iğneleyici vs. kelimeler kullanılmış mı?(ilkel, yabani, cüce, çirkin)

4) Irk, din veya cinsiyet ayrımı ile ilgili kelimeler kullanılmış mı?

5) Çocuk kitabı yazarı, göçmen çocukları veya onlarla ilgili olayları anlatırken dili nasıl kullanmaktadır?

Yorum:

2)-Resimler

1) Göçmen çocukların fiziksel özellikleri nasıldır? (boyutlar abartılımı, vücut parçaları orantılımı vs.)

2) Göçmen çocukların kıyafet özellikleri nasıldır? (eski, kirli vs.)

3) Resimler ve konu arasında bütünlük var mı?

4) Resimler sanatsal bir değere sahip mi?

5) Göçmen çocukların renk tonları, saç stilleri vb. çeşitlilikleri resimlere yansıtılmış mı?

6) Göçmen çocuklar resimlerde ön planda mı, arka planda mı?

Yorum:

3)-Karakterler

1) Karakterlerin düşünceleri ya da konuşmaları inandırıcı mı?

2) Karakterler hayali mi, yoksa gerçek hayatta karşılaşılabilecek özellikte mi?

3) Karakterlerin düşünce ve konuşmaları tutarlı mı?

4) Göçmen çocuk ana karakter ya da ana karakterlerden biri mi?

5) Göçmen çocukları canlandıran karakterler üstün özelliklere sahip mi?

6) Toplum tarafından kolayca kabul edilebilecek bir karakter mi yoksa kabul edilmeyecek bir karakter mi canlandırılmış?

7) Göçmen karakterlerin diğer çocuklarla ilişkisi nasıldır?

8) Göçmen çocukları canlandıran karakterlerin şiveleri ve gelenekleri nasıl bir değişime maruz kalmakta ve davranışları diğer çocuklara benzemekte midir?

9)Diğer karakter ve toplumun göçmenlere bakış açısı nasıldır?

Yorum:

4)-Olay Örgüsü

1) Göçmen kahramanlar kendilerini diğer çocuklar için feda ediyor mu? Ya da göçmen çocuklar diğer çocukların sağlık veya güvenlikleri konusunda diğer çocuklara göre daha fazla mı ilgili?

2) Olay örgüsünün içeriğinde göçmen çocukların özlem, sevgi, umut gibi duygularına yer verilmekte midir?

2) Olay nasıl sonlandırılmıştır (mutlu-mutsuz)?

3) Göçmen çocukların gelenek ve görenekleri, yaşayış tarzları, aile yapıları, üyeleri arasındaki ilişkiler, bireylerin sorumlulukları gibi önemli yönleri aydınlatılmış mı?

4) Olay göçmen okuyucuların kendi öz imaj ve kendilerine olan saygılarına olumlu katkı sağlar mı?

5) Olay gerçek yaşama uygun mu, değil mi?

6) Olayda göçmen çocukların amaçları nelerdir?

7) Kitap göçmen çocukların bakış açısından mı ele alınıyor yoksa göçmen çocuğun bakış açısı dikkate alınıyor mu?

8) Olay ilgi çekici mi, değil mi, eğer ilgi çekiciyse bu göçmen çocuk karakterine mi bağlı?

Yorum:

5)-Yazarın Bakış Açısı

1) Yazar kendini beğenmiş ya da otoriter bir dil kullanıyor mu?

2) Kitap içeriğinde eğer öneri ve yorumlarda bulunmuşsa, bu yorumlar ile (olumlu veya olumsuz yönde) ne ifade etmek istemiş olabilir?

3)Yazar göçmen karakterlerin ülkesindeki gelenek, görenekler ve yaşam biçimi ile ilgili yeterli bilgiye sahip mi?

Yorum:

6)-Biçimsel Özellikler

1) Yazım, noktalama ve söz dizimi bakımından hatalar var mı?

2) Kitabın boyutu nasıldır?

3) Harfler hangi puntoda yazılmıştır?

4) Kitabın sayfaları hangi özelliktedir?

5) Kitabın kapak ve cilt özellikleri nasıldır?

6) Resimler konuya uygun mu, ilgi çekici mi?

7) Sayfa düzeni nasıl oluşturulmuştur?

8) Kitabın künye bilgileri eksiksiz şekilde oluşturulmuş mu, künyede yayınevi ve yazarın özgeçmişine ilişkin bilgiler yer alıyor mu?

Yorum:

7)-Zaman-Mekan

1) Olayın geçtiği zaman ve mekan gerçek mi yoksa hayal ürünü mü?

2) Zaman kronolojik bir sıra izliyor mu ? Yoksa geçmiş veya geleceğe sürekli geçişler mi var?

3) Göçmen karakterlerin yaşadıkları yerlerin ve zamanın özellikleri nelerdir?

4) Göçmen karakterler loş, karanlık ve pis bir ortamda gösterilmiş mi? (Ya da çevrede)

5) Zaman ve mekan ayarlaması iyi yapılmış mı?

Yorum:

8)-Tema (okuma yap)

1) Tema net olarak anlaşılıyor mu?

2) Tema göç ve göçmenlik konularında okuyucunun bilinçlenmesine yardımcı oluyor mu?

3) Eserde göç teması nasıl ele alınmış? (Hüzünlü, mutlu vb)

4) Çocuk kitaplarında, ele alınan düşünce, olay ya da durum ile tema arasında güçlü bir ilişki var mı? (Tema göç konu kızın aşkı, ya da savaş).

Yorum:

9)-Plan (Okuma yap)

1) Eserlerde duygu, düşünce ve olaylar bir düzen içinde anlatılmış mı?

2) Eserlerde olaylar anlatılırken çok fazla ayrıntıya yer verilmiş mi?

3) Olaylar birbiriyle tutarlı mı yoksa birbiriyle ilişkisiz ve dağınık mı?

4) Olaylar arasındaki geçişler çocuğun ilgisini sürekli canlı tutabilecek düzeyde mi?

5)Eserin sadece bir bölümünde mi göç veya göçmenlik konularına yer verilmiş yoksa tamamında bu konular yer almakta mı?

Yorum:

Çalışmada kullanılan analiz formu aşağıda sıralanan kaynaklardan faydalanılarak uyarlanmıştır.

Berry, T.S. (1999). *A content analysis of the contemporary portrayal of African Americans in children's Picture book.* (Master's thesis).

Huck, C. S., Kiefer, B. Z., Hepler, S., & Hickman, J. (2004).Children's literature in the elemantary school (8th Edition). NY: McGraw-Hill.

Temple, C.A, Martinez, M., Yokota, J. & Naylor, A. (2006). Children's books in children's hands: An introduction to their literature (3rd Edition). Boston: Allyn & Bacon.